
Approved for school use (please Vide Fort Saint George Gazettee Part I B. April 14th 1931 Page 269.)

శ్రీ!

పరీక్షిత్తు

(నారాశంసి)

గ్రంథకర్త

పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ద్వితీయముద్రణము.

పిఠాపురము

శ్రీ విద్వజ్జనమనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాల

1932

[వెల రు 0-12-0.

అంకితము.

ఏసత్పురుషుఁడు తాను నిస్స్వుఁడయ్యు యాచించి స్వగ్రామ మగు 'మేడపాడు' నందు మహాలింగేశ్వరాలయముఁ గట్టించి శివప్రతిష్ఠం జేసెనో, ఏవిరాగి మఱునాఁటికిఁ దనకుండునో లేదో యని సందేహింపక యన్నదానముం జేయుచుండు నాఁడో, ఏసర్వసముఁడు తా నభ్యంజనముఁ జేసికొనునప్పుడు బీదలగు పరిసరపుగవరలపిల్లలకు ముందుగ స్వయముగ తలనంటియు, పండుగులలో నంత్యజులకు పిండివంటలతో భోజనము పెట్టియుఁగాని తృప్తినొందకుండెనో, ఏసంయమి సంగీతవిద్యావంతుఁడయ్యు సంగీతము సర్వేశు నుతించుటకే కాని సానులచేఁ బాడించుటకుఁ గాదని, సానిమేళములకుఁ బోవ నని శపథ మూనియుండెనో, ఏపౌరాణికుఁడు తనవాఙ్మాధుర్యముచే శ్రోతల నానందవార్ధిమగ్నులం జేయుచుండెనో, ఏజ్యోతిష్కుఁడు తనమరణదినముఁగూడ చెప్పి యట్లే పరమపదము నందెనో, వెనుకటి ప్లవంగసం॥ర జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧౩ నాఁడు పుట్టి జయసం॥ర ఆశ్వయుజ శుద్ధ ౬ నాఁడు పరమపదము నొందిన యామాతండ్రి గారగు వెంకయ్యగారికిని,

ఏసాధ్వీమణి భర్తకు తోడునీడయై యన్నదానాదిసత్కర్మల నాచరించెనో, ఏసతీమతల్లిక దానశక్తిచే వందుకొనుగిన్నె

నొకయున్న సత్రీసిర్మాతకును, మంగళసూత్రము నొకవిద్యావంతుఁడు తపస్వియు నగు సద్బ్రాహ్మణుని వివాహమునకును, భర్త్రాజ్ఞచే దాన మొసంగెనో, ఏజనని తాను మంచముపట్టినను, యేఁబదిమూఁడేండ్లు గల నన్నుఁగూర్చి నాయన భుజించినఁగాని తాను భుజింప నని మనుమరాండ్రతో ననుచుండునో, ఏశిశువత్సల, తల్లిలేనినాయిరువురుకుమార్తెల సమ్మతిహస్తమై పెంచి పెద్దవారిం జేసెనో, ఏపుణ్యవనిత గర్భశోకము నెఱుఁగక ముగ్గురుకొమరులు, పదిమందిమనుమలు, ముమ్మనుమలు కలదియై విద్వత్పుత్రిక, విద్వత్స్నుష, విద్వద్భర్తృక, విద్వత్పుత్రియై యదృష్టవంతురాలనిపించుకొనుచు, వెనుకటి కాళయుక్తి సం॥ ఆశ్వయుజ శుద్ధ ౧౫ నాఁడు జన్మించి ఈయాంగీరస సం॥ ర చైత్ర శుద్ధ ౬ నాఁడు (ది 12-4-32 సం॥) పరమేశ్వరసన్నిధానమునకుఁ జేరెనో యామాతల్లి రామాంబకును,

సచ్చరితమగు నీపరీక్షిచ్చరితము నంకిత మొనర్చుచున్నాను. ఇది నాపితృదైవతములకు పుష్పసదృశమగుఁగాక.

పెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

ఓం

పీఠిక

ఇరువదేండ్లనుండి, కలాశాలలోను, జాతీయకలాశాలలోను, నున్నతపాఠశాలలలోను, సంస్కృతాంధ్రభాషల కుపాధ్యాయుఁడనుగా నుండి బాలుర మనస్తత్త్వములఁ గుర్తెఱిఁగి యీగ్రంథము ననుభవపూర్వకముగ వ్రాసితిని. బాలురకు భాషతోఁగూడ, ప్రాచీనచరిత్ర, స్వసాంఘికమతాచారములు, దైవభక్తి కూడ మిగుల నేర్పుట యావశ్యకమై యున్నది. మఱియు భారతీయులకుఁ బరమప్రమాణములగు వేదములలోని యంశములుకూడ బోధించుట ముఖ్యతమము. ఇపుడు విద్యార్థి భవిష్యత్తున గృహస్థు కాఁగలఁడు. అతఁడు గృహస్థాశ్రమ స్వీకారము నొందునపు డెటులు ప్రవర్తింపఁగలవాఁడో తెలిసికొనుట యత్యవసరము. మఱియు దేశభక్తియు రాజభక్తియుఁ బ్రతిజనునకు ముఖ్యతమములు. పై యంశముల నిందు బీజప్రాయములుగఁ బొందుపఱచితిని. అయినను,

శ్లో. ఆపరితోషా ద్విదుషాం
న సాధుమన్యే ప్రయోగవిజ్ఞానం.

తా. ప్రయోగవిజ్ఞానమును విద్వాంసులు సంతసించువఱకు సాధువని తలంపను.

ఇట్లు
పెం. వేం. సు. శాస్త్రి.
గ్రంథకర్త.

వి ష య సూ చి క.

పరిక్షిత్తు

ప్రథమప్రపాఠకము

ప్రథమానువాకము

పూర్వగాథ

శ్రీమహావిష్ణునాజ్ఞచేఁ బ్రవర్తించు నిప్పటిచతుర్ముఖుని ద్వితీయపరార్థమున, శ్వేతవరాహకల్పమునం దగు వైవస్వత మన్వంతరంబునం దైన యీకలియుగమునఁ బదునాఱువందల యిరువదాఱు సంవత్సరములు గడచినపిమ్మట *శ్రీమంతంబగు నీ భరతఖండంబున నొకమహాసమరము ప్రవర్తిల్లెను. అది కురుక్షేత్రము కేంద్రస్థానముగాఁ గలది యగుటచేఁ గురుక్షేత్ర సంగ్రామమనియుఁ గౌరవులకుఁ బాండవులకునైన యుద్ధమగుట చేఁ గురుపాండవయుద్ధమనియు భరతవంశస్థులే యందుఁ బ్రధాననాయకు లగుటచే భారతయుద్ధ మనియుఁ బేరువడసెను.

---

* విష్ణు వాయు భాగవతాది పురాణములనుండి యీకాలనిర్ణయము చేయఁబడినది.

అమ్మహాజన్యమునఁ బెక్కువేలుగజములు, ననేకలక్షల హయములు, మడియుటయెకాక, డెబ్బదిరెండులక్షలకు మించిన దృఢాంగులగు మనుష్యులును మృతినొందిరి. ఆవీరులలో శతాధికవయస్కులుమొదలు పదునాఱేండ్ల ప్రాయమువఱకుఁ గలవారుండిరి. భరతఖండ మిప్పటివలె నప్పుడు ముప్పదిమూఁడుకోట్ల జనసంఖ్య గలదికాక, స్వల్పజనసంఖ్యాకలిత మగుటచే నంతటి జననష్టమును సహింపలేక నతితమముగా సంక్షోభించెను. దేశమునం దేమూలఁ జూచినను, తండ్రులు సోదరులు సుతులు భర్తలు బంధువులు గతించుటచే నవయుననాథలగు సతీమణుల కన్నీటిచే భారతభూమి పంకిలమై వారి రోదనములచే దిశలు ప్రతిరోదనముఁ జేయుచుండెను. కురుక్షేత్రము యుద్ధమున కెటులు కేంద్రస్థాన మయ్యెనో, స్త్రీలరోదనమునకును నటులనే కేంద్రస్థాన మయ్యెను. అందు హస్తిపురి మఱియు నడిమిబొట్టయ్యెను. ఆపట్టణమునం దేవంకఁ జూచినను, భర్తృబంధుసుతాదులమరణములచే శోకించువనితల రోదనములే—ఏవైపుఁ జూచినను బంధుమరణకారకులగుఁ బాండవుల శపించువాక్యములే—ఏదెసఁ జూచినను యుద్ధములోని భయంకరవార్తాప్రసంగములే—ఏప్రక్కఁ గనుఁగొనినను భర్త్రాది మరణములచేనగు వృత్తిభంగమువలననైన దరిద్రతకుఁ గాతరులగు స్త్రీలయొక్కయు, బాలబాలికలయొక్కయు, వృద్ధులయొక్కయు విలాపములే—ఏదిశం గనినను క్షతగాత్రుల హాహాకారములే ప్రవర్తిల్లె

ను. హాహాకారములతోఁగూడిన యుద్ధములోని సైనికుల విషాదమరణములఁ జూచియుఁ, బురిలోని రోదనముల వినియు బంధుమిత్రపుత్రాదుల మరణములచే విచారసాగరమగ్నుండయ్యు ధర్మరాజు కృపణతాసంతప్తహృదయుండయి విరక్తిచే రాజ్యమునొల్లననఁగా, సోదరులు ద్రౌపదిమొదలగువా రాతనిఁ బ్రవృత్తిమార్గమునకుఁ ద్రిప్ప నెంతగాఁ బ్రయత్నించినను నాతనిమనస్సు తేఱుకొనదయ్యెను. పిమ్మట శ్రీకృష్ణభగవానుఁడును గర్మయోగంబునకుఁ ద్రిప్ప నెంతయో యత్నించె. యుద్ధారంభమున నర్జునునిమోహముంబోలె నేఁడు ధర్మజుని కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావమును శ్రీకృష్ణుఁడుఁ బోఁగొట్టలేఁడయ్యె. పిమ్మట శ్రీవ్యాసభగవానుఁడు తనవాక్చాతుర్యముచే నాతని కుపదేశించినప్రవృత్తిమార్గమే నివృత్తిమార్గమునుండి పెడమొగము పెట్టించి రాజ్యాభిషేకమునకును, భీష్మద్రోణాదుల హత్యలచే నగుపాపపరిహారమునకై మూఁడశ్వమేధయాగములఁ జేయుటకును హేతువయ్యెను. వ్యాసునానతిని "అహీన" మనునశ్వమేధముఁ జేయనెంచెను. పాండవులు సంతాననాశముచే సంతప్తులగుచు, నభిమన్యుకళత్రమగు నుత్తర గర్భవతి గాన తద్గర్భస్థశిశువుపైనదే తమసకలమనోరథముల నాధారముఁ జేసికొని యూఱడిల్లుచుండిరి. అశ్వమేధయాగమునకు ద్రవ్యమును సంపాదించుటకుఁ బోకతప్పనందున, ధర్మజుఁడు, స్వసైన్యుఁడగు యుయుత్సునిఁ బురరక్షణమునకు నియోగించి, సోదరులను, సైన్యమును దో

ద్రౌణిని వ్యాసోపదేశముచే, నుత్తరాప్రసవమునకుఁ బూర్వమే హిమాలయోత్తరభాగమునకుఁ బోయెను. ధర్మరాజాదులు పురము వెలువడిన మఱునాఁడె యశ్వమేధయాగనిర్వహణమునకు ధర్మజునిచే నంతకుమున్నె యాహ్వానితుఁడగు శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు తద్యాగనిర్వహణ కుతూహలాయత్తచిత్తుండయి సహోదర మిత్ర పరివారముగ హాస్తిపురి కేతెంచెను.

ద్వితీయానువాకము

పరిక్షిజ్జననము

శ్రీకృష్ణుఁడు హాస్తిపురిఁ బ్రవేశించిననాఁడె యుత్తరకుఁ బ్రసవవేదన మారంభ మయ్యెను. ఆమెసూతికాగృహ మరిష్టోచిత పరికర సహిత మయ్యెను, అరిష్టశూన్యమై ననిష్టహాన్యముతో, గదాధర పరిరక్షితమై యగదంకారసన్నిహితమై, ధవళ కుసుమ యుక్తములు, సితసర్షప సహితములు, లాజపూర్ణములు నగు కుంభములచే శుభప్రదంబై విరాజిల్లుచుఁ, బ్రజ్వలితాగ్నిచేతను, బ్రదీప్తశస్త్రాస్త్రములచేతను, పిచుమందపల్లవాదులచేతను, బాలగ్రహాదిభూతపరిహారభూతమై, చికిత్సకలు దక్షులు చతురలు వృద్ధలు హితలు నగు పుణ్యావనితలచేఁ బరిపరివిధములఁ బరిశోధింపఁబడుచు నిర్మలమై యుండెను.

ఆమె ప్రసవావేదనాదోదూయమాన యగుచుండియు, నభిమన్యు మరణజ్ఞప్తిచేఁ జింతామగ్న యయ్యు, జనిష్యమాణ పుత్రముఖావలోకన కౌతూహల మొకవంక నాకర్షించి దుఃఖా పనోదన మొనర్చుచుండ స్వల్ప ప్రసవావేదన మొందియె పురుష శిశువుం గనెను.

వెంటనే పుణ్యాంగనలు పురుషుఁడుపుట్టెపుట్టె నని కేక లుపెట్టిరి. పౌరులందఱు సంతోషసూచకధ్వనులఁ జేసిరి. వెన్వెంటనే మృతశిశువని సూతికాగృహములోనివారు వెక్కి వెక్కి యేడ్చిరి. కుంతీసుభద్రాదులకే కాక పౌరులందఱకుఁ గలిగిన యానందశోకరసముల భావశబలత యొక్క క్షణములోనే శోక రసమునకు స్థాయీభావ హేతువయ్యెను. ఉత్తర మృతశిశువుం గనుటను వినుటచేఁ గృష్ణసాత్యకులకుఁగూడ విషాదముజనింపఁ గృష్ణుఁడు సాత్యకితోఁ గొంతియున్నెడకు సత్వరంబునఁ జను దెంచుచుఁ దన కెదురుగ వచ్చు కుంతీసుభద్రాద్రౌపదులఁ గాంచి తానును విషాదాకులమానసుండయ్యె. అప్పు డాపృథ పురుషోత్తముకడ డగ్గుత్తిక నాలుంగు దగఁల నిట్లని యేడ్చెను.

"కృష్ణా ! నాకును మత్సంతతికిని నీవేగతియైయుంటివి. కుఱ్ఱయగు నీమేనల్లునకుఁ గూఁతురుండగ నశ్వత్థామ యొక్క యిషీకాస్త్రహతిచే మృతబాలుం డుద్భవించెను. అయ్యశ్వ త్థామ దారుణంబగు బ్రహ్మశిరోస్త్రముఁ బ్రయోగించుః పు

మాతృగర్భస్థ శిశువు నవశ్యముఁ గాపాడ నని కృపాయత్త చిత్తుండ వై ప్రతిజ్ఞఁ జేసితివి. కాన యీశిశువును బ్రతికింప వా? ఆశిశువుయొక్క జీవితముతోడనే నాజీవిత మున్నది. ఆశిశువు బ్రతుకకున్నయెడల ద్రౌపదీసుభద్రలు జీవింపరు. ధర్మజుండు నాతనిసోదరులు నట్టినారె. ఈవంశమున కుదక పిండప్రదానము లాశిశువు జీవింపకున్న నెవరును. మత్స్యనందన నీచే నొకనాఁడు నీగర్భజనితుఁడు నాచేఁ గాపాడఁబడునని యాజ్ఞాపింపఁబడినది. కాన యామెయార్తిని దొలఁగింపవే! నీవీకులమును నిలిపితివి. దాని నీబాలుని జీవింపఁజేసి స్థిరపఱుప వే" యని వెక్కి వెక్కి యేడ్చి యిలాతలంబున కొఱఁగెను. అప్పుడు ససంభ్రముఁడై గోవిందుఁ డాపృథను లేవనెత్తి యను నయవాక్యంబులం దేర్చుచుండ సుభద్ర యిట్లని విలపించెను.

“కృష్ణా! గురుపుత్త్రుండు భీముపై నెత్తినమహాస్త్రము యొక్క ఫలము నర్జునుఁడును దత్పత్నియుఁ దుదను బొందిరి. నిమఱుఁది యాయభిమన్యుపైఁగలయధికప్రేమముచే నాతనిమర ణమునకు వగచుచుండ నీమనుమఁడుగూడ నిట్లు వమ్మయిన నాతఁడేమగునో నీకే తెలియును. ధర్మజుఁ డేరీతిని నెవ్వగ భరి యించును? భీముఁడును గవలు నేరీతి దుఃఖశాంతినొందుదురు? కృష్ణా! వినుము. గురుసుతుఁ డస్త్రముఁ బ్రయోగించునప్పుడు నీవాతని నదలించి కుచ్చితుఁడా! నిన్ను మోఘాస్త్రం జేతు వంటివి. ఉజ్జ్వలతేజుఁడవగు నీమహితానుభావము మాకుఁ దెలి

యుటచే నూఱడిల్లియుంటిమి. అశ్వత్థామాస్త్రభీతి నొందకుంటి
మి. సత్య దయాశ్రితాభిరక్షలు నీకు నైజగుణములు. నీకనేక
నామములఁ జేతు. దేవా! వెఱ్ఱులమై మేము పగపుచే వివిధప్ర
లాపములు నీయెదురఁ జేయుచుంటిమి గాని లోకములన్నియు
మృతినొందినను బునరుజ్జీవింపఁజేయు శక్తిగల నీవు మాకాలం
బుఁ గాపాడక నీమేనమఱందిపౌత్రుఁ జావనిత్తువా?

అంతఁ గృపాశోకంబులు మల్లడిఁగొను నుల్లంబుతో
శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు మేఘగంభీరస్వనంబున బాలు బ్రదుకఁ
జేయుదునని యెల్లవారు మోదమూనఁ బలికి కుంతీసుభద్రాదుల
వెంట సూతికాగృహంబుఁ బ్రవేశింపఁ బురోగామియగు ద్రౌ
పది, యపలునఁ బుడమిఁ బడియున్న యుత్తరను లేవనెత్తి
"మాన్యనందనా! మాధవుఁడేతెంచెఁ గనుమా' యన, నమ్మానిని
విశీర్ణవేణీభరంబుతో వెన్నునకు మ్రొక్కుచు "భక్తార్తిఁ బా
పుట నీకతిదృఢవ్రతముగాదా? యీబాలుని బ్రతికింపవా?
గోవిందా! నీవు నీమేనల్లునకుఁ గూఁతురైన వానికుమారుని ద్రోణ
నందనుఁడు పొలియఁజేయఁగలాఁడే? పతిహీనయగు పాపాత్మ
రాలను నాకుఁ బుత్త్రహీనతయు నైన నెట్లు బ్రతుకుదును?
ఈనిసుఁగుచావు నిక్కమయ్యేని నిక్కముగ నిప్పుడ నీమేనల్లుని
తావున కేనును బోవుదును. పద్మనాభా! నీవు వచ్చినపుడు నీ
సన్నిధికి బాలునెత్తుకొనివచ్చి మ్రొక్కింతునని యూసపడుచుం
టిని. ఆయాసను ద్రౌణి వమ్ముచేసె" నని విలపించి యంత

నిలువక మృతబాలు సంకతలంబున నిడికొని తదాననం బాలో
కించి ,, బిడ్డా ! లోకగురుండగు తాత దామోదరుఁడు వచ్చి
యుండఁగా ధర్మవేదియగు తండ్రికి జన్మించిన నీవిట్లు ధర్మవ్యతి
రేకముగా ద్రొక్కఁబడుండుట యుచితమా ! కన్నువిచ్చి నన్నును
కుంతీమహాదేవిని జూడవా? ద్రౌపదీసుభద్రలం గనవా?'' యని
బిట్టు పలవించుచు మూర్ఛిల్లెను. ఆమెయొక్క యప్పటియవస్థఁ
గనుఁగొని కరుణాతిశయముచే విలీనతనొందిన మనంబులు,
సబాష్పనయనంబులు, పాడఱిన మోములుగల కౌరవాంగనలఁ
గాంచినఁ బగవారికైనను విచారాతిశయము గలుగకపోదు.
ఇట్లుండఁ గొంతదడవునకు మత్స్యరాజనందన తెలివొంది యట్లే
యుండి ఫాలతలంబునఁ గేలుమొగిచి వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు
గోపాలదేవునకు మ్రొక్కుచు శరణుశరణని పలికిన నప్పరమ
కృపానిధి యోడకోడకుమని పాదప్రక్షాళ నోపస్పర్శనంబులఁ
గావించి బ్రహ్మాస్త్రప్రయోగవిధిచే నశ్వత్థామప్రయుక్తంబును,
బ్రహ్మశిరోనామకంబును నగు నమ్మహాస్త్రంబు నుపసంహరించి
యబ్బాలుని మృతకళేబరమును శయ్యాతలంబునఁ బెట్టంబనిచి,
దగోల్లసితులై యెల్లవారు విన శ్రీకృష్ణుఁ డిట్లనియె. ,,ఓప్రజ
లారా ! సత్యమగునామాట వినుఁడు. మీరును పాండవులు
నిబ్బాలుం గని యామోదింపఁ బ్రతికింతు నని ప్రతినసేసి,

తే. పగఱయెడనైన నే బొంకు ♦ వలుకనేని
సమరముఖమున నెన్నఁడుఁ ♦ జలితవృత్తిఁ

బిఱిఁది కడు గడనేని యి♦ప్పిన్నవాని
యంగమున జీవ మీప్రొద్ద ♦ యావహిల్లు.

క. ధరణీసురకులమునెడం
గర మెక్కుడు ప్రియము నాకుఁ ♦ గలదేని, సధ
ర్మరతుఁడనయేని, నియ్యు
త్తరాసుతుఁడు లబ్ధజీవి♦తత్త్వము నొందున్.

తే. మహితసత్యంబు పరమధ♦ర్మంబు గాఢ
నిర్మలబ్రహ్మచర్యంబు ♦ నిత్యసంప్ర
తిష్ఠితంబులై నాయందుఁ ♦ దేజరిల్లు
నేని యిబ్బాలునకు జీవ ♦ మిపుడ వచ్చు."

అని పలుకునంతలో నబ్బాలకునిలో జీవంబు ప్రవేశించి యంగకంబులు గదల నచటనున్న వారల హృదయాంబుజంబు లాబాలకుని నయనాంబుజంబులవలె వికసించె. ఆసూతికాగృహంబును నబ్బాలకుని యంగకంబులు ప్రకాశించినవడువునఁ బ్రకాశించె. బాలకుని రోదనధ్వనితో పాటు సూతికాగృహగతు లగు జనుల హర్షధ్వనులును వెనువెంటనే పౌరుల యానంద ధ్వనులును, తోడ్తోడ దుందుభి భేరీ కాహళాది మంగళధ్వనులు భూనభోంతరాళములఁ బొదుకొనియె. అట్టియెడ నుత్తర బాలు నడ్డాన నిడుకొని వాసుదేవునికడ కేతెంచి సాగిలఁబడి మ్రొక్కి వినుతించె. నాఁటినుండియె శ్రీకృష్ణునకుఁ బరిక్షిత్ప్రాణసంధాత

యను మహాబిరుదము కలిగె. కుంత్యాదు లానందసాగరమున నోలలాడుచు శ్రీకృష్ణు నానందపరవశవాక్యంబుల వినుతించిరి. ఆహాస్తిపురమునందు శోకరసముపోయి యానందరసము వెల్లివిరిసె. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుఁ డుత్తరాసూనుఁ జేత నిడుకొని, యిబ్బాలుం డాదిరాజగుణయోగియు వంశోద్ధారకుండును నగుఁ గాక యని యాశీర్వదించి,

తే. ఆత్మకులము పరిక్షీణ • మైన జనన
మందెఁ గాన నియ్యభిమన్యు • నందనునకు
నర్హమగుఁ బరిక్షిన్నామ • మనియెఁ గృష్ణుఁ
డఖిలజనములు వినఁ గార • వాధినాథ.

మఱియుఁ గొండ ఱీబాలుఁడు గర్భస్థుఁ డై యున్నకాలముననె శ్రీకృష్ణుఁ, డశ్వత్థామప్రయుక్తాస్త్రవహ్నిచేఁ గాల్పఁబడు నని యిబ్బాలు నంగుష్ఠమాత్రపురుషుండై గదచే నస్త్రము నణఁచి రక్షించె ననియు, బాలుఁడు పుట్టినతోడనే గర్భమునఁ గాచిన యాశ్రీకృష్ణునికై నలుదిక్కులఁ బరీక్షించెను గానఁ బరీక్షిత్తుఁ డయ్యె ననియుఁ జెప్పుదురు. అందువలన నితనిఁ బరిక్షిత్తనియు, బరీక్షిత్తనియు రెండువిధములఁ బిలుతురు.

ప్రాణములు కుదురుకొనిన వెంటనే ప్రపౌత్రుఁ డని కుంతియుఁ బౌత్రుఁ డని ద్రౌపదీసుభద్రలును, మేనల్లునితనయుఁ డని కృష్ణబలదేవాదులు దౌహిత్రుం డని మాత్స్యులు రత్నాభరణాదుల నలంకరించిరి. ఒక్కయుత్తరయేకాక కుంతీ ద్రౌపదీ

సుభద్రి లీబాలు నల్లారు ముద్దుగఁ బెంచుచు ముగ్గురుతల్లుల ముద్దుబిడ్డఁగాఁ జేసికొనిరి.

తృతీయానువాకము.

ధర్మజుఁ డశ్వమేధయాగముఁ జేయ నుద్యుక్తుఁడగుట.

మున్ను మరుత్తరాణ్యజ్ఞదత్త దక్షిణాధన మపారమగుట ను, విప్రులు దాని ననుభవింప శక్తిలేమిని హిమాలయోత్తర భాగమున నేకమనస్కులై దీని నెవ్వరు తెలిసికొనిన వారిద యగుఁగాక యని నిక్షేపముఁజేసిన యపారధనమును పాండవులు వ్యాసోపదిష్ట విధిచేఁ ద్రవ్వించి, యసంఖ్యాకంబులగు వేసడం బులపై, వృషభంబులపై, గుఱ్ఱంబులపై, బండ్లపై మోయిం చుకొని పరిక్షిజ్జన్మవార్తను, శ్రీకృష్ణాగమనవార్తను, శ్రీకృ ష్ణుఁడు పరిక్షిత్తును బ్రదికించినవార్తను, మధ్యేమార్గంబున నా లించి, యపారానంద సాగరమున నోలలాడుచు హస్తిపురిపరి సరంబునఁ గృష్ణాదులచే నెదుర్కొనఁబడి పరిక్షిత్తు జనియించిన నెలదినములకు శుభసమయంబునఁ బురిం బ్రవేశించి, ధృతరా ష్ట్రాది కురువృద్ధుల కానంద మెసఁగ నందనపురస్సరంబుగ ధన ప్రాప్తిలాభంబుల విన్నవించిరి. అంతఁ గృష్ణద్వైపాయనుఁ జేతెంచి ధర్మజునిచే నుచితసత్కారంబుల నొంది, ‹‹ ధర్మనంద

నా! నీకు గురువును, బ్రాహ్మణుఁడును నగు ద్రోణు నసత్యమాడి కామకృత బ్రహ్మహత్యకుఁ గారణభూతుఁడ వైతివనియుఁ బితామహుఁడగు భీష్ముని, సోదరుఁడగు కర్ణుని వధించుటకుఁ గారణభూతుఁడవై జ్ఞానాజ్ఞానకృతదోషములఁ జేసితివనియు, పితృసఖుఁడగు భగదత్తుని, జ్ఞాతులగు భూరిశ్రవ, సోమదత్త బాహ్లీకాదులను దుర్యోధనాదులను జంపించుటకు హేతుభూతుఁడ వైతివనియు నీకు మనోవ్యథ మిక్కుటముగా నున్నది. నీసోదరులు నట్టివిచారమునె పొందుచున్నారు. ద్రోణవధకుఁ బ్రత్యేక మొక యశ్వమేధమును, జ్ఞాతి బాంధవ మిత్రముల వధకు వేఱొక యశ్వమేధమును, నింతటియుద్ధమైనను, నీసామ్రాజ్య మంగీకరింపని పరరాష్ట్రాధిపుల నదిమి కప్పములఁగొని సమ్రాట్టువను ఖ్యాతినొందుటకు మఱియొక యశ్వమేధమును, మొత్తము మూఁడశ్వమేధములఁ జేయవలసియున్నది. దీనికి వేదమివ్విధమునఁ దెల్పుచున్నది. వినుము.

(1) "ఎవ్వఁ డశ్వమేధమును జేయునో యాతఁడు బ్రహ్మహత్యా దోషమునుండి తరించును. తరించును."

(2) "ఎవఁ డశ్వమేధయాగముఁ జేయునో యాతఁ

---

(1) "తరతి తరతి బ్రహ్మహత్యాం యోఽశ్వమేధేన యజతే" కృష్ణయజుర్వేదః.

(2). "యోఽశ్వమేధేన యజతే సర్వ ఏవ భవతి సర్వస్య వా ఏషా ప్రాయశ్చిత్తిః సర్వస్య భేషజగ్ం సర్వం వా ఏతేన పాప్మానం దేవా అతరన్నపి వా ఏతేన బ్రహ్మహత్యామతరం త్సర్వం పాప్మానం." కృష్ణయజుర్వేదః.

డన్ని సత్కర్మలను జేసినవాఁడే యగును. అన్ని పాపములకు నిదియే ప్రాయశ్చిత్తము. సమస్త మనోరోగములకు నిదియె దివ్యౌషధము. ఈయజ్ఞముచేతనే దేవతలు సర్వపాపములను బోఁగొట్టుకొనిరి. ఇంతమాత్రమె కాదు. దీనిచేతనె దేవతలు బ్రహ్మహత్యనుగూడఁ బోఁగొట్టుకొనిరి."

అందువలన సకలజ్ఞాతివధమహాదోషమే కాక ద్రోణవధకుఁ జేయఁదగు ప్రాయశ్చిత్తముకూడ నీవు చేసికొనిన వాఁడవగుదువు.

(1) "ఎవఁడు రాష్ట్రాక్రమణముఁ జేయునో వాఁడశ్వమేధముఁ జేయు" నని కలదు—"నీవింతటి సమరమున జయము నొందినను, ప్రాఁబగల మనమునఁ బెట్టుకొని ప్రాగ్దిశయందుఁ బ్రాగ్జ్యోతిషాధిపుఁడును భగదత్తునిసుతుఁడునగువజ్రుఁడును, మీపక్షమునకే పోరి యుద్ధమున వీరమరణమునొందిన మగధేశుండగు సహదేవునిసుతుఁడు మార్జారి, తనతాతయగు జరాసంధపక్షాభిమాని యగుట నాతండును, దక్షిణదిశను త్రిగర్తులును, దశార్ణదేశాధీశుఁ డగు చిత్రరథుండును, బశ్చిమమున సైంధవునిజ్ఞాతులును, నిషాదదేశంబున "నేకలవ్య" సుతుండును, బశ్చిమోత్తరభాగంబున గాంధారరాజగు శకుని సుతుండును, నీసామ్రాజ్య మంగీకరింపక ధిక్కరించుచున్నారు. వారలనోడించి సామ్రాజ్యము నిల్పుకొనుటకై మూఁడవ

(1) యో రాష్ట్రంక్రామతి సోఽశ్వమేధేన యజతే, కృష్ణయజుర్వేదః.

యశ్వమేధ మవసర"మనిన యుధిష్ఠిరుఁ "డో మహానుభావా! నే నశ్వమేధము చేయుటచే నాపాతకములు నశించునుగాని తక్కిన నాసోదరులయొక్కయు, సాత్యక్యాదులయొక్కయుఁ బాతకము లెట్లు తొలఁగునో యానతీయవే"యన నప్పారాశర్యుం డిట్లనియె. "యుధిష్ఠిరా! అందఱు నశ్వమేధము చేయనక్కఱలేదు. *అశ్వమేధయాగమున నవభృథస్నానముఁ జేసిన వందఱకును బ్రహ్మహత్యాదోషము తొలఁగు" నని ధర్మశాస్త్రమునఁ గలదు. కావున నీవు భూరిదక్షిణలతో ముఖ్యముగా మూఁడశ్వమేధములను జేయు" మన, ముకుందుండును దగిన తెఱంగున ముచ్చటింప, ధర్మజుఁడు వల్లెయనె. ద్వైపాయనుఁడు రాఁబోవు చైత్రశుద్ధపూర్ణిమనాఁడు సంకల్పముఁ జేసి యశ్వమును భూప్రదక్షిణమునకై విడువుమన నయ్యుధిష్ఠిరుండుం దగినవారలఁ దనయశ్వములలో నశ్వమేధోచితమగుదాని నేఱుఁడన వారట్టి యశ్వము నేఱి ముందల నిలుప సంతసిల్లి యది పారాశర్యున కెఱుకపఱచి యాధ్వర్యవాదుల నేర్పఱుపంగోరెను. అందుల కా కృష్ణద్వైపాయనుండు కర్మమీమాంసాకర్తయగు జైమినికిఁ బ్రియశిష్యుఁడయిన యాజ్ఞవల్క్యునధ్వర్యునిగాను, దనశిష్యులగు పైలాదులఁ దక్కినఋత్విజులఁగాను నేర్పఱుప నయ్యాజ్ఞవల్క్యుండు శ్రౌతవిధులఁ దెలిసిన తనశిష్యునొక్కరు మేధీ

* సూ॥ అశ్వమేధినంవాఽవభృథ మేవాపేత్య ముచ్యతే॥ ఆపస్తంబ సూత్రము.

యాశ్వముతో భూవలయముఁ జుట్టివచ్చునప్పు డయ్యెడలఁ జేయుఁదగు కర్మకలాపంబుల నిర్వర్తింప నియోగించెను. అశ్వ రక్షణమున నర్జునుఁడె యర్హుఁడని కృష్ణాదులు తలఁచుటచే ధర్మజుఁ డాపార్థుచే ననిపించికొని నియోగించి భీమ నకులుల రాష్ట్రరక్షణమునకును, యజ్ఞార్థవస్తుసంపాదనకై సహదేవుని నియమించి, తాను ద్రౌపదీసమేతుండై గాంధారీ ధృతరాష్ట్రుల చేతను గుంతిచేతను విదురుచేతను ననుజ్ఞాతుండై శుభ ముహూర్తంబున స్వస్తివాచనపూర్వకంబుగా దీక్షితుఁడయ్యె.

చతుర్థానువాకము.

అర్జును దిగ్విజయము.

పౌత్రలాభ ముదితుఁ డగుటను బార్థుండు కౌంతపుత్త్ర శోకాపనోదము సేసికొని పౌత్త్రుని బాల్యచేష్టలఁ గాంచి యా నందించుటకు విఘ్నకారియై యశ్వమేధాశ్వరక్షణ మొందు సంప్రాప్తంబగుడు విధ్యర్థంబుఁ గైకొని జయజయధ్వానంబులు మిన్నుముట్టఁ బ్రజలునుతింప నయ్యశ్వంబు వెంటఁ బ్రయాణ మయ్యెను.

అప్పు డయ్యజాతశత్రుఁ డర్జునుంగాంచి "సోదరా! మహాయుద్ధమున జనసంక్షయమయ్యె. వీరాధివీరులు మడిసిరి.

భూమినిర్వీర్యమయ్యె. కొలఁదివీరు లుండినను వారు బాలురు, క్షీరకంఠులు. పశుచుఁదనమున నెవ్వరేని నిన్నెదిరించినను దొలుత దండోపాయమునక సామాదికముచేతనే కార్యముఁ జక్కఁబఱపుము. కార్యము గానియపుడు యుద్ధముఁ జేయుమని బోధించి యాశీర్వదించి పంపె.

అవ్విజయుండును, యాజ్ఞ్యవల్క్యశిష్యుం డశ్వమేధాశ్వము ఖాదముసేయునపుడు, నిలుచునపుడు, నీరుఁద్రావునపుడు, విష్టించునపుడు, మూత్రించునపుడుఁ జేయువిధులను విధ్యుక్తముగ నెఱవేర్చుచుండఁగా దిగ్విజయమునకు వెడలెను. (1) ఆసందిని, హరితస్రక్కును, రుక్మపట్టమును ధరించి ధాన్యాఢియగు నయ్యశ్వము చూపఱకు నింపుగ నుండెను. అశ్వసంరక్షణమునకై పురోగాములై కవచములఁదొడిగి కవదొనలఁబూన నూర్వురు రాజపుత్త్రులును, నూర్వురు రాజన్యులును, నిరుపార్శ్వంబులను నిషంగములు గలిగిన నూర్వురుసూతపుత్త్రులు, నందఱే గ్రామాధికారులపుత్త్రులును, శతసంఖ్యాకులగుకరగ్రాహుల పుత్త్రులును, వందమందిదండధారులును, దృఢాంగులగు నశ్వసైనికులును, నశ్వమేధాశ్వముం బలిసి రక్షించుచుండిరి.

ఆయశ్వము భూప్రదక్షిణముగఁ బోయి (2) ప్రాగ్జ్యో

(1) శతపథబ్రాహ్మణ, ఐతరేయబ్రాహ్మణములనుండి యీయంశములు గ్రహింపఁబడెను.

(2) ఇప్పటి యస్సాము పూర్వము ప్రాగ్జ్యోతిషము.

తిషముఁ జొచ్చెను. తత్పురాధీశుఁడగు వజ్రదత్తుఁడు భగదత్తు నిపుత్త్రుఁడు—భగదత్తు నర్జునుఁడు సుప్రతీకముతోఁగూడ మహాయుద్ధమునఁ జంపెను. ఆపగ మనంబున నంటియుంటయు, యౌవనగర్వంబు దన్నుఁ బురికొల్పుటయుఁ గారణంబులుగా వాఁడాసైన్యము నెదిరించి మేధాశ్వముం బంధించెను. అర్జునుఁడన్నయానతిచే సామవాక్యము లెన్నిచెప్పిన నాతఁ డాలకింపనందున మహాజన్య ముభయులకును మూఁడునాళ్లయ్యెను. నాలవనాఁ డర్జునుండు వజ్రదత్తు మహాగజమును నేలఁగూల్చి యాతని నలయించి జితోస్మి యనిపించి సాదరముగ నాతని నశ్వమేధమున కాహ్వానించెను. పిమ్మట నయ్యశ్వము రాజగృహపట్టణపరిసరమునం బరిభ్రమింప జరాసంధపౌత్త్రుండును మాగధేశుండునగు మార్జారి, తనతండ్రి సహదేవుఁడు పాండవపక్షపాతి యైనను బితామహునియందలి యభిమానముచేఁ, బడుచుఁదనమునకుఁ బరిపాటియగు గర్వముచే నర్జును నెదిరించి ఘోరరణ మొనర్చి యోడి విజయునకు విజయమునిచ్చెను. పిమ్మట నాతనిచే నాహూతుఁడై ధర్మజు నశ్వమేధమునకు వచ్చెద ననెను. తరువాత నాయశ్వ మర్జునుండు వెన్నాడ నుత్కల, కళిం, గాంధ్ర, చోళాది దేశముల నిరాతంకముగ నిర్గమించి ద్రావిడదేశమునకుఁ దరలెను. అట మణిపూరుపురాధీశుండును, చిత్రాంగదార్జునులకు జన్మించి మాతామహుండగు మలయధ్వజునకు దత్తుఁడైన బభ్రువాహనుం డర్జునురాక పొ

దప్పలన విని పితృభక్తిపురస్సరంబుగ నెదుర్కొని గౌరవించెను. అయ్యర్జునుండును భీష్ము నన్యాయంబుగ శిఖండినెపంబునఁ దాఁ జంపినందులకుఁ దనపైఁ గినిసి వసువులు గంగాదేవియనుమతిఁ గొని తన్నుఁ జెడశపింపఁ దలంపఁ దచ్ఛాపమహిమ ప్రేరేచుట చే బభ్రువాహనునిఁ జూచి యిట్లనియె. "నీవు క్షత్రియునకుఁ బుట్టినవాఁడవై తేని యాగాశ్వము బంధింపక విడిచెదవే" యని నిందింప నాతం డేమియు మాఱుపలుకనేరక పురికి మఱలివచ్చు చుండఁ బుట్టంబుట్టువానికూఁతురు నర్జునుభార్యయు నగునులూపి బభ్రువాహనునకుఁ గాన్పించి తన్ను సాపత్నిగా నెఱింగించుకొని యర్జునుతో సమరమునకుఁ బురికొల్పెను. బభ్రువాహనుండును నేను క్షత్రియుఁడన యని యర్జును నెదిరించి ఘోరరణము గావించి యర్జునాస్త్రములచేఁ దాను మూర్ఛమునుంగులోన తన యస్త్రములచేఁ బార్థుండు సగముచచ్చునట్లు సేసెను. పిమ్మట నులూచి సంజీవమణిం దెచ్చి సేదదేఱిన బభ్రువాహనునిచే నర్జునినెదపై నుంపించునంతలో నర్జునుండు నిద్దురనుండి లేచిన వానివలె లేచి యులూపిచే యావద్వృత్తాంతమును విని యానందించి యులూపీచిత్రాంగదాబభ్రువాహనుల నగ్గించి వారల నశ్వమేధయాగమున కాహ్వానముచేసి పశ్చిమాభిముఖుండై యజ్ఞాశ్వమును వెన్నంటి పోయెను.

అట్లు పోయిపోయి యాతఁడు త్రిగర్తదేశముఁ జొచ్చెను.

త్రిగర్తులకు నర్జునునకు నెడతెగని వైరము గలదు. *త్రిగర్తాధీశుఁ డగుసుశర్మ కురుక్షేత్రసంగ్రామమునఁ బదునెనిమిదిదినములు ససైన్యసోదరుఁడై ఘోరముగఁ బోరి యర్జునిచేతనె మృతినొందెను. శ్రీకృష్ణసంతటి మహానుభావునిసయితము సంశప్తకులచే నర్జునుఁ డేమయ్యెనో యని కంట నీరువెట్టునట్లు చేయఁగలిగినత్రిగర్తదేశీయు లశ్వముతో నర్జునుఁ డేతెంచె నని విని యూరకుందురా ? తమపితృ భ్రాత్రాదు లర్జునుచేఁ జచ్చి నపగను మఱతురా ? అశ్వమును బంధించి ఘోరసమరమునకుఁ గడంగిరి. అర్జునుం డన్నయజాతశత్రునిసందేశము నెఱింగించినను బితృపితామహాదుల మరణామర్షణ మెదల మెఱుగుచుండుటచేఁ ద్రిగర్తనివాసులు సూర్యవర్మయను రాజుఁ బురస్కరించుకొని యర్జునుపైఁ గవిసిరి. ఆసూర్యవర్మయు నాతని సోదరులు కేతువర్మ ధృతవర్మలును వెనుదీయక పోర నతఁడు కరుణ పెంపున వారికి నొవ్వడరకుండ యుద్ధముచేయుటచే బలహీనతగా నెంచి ధృతవర్మ యర్జును గాండీవము చేతనుండి పడునట్లుగా నేసి యాతనికి గోపముఁ దెప్పించెను. పిమ్మట నాతనిచే నేటులుపడి సోదరసైన్యసహితముగాఁ బరువిడఁ గొందఱు త్రిగర్తలు శరణుసొచ్చిరి. అందుల కాతండు వారలఁ గాంచి

* త్రిగర్తదేశము రాజపుత్రస్థానములోని కొంతభాగము. త్రి + గర్త = త్రిగర్త. గర్తమన గొయ్యి. సాంబరు, సదు, డిడ్వానా, యనుసరస్సులుగల ప్రదేశమే యీత్రిగర్తదేశము కావచ్చును.

కాచితి నని వారల నధ్వరమున కాహ్వానముసేసి సింధుదేశము నశ్వానుయాయియై ప్రవేశించెను.

సైంధవ తత్పిత్రువధలచే నెదలు విషాదకలితంబులగుడు సైంధవులు సైంధవపుత్రుం బురస్కరించుకొని సైంధవసమేతుఁ డగు సైంధవారి నరికట్టిరి. అర్జునుండును నయవాక్యంబుల వారిం దేర్పఁజూచినను వారు కలఁకఁ దేఱక యులుకమెయి నలుఁగుల నాతని ముంచిరి. ఫల్గునుండు నఫల్గుబాణంబుల సైంధవులను ముంప నాయుపవెల్లిచేఁ బటాపంచలగు సైంధవపుఁ బటాలంబులఁ జూచి సైంధవసూనుఁడు హృదయ మవిసి యంతఃపురంబు చేరి యంతకపురి కరిగెను.

పతిపుత్రమరణంబులచే దుస్సహశోకాంబుధినిమగ్నయగు దుస్సల బాలపౌత్రుఁ జేతులనుంచుకొని వైధవ్యాపాదకుఁడగు నర్జునుపాదంబులపైఁ బడి నిర్వంశము కాకుండఁగ సీనిసుఁగు నీపౌత్రుంబోలె రక్షింపు మనఁ, దోడంబుట్టువునైన దయతలంపక వైధవ్యయుక్తంగాఁ జేయు క్షత్రధర్మము నెద నసహ్యించుకొనుచు ,, సోదరీ! నీపౌత్రుఁడు నాపౌత్రునట్టివాఁడు. నామే నల్లుఁడేఁడన, దుస్సల దుఃఖాతిరేకంబుతో నాతనిదుర్మరణంబు విన్నవింప నాతం డెదురుశోకించి యామె నోదార్చి యభయ మొసఁగి మంత్రిపురోహిత దండనాథాదులఁ బిలిపించి సైంధవపౌత్రుని సింధుదేశసింహాసనమునం దునిచి యాతండ యాదేశాధీశుండని యతని నభిషేచనముసేసి తనకరుణాళతఁ జూపెను.

పిదప సైంధవవిషయంబు నతిక్రమించి శ్వేతవాహ నుండు పంచనద విషయంబుఁ జొచ్చువాఁడు కష్టైదుర (1) "నిషాదస్థపతియు," నిషాదసైన్యంబుతోఁ గూడినవాఁడు నగు నేకలవ్యపుత్రుతో మహాహావంబు సేయవలసివచ్చె. ఏక లవ్యునకు నర్జునునకు విద్యాభ్యాసన సమయమునుండియు వైర ము గలదు. గురుదక్షిణ యనెడు నెపమున ద్రోణుఁ డేకలవ్యు నంగుష్ఠము గొట్టించుటకుఁ గారకుఁ డర్జునుఁడ. శ్రీకృష్ణుఁడు జరాసంధునితోఁ బోరునపుడు జరాసంధపక్షమున వచ్చిన యేక లవ్యునంతకపురి కంపెను. కురుక్షేత్రయుద్ధమున నేకలవ్యపు త్రుని కేలనో ప్రవేశము గలుగలేదు. * సైంధవవధ నాఁటి మహారణము నిషాదదేశమున నయ్యె. పై కారణంబులచే నేక లవ్యపుత్రుఁ డర్జును హితోపదేశము వినక యెదుర్కొని యా తనితో ఘోరసంగ్రామముఁ జేసి యోడి శరణన నాతఁడు నిషాదస్థపతిం గాఁచి విడిచి యశ్వముతో గాంధారవిషయముఁ జొచ్చెను. గాంధారరాజగు శకుని యాలోచనావిశేషమె కురు పాండవభేదహేతువు, లోకోపద్రవకరహేతువు నయ్యెను. పాం డవుల కపకృతిఁ జేసినవారిలో నగ్రగణ్యుఁడు శకునియె. కౌర

(1) నిషాదులకు రాజు (లేక) నిషాదుఁడైన రాజు. మఱియు నిషా దుఁడు రాజు గాఁ గలవాఁడు—అనునర్థములు చెప్పవచ్చును. బహువ్రీహి యిటఁ బొసఁగదు.

* ఈవృత్తాంతము సంస్కృతభారతమునఁ గలదు.

వాసికములోఁ గడవఱకుఁ బోరినముఖ్యులు గాంధారాశ్వికులె. సహదేవాదులు సంపూర్తిగ యుద్ధరంగగతులగు గాంధారుల నున్మూలించిరి. అట్టిరణహత సైనికులబంధువు లర్జునునామ మాత్రశ్రవణముననే గినిసి కడవఱకుఁ బోరాడ శపథములు పూని వివ్వచ్చుసాంత్వనోక్తులను వినక, ఆతనిని వివిధాయుధంబుల వేధింప, విజయుండును వివిధాస్త్రంబులఁ బ్రయోగించి విజితులఁ జేసి విజయంబు సేకొనియె. గాంధారరాజపౌత్రుని గాంధారీదేవి జ్ఞప్తికిఁ గరుణించి యామండలమున కభిషిక్తుఁ జేసెను. తదనంతరము కాశ్మీరమున కేఁగి బాలుండగు ప్రథమ గోనందు నాదరించె. ద్వారకనుండియే శుభాగమనవార్త నన్న కెఱుకపఱచుటచేఁ దనరాక కెదురుచూచు బంధుమిత్రాదు లానందపరవశులు, ప్రేమాంతరంగులు నగునటులు చేయుచు విజయుండు విజయంబులు సేకొని క్షతావయవంబులతో బడలిన యొడలితో మాఘమాసాంతమునకె యశ్వముతో యాగశాలకేతెంచెను. ధర్మజుండును ఋత్విక్పురోహితామాత్యుల తోడను, విదురాదులతోడను నాతని నెదుర్కొని యాతని నమస్కృతు లందుకొని యాశీర్వదించెను. అర్జునుండును సీతకాఁ డొడ్డుసేరినరీతి సంతసిల్లెను.

పంచమానువాకము

అశ్వమేధము

అంతం జైత్రిపూర్ణిమ యానన్నం బగుడు ఋత్విగగ్రే సరుండగు ద్వైపాయనుండు సర్వఋత్విగనుమతిని గారాంతిక నిర్మితాసన్నముహూర్తము ధర్మజున కెఱిఁగించి శాలాప్రవేశమున కాతనిఁ దర్వరపెట్టెను. ధర్మజుఁడును వననజనాననంబాలోకించి "శిల్పులను రావించి యాగాసీతరాజవర్యులకు ఋషివర్యులకు దక్కూచాతర్వర్ణ్యులకుఁ దగిన వసతుల నేర్పఱుపు" మని తాను శాలాప్రవేశ మొనర్చెను. భీముఁడు పటశాలలను, పర్ణశాలలను నిర్మింపఁజేసి రాజన్యులను దదితరులను విడియించి భోజ్యంబులను చతుర్విధాన్నంబులను ఖాద్యంబులను పేయంబులను బుష్కలంబుగఁ దృప్తిని గలిగించెను. లక్షజనులు భుజింప నొక్కపరిమ్రోగు నొకఘంట నేర్పఱుప నది యాగాది నుండి యాగాంతమువఱ కన్నిదినములు నేకగతిఁ దెఱపిలేకుండ మ్రోగుచునేయుండెను. ఎన్నిలక్షల జనులు భుజించి తృప్తినొందిరో లెక్కింప నశక్యమయ్యెను. యాగము దర్శింప నేతెరచిన గోనంద, బభ్రువాహన, వజ్రదత్త, మూర్ఙార్యాది మూర్ధాభిషిక్తులను, శ్రీకృష్ణబలరామ సాత్యక్యాదులను గవలఁగూడి కరువలితనయుం డగ్రజునను మతిం బెక్కువిధంబుల గౌరవించెను. ఆయాగమునకు వచ్చినవారిలో నభోజ్యుఁడు ననలంకృ

తుఁడు నసంతృప్తుఁడు ససన్మానియు నొక్కఁడైన లేకుండెను. మీ కేమికావలయునో మోమోటము లేకుండ నడిగి యర్థముం బొందుఁడని భీముఁ డర్థులకుఁ బ్రోత్సాహ మొనరించుచుండెను. అట్టియెడ ధర్మజుండు ,, ద్విసహస్రికనకేష్టికలచే నేర్పఱుపఁబడి శ్యేనాకృతియు, చతుశ్చిత్యము గలిగి పదునెనిమిది చేతుల పరిమితిగలవేదికతో " యజనంబొనర్చె. అచతుర్వేదియు, నషడంగవేత్తయు, నదేవగురుతుల్యుండు నగు ఋత్విక్కొక్కఁడును లేకుండుటచే నప్రాయశ్చిత్తముగాఁ బ్రవర్గ్యలు, నవనములు, యథావిధి నిర్వర్తించిరి. అందు ఖాదిర, బైదిల, పాలాశ, దేవదారు, శ్లేష్మాతక శాఖా కల్పితంబులగు యూపఁబులు విధ్యుక్తంబుగ నిరువదియొక్కటి నిర్మింపఁబడి, యందం దందంబుగఁ గనకయూపంబులు కొన్ని నిలుపఁబడెను. వాసవిరక్షితంబును, వాస్తోష్పతితురగ సదృశంబును నగు వాజి, వాజిమేధవాటికాప్రవేశంబు నొంద వచ్చినప్రజలందఱు నాయశ్వమును దద్రక్షకుఁడగు నర్జును శౌర్య విక్రమాదులను వేనోళ్ళం బొగడిరి. అయ్యెడ యూపంబునకుఁ గట్టంబడి త్రిశతపరిమితిగల చతుష్పాత్తులు, ఖచరములు, జలచరములు యథావిధని జట్టును నిలువ విరాజిల్లెను. యాజకులు యథావిధిని గార్యకలాపంబులు పారాశర్యానాసతిచే నిర్వర్తించిరి. అధ్వర్యుఁ డశ్వవిశసనకాలమునకు యాజ్ఞసేనిని రావించి యామెచే నశ్వంబునకుఁ బరిచర్యచేయించి శస్త్రప్రహతంబులును, యుక్తంబులు నగు నశ్వాంగంబుల నామెచే

హోమంబుఁ జేయించె. తక్కినయవయవంబులను ఋత్విక్కులు వేేల్చిరి. వపాహోమముచే బయలువెడలు పరిమళము నాఘ్రాణించి ధర్మరాజుఁడు నాతనిసోదరులు దక్కంగల జనులు తమసర్వ పాపంబులు పరిహరింపఁబడిన వని సంతసించిరి. సమస్తజనులకు సమ్మోదహర్షధ్వనులు సెలంగ ధర్మరాజుఁడు సదస్యులకుఁ గోటి వేల విప్పములు నిచ్చి ఋత్విగ్గరేసరుండగు వేదవ్యాసునకుఁ దసనాగ్రామాజ్యము నంతయు దక్షిణగా నీయ నుంకింపఁ బారాశర్యుఁ డిట్లనియె. ‚‚ రాజా ! నీయీయాగమున కధ్వర్యుండగు యాజ్ఞవల్క్యనిగురువు ... మినిమహర్షి. ఆతఁడు వేదోదితంబులగు కర్మలకు నిదానంబగు తనపూర్వమీమాంసాశాస్త్రమున నిట్లు చెప్పియున్నాఁడు. i ‚‚రాజు రాజ్యమును దానమిచ్చుట కర్హుఁడుకాఁడు. అది సర్వజనులకు సమానముగ ననుభవింపఁ దగినది.” తత్సూత్రభాష్యకర్తయగు శబరమహర్షియు ii‚‚సార్వభౌమున కన్నిటినిదానముచేయుట కధికారముగలదా ? భూమి

i నభూమిస్స్యా త్సర్వాన్ప్రత్యవశిష్టత్వాత్. పూర్వమీమాంస. 6-7-3.

ii అత్రైవ సర్వదానే సంశయః కింభూమిర్దేయా ? నఇతి. కాపునర్భూమి రత్రాభిప్రేతా. యదేత న్మృదారబ్ధం ద్రవ్యాంతరం పృథివీగోలకం. న క్షేత్రమాత్రం. మృత్తికావా. తత్ర కింప్రాప్తం. అవిశేషాద్దేయా ప్రభుత్వసంబంధేనహి. తత్ర స్వశబ్దో వర్తతే. శక్యతేచ మానసవ్యాపారేణ స్వస్య స్వతా నివర్తయితుమితి. ఏవంప్రాప్తే బ్రూమః. నభూమిర్దేయా ఇతి. కుతః క్షేత్రాణా మీశితారో మనుష్యా దృశ్యంతే. నకృత్స్నస్య పృథివీ గోలకస్యఇతి ఆహ. య ఇదానీం సార్వభౌమః. సతర్హి దాస్యతి. సోపి న

సీయవచ్చునా ? యనుప్రశ్నలుకలుగఁ గా దని చెప్పుచున్నా
ము. ఎట్టిభూమి ? మట్టిమొదలు భూగోళమంతయు భూమియే.
అందువలన నొక్కపొలముమాత్రమె కాదు. మట్టిమాత్రమె
కాదు. (ఇంతకుముందు సార్వభౌముఁడు తనసర్వస్వము సీయ
వచ్చునని చెప్పితిమి.) దీనివలన నేమిప్రాప్తించెను ? ప్రభువునకు
భూమియందు స్వత్వమున్నదిగాన తప్పక భూమి దానమీయ
వచ్చునని ప్రాప్తించినది. స్వత్వత్యాగము మానసికముగా
యుక్తమైనదియేగాని, భూమివిషయమై రాజునకు స్వత్వములే
దని చెప్పుచున్నాము. ఎందువలన ననఁ బ్రతిక్షేత్రమునకు యజ
మానులు వేఱుగ నుందురు. అందువలన రాజు ప్రత్యేకముగాఁ
బొలమునీయుట కర్హుఁడు కాఁడు. తనపృథివీభాగము నంతయు
నన్యాధీనముఁ జేయుట కర్హుఁడై యుండఁడు. సార్వభౌముఁ
డెంతకాలము సార్వభౌమత్వ మనుభవించునో యంతకాలమె
కాని, యాపై వతనికి భూమిపై నధికారములేదు. సార్వభౌము
నకు భూమిపై విశేషించి మఱియొక యధికార మున్నది. వ్యవ
సాయకులు పండించినది శత్రువులు కొనిపోకుండఁ గాపాడుటకై

ఇతి బ్రూమః. కుతః యావతా భోగేన సార్వభౌమో భూమేరీష్టే తావతా అస్యాపి నకశ్చిద్విశేషః. సార్వభౌమత్వే సత్యే తదధికం యత అసౌ పృథివ్యాం సంభూతానాం వ్రీహ్యాదీనాం రక్షణేన నిర్దిష్టస్య కస్యచిద్భాగస్య ఈష్టే. నభూమేః. తన్నిర్దిష్టాశ్చ యేమనుష్యాః తదన్యత్సర్వప్రాణినాం ధారణ విక్రమణాది యద్భూమికృతం తత్రేశత్వం ప్రతి. నకశ్చిద్విశేషః. తస్మాన్నభూమి ర్దేయా॥ శాబరభాష్య॥

పండినపంటలో నిర్దిష్టభాగమున కధికారి. భూమియం దుండిన ప్రాణిసమూహమునందు మనుష్యులకే భూమిపై నధికారము గలదు. అందువలన రాజు భూమిని దానమిచ్చుట కర్హుఁడు కాఁడు.''

అని చెప్ప ధర్మజుఁడు భూదానమే యన్నిదానములకంటె శ్రేష్ఠ మనియు, యాగదక్షిణకై భూదాన ముత్తమ మనియు వింటి నన సాత్యవతేయుఁడు రాజు భూమిని దాన మిచ్చునెడల నార్జితమును, శత్రురాజులనుండి యపరాధముగాఁగొన్న గృహ క్షేత్రాదులనే దానమీయవలయు నని చెప్పెను. అంత నజాత శత్రుఁడు ,, సామ్రాజ్యమునంతయు మీకిచ్చి నేను వనమున మునివృత్తి నుండ మనస్సున సంకల్పించుకొంటిని. అట్టిమనః ప్రతిజ్ఞ నెటులుమానుదును. రాజునకుఁ బ్రతిజ్ఞానిర్వహణ ము త్తమము కాదా ?'' యని పల్క ద్వైపాయనుఁడు సామ్రాజ్య ము నాకిచ్చితివే యనుకొనుము, బ్రాహ్మణుఁ డేయుగమునను రాజ్యంబుసేయ నర్హుండు కాఁడు. కాన భవద్దత్తరాజ్యమునకుఁ దగినవెల నిర్ణయించి యాధనము దక్షిణగా నిమ్ము. కాదేని క్షణమాత్రసమాప్తనగు నాయానతిలో నుండు జనుఁడ వగుట చే నాయాజ్ఞ ననుసరించి నీవే ప్రభుత్వముచేయు మన వల్లె యని సామ్రాజ్యమును ధారవోసి దానికిఁ దగినవెలగా ననేకకోటుల హిరణ్యసువర్ణము నకుప్యసువర్ణము నిచ్చె. వ్యాసుండు నుప్రధాన ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థాంతరములు గలఋత్విక్కుల కంతర్వ

భాగములచే నాధనమును బంచి తనభాగమునకు వచ్చిన కుప్యాకుప్యద్రవ్యమును స్నుషగాన కుంతి కిచ్చి సముపబృందుఁడై వనంబున కరిగెను.

అధ్వరాహూతులగు దేశాధీశులు ధర్మజుచే సత్కృతులై తమ దేశంబులకు సంతసంబున నరిగిరి. తక్కినజనులుఁ దమ తమ నెలవులకు యాగమహత్త్వోపన్యాసంబు లొనర్చుచుఁ బోయిరి. బభ్రువాహనుండు హస్తిపురియందు కొంతకాల ముండి సోదర పుత్త్రుండు గానఁ బరిక్షిత్తు నెత్తి ముద్దాడి రత్నాభరణములచే నలంకరించి తల్లియగు చిత్రాంగదను, సాపత్ని యగు నులూపిని నర్జునుకడ నునిచి కుంతీసుభద్రాదులచే నాదరింపఁబడుచుఁ బిమ్మటఁ బాండ్యదేశమునకుఁ బాండవులచే ననుజ్ఞాతుండై వెడలెను.

షష్ఠానువాకము

పరిక్షిత్తు బాల్యదశ, ధృతరాష్ట్రాదులమృతి.

అశ్వమేధాగతావనిపు లభిమన్యుపుత్త్రుం గనుఁగొని పితృపితామహచిహ్నంబు లాతనియం దుండుటఁ జూచి యీతం డహితభీకరుండును, హితహితంకరుండు, వంశోద్ధారకుండును నగు నని యానందించిరి. ఆపార్థపౌత్త్రుఁడు శుక్లపక్షక్షపాకరుని

మాడ్కి దినదినప్రవర్ధమానుండై యేనవయేఁట నక్షరస్వీకృతి నొంది యచిరకాలముననే తగినయుపాధ్యాయులవలన విద్యం గఱచి యుచితకాలంబున నుపనీతుండై, సాంగవేదవేదియై రాజకుమారోచితవిద్యల నభ్యసించి, యుద్ధశాస్త్రమును బితామహగురునగు కృపాచార్యునుండి తత్త్వజ్ఞానముతో నభ్యసించి, శస్త్రశాస్త్రముల నొందుటచే శస్త్రియు, శాస్త్రియు నై, ధర్మమును ధరించుటచే ధర్మిష్ఠుఁడై నశ్వసాదియు గజసాదియు నగుచుఁ బ్రజలకుఁ బ్రహ్లాదనమున శీతభానుండును బ్రతాపమునఁ దపనుఁడునై వేత్తలచే సదసత్తులుపదేశింపఁబడినను సత్తునందే దృష్టిగలవాఁడై యలరారుచుండెను. ప్రతివిద్యయు నుపదేశించుకాలంబున నొజ్జలు తామే ప్రత్యుపదేశంబులఁ బరీక్షితుచే నొందితిమని తలఁచుచుండిరి. షోడశవర్షప్రాయమునఁ గాకపక్షశోభితమైన యాతనిమోము తమోభేదియగు రాకాశశివలెఁ దనరారెను. అతనిపితృమాతులాదుల యుద్ధవార్తలు, వారల దారుణమరణములు వినవిన నాతనిహృదయమునఁ గరుణారస ముప్పొంగి పొరలుచు రణధర్మంబు గర్హింపఁబడుచుండెను.

యుద్ధాదినుండి పదుమూఁడేడులు సన విదురుండు తీర్థయాత్రికై వెడలి మైత్రేయుకడ నేఁడాదికాలము తత్త్వజ్ఞానము నభ్యసించి యుద్ధాదిగఁ బదునేడేండ్లు పూర్తియగునాఁటికి గజపురిం జేరి ధృతరాష్ట్రునొద్ద నెప్పటివలె నుండెను.

రణనిహతసుతహితాదులకై వైచిత్రవీర్యుండు దుః
ఖింపకుండఁగ యుధిష్ఠిరుఁ డెన్నేని యుపచారముల నాతనికిఁ
జేయుచుండెను. యుద్ధమృతుల పారలౌకికక్రియలఁ జేయునపుడు
ధృతరాష్ట్రుఁడు తలంచినవానికంటె వేయిమడుంగులు దాన
ధర్మంబులు సేయించియు, నగ్రహారములు, గ్రామములు, నా
రామములు మొదలగువానిని నిర్మించునటులఁ జేయించియు
నిశ్చింతమనస్కుం జేయుచు నతనిక్షేమము ననారతము నిర్నిద్రుఁ
డై విచారించుచుండెను. ధనంజయుండును ధర్మజు ననుకరించు
చుండెను. కుంతీద్రౌపదీసుభద్రలు సగౌరవమనస్కలై గాంధారీ
ధృతరాష్ట్రులకు భోజన మజ్జనాదుల కేలోపము లేకుండఁ
జేయింతురు. కవలు నట్ల సంచరింతురు. వారియెడ ధృతరాష్ట్రు
నకుఁ బ్రేముడి యుండెఁగాని, భీముం గన్నపుడుమాత్రము
పుత్రహంతకుం డని మనంబున సక్రోధుం డగుచుండును.
భీముండును నవ్యసహితుండగు ధృతరాష్ట్రునెడ గౌరవయుక్తుఁ
డగుచుండును గాని యేరును లేని సమయమునఁ బూర్వము
ధృతరాష్ట్రుచేతను, ధార్తరాష్ట్రులచేతను దాము పడిన బన్నం
బుల నుగ్గడించి యట్టిచీకుల కిప్పుడు తాము దిక్కగుచుంటి మని
యు, నేరిచేఁ దాము భంగపడితిమో యట్టిధార్తరాష్ట్రుల నని
జంపఁగలిగితి మనియుఁ, బగ నీఁదఁగలిగిన స్వభుజాదండములకుఁ
జందనమాల్యాదుల నర్చించుచుంటిమనియు దెప్పుచుఁ జీకులగు
దంపతులమనంబులఁ జీకాకుపఱచుచు క్షోభింపఁ జేయుచుండెను.

కవ లీసంగతిఁ గర్ణాకర్ణిగా వినియు విననట్లూరకుందురు. సేవకుల లేమియు నననేరకుందురు. ధర్మజ ధనంజయులకును, గుంతీ ద్రౌపదులకును నీవృత్తాంత మించుకేనియుఁ దెలియదు. భీముని యుల్లనంబులు విదురుఁడు తీర్థయాత్రనుండి వచ్చునాఁటి కేకోత్తరాభివృద్ధి నొందెను. ధృతరాష్ట్రుఁడు పుట్టంధుఁడు; పైపెచ్చు జరాభారక్లేశి, మఱియు సర్వసుత సుహృద్బాంధవ మరణ క్షోభితమనస్కుఁడు, పైఁగా నెవరికి మున్నపకృతిఁ దానొనర్చి యుండెనో వారినుండి తాఁ బట్టెడన్నముఁ దినుచుండుట, మఱి యెవ్వానిఁ దా నసహ్యించుకొననో యట్టి శత్రుని యుద్ఘాటిత వాక్యాకర్ణనము, ఇందొక్కటొక్కటియే దుఃఖసముద్రమున ముంపఁ గల్గు నన నవి యన్నియు నొక్కనియందే సమావేశమైనచో నట్టివానియవస్థ యవాఙ్మానసగోచర మని వేఱుగఁ జెప్పవలయునా? అట్టి యన్నవిషమస్థితిఁ గనుఁగొని విదురుఁడు రహస్యంబుగా నాంబికేయున కిట్టు లనియె.

శా. పుట్టంధుండవు, పెద్దవాఁడవు మహా
భోగంబులా లేవు, నీ
పట్టెల్లం జెడిపోయె, దుస్సహజరా
భారంబు పైఁగప్పె నీ
చుట్టాలెల్లను బోయి రాలు మగఁడుల్
శోకంబున న్మగ్నులై

కట్టా దాయలపంచ నుండఁ దగునే
కౌరవ్యవంశాగ్రణీ.

క. పెట్టితిరి చిచ్చు గృహమునఁ
బట్టితిరి తదీయభార్యఁ; బాండవులకుఁ
గొట్టితిరి వారు మనుపఁగ
నెట్టయిన భరింపవలెనె యీపాపములన్.

క. బిడ్డలకు బుద్ధి సెప్పని
గుడ్డికిఁ బిండంబు వండి కొనిపం డిడె పైఁ
బడ్డాఁ డని భీముం డొఱ
గొడ్డేము లాడంగఁ గూడుఁ గుడిచెద వధిపా.

క. దేహము నిత్యము గా దని
మోహముఁ దెగఁగోసి సిద్ధమునివర్తనుఁడై
గేహము వెలువడు నరుఁ డు
త్సాహముతోఁ జెందు ముక్తిసంపద ననఘా.

ఇట్లు విదురుండు ధృతరాష్ట్రునకు ముక్తిమార్గం బుపదేశించిన నతండును బ్రజ్ఞాచక్షుండై సంసారంబు దిగనాడి, మోహపాశంబువలన నూడి, విజ్ఞానంబునం గూడి ధర్మజు రావించి యాతనికి డగ్గుత్తికతో నిట్టులనియె. "ధర్మజా! మిమ్ముఁ బెక్కుడుములఁ బెట్టిన మహాపకారి నగునాకుఁ బుత్రులులేని లోపంబు లేకుండఁగఁ బదునైదేండ్లనుండి నీవు కాపాడితివి. "జాతస్య మరణం ధ్రువ"మ్మను నానుడి నీకుఁ దెలియునిది కాదు.

మునివృత్తి గలిగి యోగముచే నంతమునఁ దనువుఁ ద్యజించుట రాజశ్రేష్ఠుల కుచితంబు గాన నే నారీతిని బత్నితోఁ దనుత్యాగముఁ జేయుటకు రాజ నను నీయనుజ్ఞం గోరుచున్నా" నన, నాతఁడు కడుదుఃఖితుఁడై యెన్నియోరీతుల నాటంకములఁ జెప్పుచుండఁ గృష్ణద్వైపాయనుం డచటి కేతెంచి ధర్మజుని సమాధానపఱప నాతం డంగీకరింపక యెల్లి విచారింత మనెను. పిమ్మట ధృతరాష్ట్రుఁడు పౌరముఖ్యుల రావించి తనమనోరథముఁ జెప్పి వారలతో నిట్లనెను.

క. మహి నెన్నఁగ రక్షించిన
మహితగుణుని యన్న కొడుకు ♦ మనుమం డని నా
కు హితంబుఁ గోరి కరుణా
సహితులరై యిం డనుజ్ఞ ♦ సద్వ్రతమునకున్.

అన వారెట్టకేలకు సమ్మతించిరి. ధర్మజుండును "నిది మిథ్య" యని నిర్ణయింపకపోవుటచే నది యనుమతిగాఁ గొని యాయర్ధరాత్రంబున విదురుం గలిసి పురంబు వెలువడి హిమాలయప్రాంతంబున కరిగెను. గాంధారియు,

చ. వెనుకకు రాక చొచ్చు రణ
వీరుని కైవడి రాజనందనం
బునకు భయంబు లేక పతిఁ
బోనొడు ధీరుసిభంగి నప్పుడ

స్వసిత దురంతమైన హిమ
వంతముపొంత వనాంత భూమికిం
జనిమిటిం గోడ వించుకయు
భీతివహింపక యేఁగెఁ బ్రీతితోన్.

మఱునాఁడు ధర్మజుండు కాల్యంబులఁ దీర్చి యెప్పటి యట్లఁ దండ్రికి మ్రొక్క వచ్చి శూన్యంబగు తద్గృహంబుఁ గాంచి సంజయుచే వారిపోకడఁ దెలిసి విషాదంబున సభాస్థలి కేతెంచి సభ్యులకుఁ దద్వృత్తాంతం బెఱిఁగించి తమ్ములతో ధృతరాష్ట్రుం జూడఁ బ్రయాణమగుడు యుద్ధమృతులగు ధార్తరాష్ట్రవనితలు, సపుత్రియగునుత్తరయు, గుంతీద్రౌపదులు మున్నగు నంతఃపురకాంతలు, సంజయుండును వారితోడన బయనమైరి. కొందఱుపౌరులు వారితోడన రాఁదలంప ధర్మజుం డనుమతిసేసి పురరక్షణమునకు యుయుత్సుని నియోగించి యుచితపరికరంబులతో నెడనెడ విడియుచు హిమవంతంబుపొంత గంగాతీరంబున శతయూపమహర్షి యాశ్రమోపాంతంబునఁ గదళికావనంబునఁ బత్నిసహితుండై, ధృతరాష్ట్రుం డుండుటఁ దెలిసికొని యా యాశ్రమము సమీపించి యట విడిసెను. ధర్మజాదు లాశ్రమముఁ బ్రవేశించుసమయమునకు ధృతరాష్ట్రుఁడు గంగలోఁ గ్రుంకులిడి సకుశహస్తుండై గాంధారి నానుకొనివచ్చుట దాడప్పులఁ గాంచి ధర్మజుండు రోదనముసేయుచు నాతనిహస్తములనుండి యుదకకలశముఁగొని ,, యోమహారాజా! నీకట్టిదశ

ప్రాప్తించిన, విధి నేమనవచ్చును ఇట్టియవస్థ నొందుట నీ కు
చితమా? అని పలుభంగులఁ బలవించుచు నాశ్రమంబున
కేతెంచెను. అచట సమావేశమయిన నరనారీకమునకు ధృత
రాష్ట్రావస్థం జూచునపుడు కలిగిన రోదనంబులు యుద్ధాంతం
బునఁ బొలికలనిరోదనంబులం దలఁపించుచుండెను. అంతటి రో
దనధ్వని నంతకుముం దెఱుఁగని పరిక్షిత్తు తల్లియొడిలోఁ జేరి
యడలున వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచుండెను. కొంతదడవునకు వా
రంద ఱుపశమిల్ల ధర్మజుఁ డెన్నియేని యుక్తులచే ధృతరాష్ట్రుని
దిరిగి పురంబునకుం గొనిపోవఁ బ్రయత్నించెం గాని చిత్రకూటం
స్థుఁడగు రాముని భరతుఁ డయోధ్యకుఁ గొనిపోవఁ జేసిన
ప్రయత్నమువలె నిదియు వ్యర్థమయ్యెను. అంతలోఁ గృష్ణద్వై
పాయనుఁ డేతెంచి వానప్రస్థుండగువానిఁ దిరిగి పురప్రవేశంబు
సేయించుట యనుచితం బన, ధర్మజుం డట్లేని యుయుత్సునకుఁ
బట్టాభిషేకంబు సేసి నే నీయంధనృపతి కుపచారంబులు సేయుచు
నిట నుందు నన ద్వైపాయనుండు వేదంబున * వైశ్యాపుత్రు
నకుఁ బట్టాభిషేకము జేయరాదని కలదు. కాన యుయుత్సుఁ
డెట్లు పట్టాభిషేకార్హుఁడగు? క్షత్రియోచితంబగు ప్రజాపాల
నంబె నీకుఁ గర్తవ్యంబు. పరిక్షిత్తు యుక్తవయస్కుండగుతఱి
నాతనికిఁ బట్టాభిషేకంబొనరించి నీవు నిట్ల సహోదర్యుండవై
వసంబున కరుదెంతువుగాక యనుడు నెట్టకేల కంగీకరించెను.

* "వైశ్యాపుత్రం నాభిషించేరన్" కృ. య.

పిమ్మటఁ బారాశర్యుండు ధృతరాష్ట్రుఁగని "పుత్త్రా! నీవు సర్వకామములను వర్జించు నవసర మయ్యెఁ గాన కడపటి దగు నీకోరిక యేదియో చెప్పుము. అది యెట్టిదుర్లభంబైనను దానిని దీర్ప నే నిచటికి వచ్చితి" నన నాతండు డగ్గుత్తికతో "మహానుభావా! యుద్ధమృతులగు పుత్త్రపౌత్త్రాదుల నొక్కపరి చూచునభిలాషము గలదు. గాంధారికి నట్టియభిలాషమే కలద"న "నేఁటిసాయంకాలమున నట్టి వినోదము గలిగింతు" నన నచ్చటినగ నారీక మెప్పుడు సాయంకాల మగునా యని క్షణ మొకయుగ ముగాఁ దలంచునంతలో నుషాపతియు నస్తాద్రిం జేరె. సాత్యవ తేయుఁడు సాయంసంధ్యాక్రియలను నిర్వర్తించి, ధృతరాష్ట్ర ధర్మరాజాది పురుషులును, కుంతీగాంధార్యాదులును, యుద్ధ మృతులగుకౌరవవీరులభార్యలును, నాశ్రమస్థమునివర్యులు నెంట రా గంగాతీరమునకేఁగి వారిఁ దత్తటంబున యథోచితంబుగఁ గూర్చుండనియమించి గంగాజలంబులదిగి యుద్ధమృతుల నాహ్వా నించెను.

వ్యాసుఁ డాహ్వానముచేయ నాగంగనుండి భీష్మ ద్రోణు లఁ బురస్కరించుకొని దుర్యోధన దుశ్శాసనాది గాంధారేయ శతకంబును, దత్పుత్త్రాదులును ద్రుపద ధృష్టద్యుమ్నాది పాం చాలురును, విరాటాది మాత్స్యులును, శకున్యాది గాంధారు లును, బాహ్లీక సోమదత్తాది కౌరవులును, నభిమన్యు ఘటో త్కచాది పాండవ కుమారవీరులును, తక్కుంగల శూరులును

యుద్ధప్రస్థాన దివసమున నేయే యుడుపులను ధరించిరో యెట్టి శస్త్రాస్త్ర నిషంగాదులను వహించిరో యేయే వాహనాదుల నధిరోహించిరో యాయుపకరణములతో నారీతినె వెలువడి ప్రేక్షకులయెదుటను, షట్కంగతులవలె భాసిల్లిరి.

ధృతరాష్ట్రునకు ద్వైపాయను డనుగ్రహించుటచే నాతండు తాత్కాలిక చక్షుష్మంతుండయ్యె. గాంధారియుం గంతలు విప్పికొని స్వస్వాసీత రణవీరులను సభర్తృకయు నస్నుషయు నై శోకానందాశ్చర్యభావశబలిత హృదయయై వీక్షించెను. తక్కుంగల కుంత్యాదివనితలు పాండవులుంగూడఁ దాదృశావస్థనె పొందిరి. పరలోకానీతు లానాఁటిరాత్రి ప్రేక్షకనరనారీక మధ్యగతు లగుటచే తన్నరనారీకమున కానాఁటిరాత్రియామ జీవితమునం దమేయానందదాయిసిగా నుండెను. అట్టియానందము కౌరవ పాండవుల జీవితకాలమున మహావైభవయుక్తమగు నింద్రప్రస్థపురిలోని రాజసూయాధ్వరమునను సంభవించెను. ఇపు డది సిర్జనారణ్యమధ్యమున వ్యాసమహిమమునను కలిగెను. ప్రేక్షకులు, వీరులు జీవించినకాలమున నెట్టిప్రేమావస్థ ననుభవించిరో నేఁటిరాత్రియు నట్టి యవస్థనే యనుభవించిరి. యుద్ధకాలమున నెట్టివై మనస్యము లుండినను పరలోకాగతులయందు మూదున కైన నట్టి వైమనస్యము లేకుండెను.

వేగుఁజుక్క పొడముడును, పారాశరి ధర్మరాజాదుల కాకాలము నెఱింగించి పరలోకాగతులు పంచదినమున నీలోక

మునసుండరాదిం దెలిపి వారియానందమున కంతరాయ మొన
ర్చె. పిమ్మట నెప్పటివలె గంగావగాహనమునఁ బరలోకాగతుల
నామంత్రితులఁ జేసి యథాస్థానోద్వాసనముఁ గావించెను.

పరలోకాగతపితరు లంతర్హితు లగుడు నొక్కపెట్టుగఁ
గౌరవాంగనలలో రోదనధ్వను లుప్పతిల్లఁ జూచి పారాశరి యా
ధృతరాష్ట్రస్నుషలం గాంచి మీయందెవరైనఁ బతులతోఁ బర
లోకమున సుఖింపఁగోరుదురేని, వారి నీగంగాముఖమునఁ బం
పుదు నన సంతోషితస్వాంతలై దుర్యోధనాదులవనిత లిహము
నకు రోసి, ముని చెప్పినచొప్పున గంగఁ బ్రవేశించి పరలోకగత
లైరి. తక్కినవారు శతయూపాశ్రమముఁ జేరిరి. ఇది యంత
యుఁ గాంచి పరిక్షిత్తు విషాదాశ్చర్య మగ్నమానసుం డయ్యె.

పిమ్మట వాసిష్ఠ వచనంబుఁ జొప్పున ధర్మజాదులు ధృత
రాష్ట్రు నామంత్రితుఁ జేసి స్వనగరంబున కేఁగునవసరం బగుడుఁ
బృథాదేవి పుత్రులం గాంచి ,, పుత్రులారా! నైహికముపై
నాస వదలినది. తక్కుంగల వారిమరణంబులకంటె కర్ణాభిమ
న్యుల మరణంబులు నాకు హృదయశల్యములై బాధించుచు
న్నవి. ఈ బాధ నపనయించుటకు శాంతాశ్రమనివాసమున భగ
వద్ధ్యానమే భేషజ మని తలంచితిని ” అని పలికెను. పిమ్మట
భీమధర్మజు లడ్డంకులెన్నియేనిఁ జెప్పిరి. కాని, కుంతి వారియు
క్తులకుఁ బ్రత్యుక్తులఁ జెప్పి వారలను నిరుత్తరులం జేసి తా
నప్పుడు జావతఁ దోడుసేడగ నుండెను. సంజయుఁడును ధృత

రాష్ట్రాదులకు మార్గదర్శిగా నుండ నంగీకరించి యచటనే నివ
సించెను. పరలోకాగతపరిదర్శనమునకుఁ బూర్వదినముననె విదు
రుఁడు ధర్మజాదుల యాశ్రమప్రవేశము నాశ్రయించుచు చతు
ర్థాశ్రమ స్వీకారము నొంది యవధూతయై తానప్రతిముండై
పాండవులఁగాంచి ధర్మజు నెదుటనే యసువుల విడిచి పారా
శరికిఁ దగినముక్తి నొందెను.

పిమ్మటఁ బాండవులు సపరివారులై గజపురిఁ బ్రవేశిం
చినయనతికాలంబుననె నారదువలనఁ గుంతీ, గాంధారీ, ధృతరా
ష్ట్రులు దావాగ్ని చుట్టుముట్ట దానినుండి తప్పించుకొనవలను
గానక యోగసమాధి నొంది ముక్తశరీరులై, ముక్తి నొందిన
టులును గావల్గణి దావాగ్ని నొక్కవలనఁ దప్పించుకొని హి
మాలయోత్తరభూమి కరిగి నటులును విని వారికై మిగుల విచా
రించి పారలౌకికక్రియలను పాలాశవిధిని నిర్వర్తించి నిష్పృత్యా
ను లైరి. ధృతరాష్ట్రమృతిచే నిశ్శత్రుశేషులునైరి.

సప్తమానువాకము

యాదవాంతః కలహహేతువులు, తన్మరణములు, కిరాతవిజృంభణము.

ధృతరాష్ట్రాదులు స్వర్గతులైనయచిరకాలముననే ద్వార
కలో బహూత్పాతము లుద్భవించి వృష్ణ్యంధక భోజులకు భీతిం

గలిగించెను. యాదవులలోఁ గృష్ణ బలరామ సాత్యకిసాంబ ప్రద్యుమ్నాదులు వృష్ణికులజులు. కంస కృతవర్మాక్రూర శతధన్వాదులు భోజకులులు. యయాతి శాపంబున వృష్ణి కులజులగు యాదవులకు రాజ్యార్హత లేదు. భోజులే రాజులు; ఆమర్యాద ననుసరించియే కంసుఁడు మధురలో రాజ్యము చేసెను. అతఁడు వృష్ణికులజులగు వసుదేవాదులను మిగుల బాధించెను. శ్రీకృష్ణుఁ డుద్భవించి క్రూరుఁడగు కంసుని ఖండించి, ప్రాచీనమర్యాదను నిలుపుతలఁపున యుయుధానుఁడను నామాంతరముగల యుగ్రసేనుని బట్టాభిషిక్తుం జేసి తాను మంత్రి యయ్యె. కంసుని మామయగు జరాసంధుని బారికి జడిసి కృష్ణుఁడు మధురను విడిచి ద్వారకను రాజధానిగాఁ జేసెను.

సత్రాజిత్తనునాతఁడు భోజకులజుఁ డగుటను స్వజాతిప్రముఖులగు శతధన్వాక్రూర కృతవర్మలలో నొకనికిఁ దన కూఁతురగు సత్య నిచ్చి పెండ్లిసేతు నని మాట నిచ్చియు శమంతకమణి వ్యవహారముచేఁ * గృష్ణున కామె నిచ్చి పెండ్లిచేయ వలసివచ్చె. వాగ్వ్యభిచారి యగుటను సత్రాజిత్తుపై రోసమూని శతధన్వుఁ డాతనిని రహస్యమున సమయించి పిమ్మట శ్రీకృష్ణునిచే హతుఁ డయ్యె. ఆపగయె కృతవర్మమనంబున నిడికొనికాఁబోలు కురుక్షేత్రసంగ్రామంబునఁ గృష్ణున కెదుటిపక్షమగుఁ గౌరవపక్షమునఁ జేరె. మహాయుద్ధమునం జావక మిగిలిన

* వినాయకచతుర్థినాఁడు శమంతకమణికథను జెప్పుదురు.

కృతవర్మ ద్వారకం జేరెను. కృష్ణానుజుండగు సాత్యకికిఁ గృతవర్మపై నీసు మెండుగ నుండుటచేతనే కురుక్షేత్రసంగ్రామమునఁ బెక్కుసారులు కృతవర్మతోడనె పోరుచుండువాఁడు. వృష్ణి భోజకులజుల యంతఃకలహములు పెచ్చుపెరుఁగుచుండు సమయముననే యొకప్పుడు కణ్వ విశ్వామిత్ర నారద మహామునులు కృష్ణుఁ జూడ ద్వారక కేతేర కాలకర్మవశంబున మదోన్మత్తులగు యాదవ కుమారులు పూర్వము శిశుపాలాపహృతయగు బభ్రుని భార్యయొక్క వేసమును కృష్ణపుత్త్రుఁడగు సాంబునకు వేసి యామునులకు మ్రొక్కించి ,, ఆర్యులారా! ఈమె బభ్రునిభార్య. నిండుచూలాలు. ఈమెకు మగబిడ్డ కలుగునా యాఁడుశిశు వుదయించునా? జ్యోతిర్విదులగు మీరు సెలవియ్యవలయు" నన వారిప్రల్లదంబులకు వారలిగి " ఈమె కడుపున ముసలాపత్యము జనించును. దానివలన యదు వృష్ణి భోజాంధకులు నశింతురు " అని ఘోరముగా శపించి వెడలిపోయిరి.

మునులు వెడలిన మఱునాఁడే సాంబుని గర్భమునుండి యశనిసదృశము నయోమయము నగు ముసలక ముద్భవించెను. తద్వృత్తాంతము సెఱిఁగి వసుదేవుఁ డాయినుపరోకలిఁ దెప్పించి రజంబగునట్లు పొడిపించి శరధిలోఁ విడఁజల్లించెను. అది కడలిలో మూఁడంచుల కనుపపులియై పెరుఁగుచుండెను. ఇటులుండ ద్వారకలో నేకోత్తరాభివృద్ధి యగు బహూత్పాతంబులకుఁ దోడు

మధుపానంబును మితిమీఱుటఁ గాంచి రాజగు యుయుధానుండు రామకృష్ణాదులగృహములం దొట్టి యేరియిండ్లయందును మధుపానంబు సేయరాదనియు నటులు చేసినవారు శూలారోపణశిక్షకుఁ బాత్రులగుదు రనియుం జాటింపించెను.

ఇటులుండ సముద్రతీరంబున నొక యుత్సవము సేయఁ దటస్థింప యాదవులందఱు బంధుమిత్రాదులఁగూడి వాహనాదులపై నచటికి నేగిరి. ద్వారకలో వసుదేవోగ్రసేనులు బాలికాబాలురు నబలలుమాత్ర ముండిరి. ఉత్సవప్రస్థానమున ద్వారకలో నిషేధింపఁబడిన మధుపానమును సముద్రతీరమునఁ జేయు కుతూహలముతోఁ బ్రతిశకటమునను మధుకుంభములు యాదవులచే నిక్షిప్తములై తేఁబడెను. సముద్రతీరమున విడియుట తడవుగాఁ గృష్ణుఁడు దక్కఁ దక్కినవారందఱు నానావిధ మధువుల నాప్యాయనంబున నాస్వాదించిరి. దుర్వ్యసనము శాసనమాత్రమున నొకపర్యాయమే విడువఁబడదుగదా!

మధుపానముచేఁ దృప్తు లగువారు దృప్తు లగుట వింతయా? మహావీరుండును గృష్ణభక్తుండును నగు సాత్యకి ప్రప్రథమముననె మధుపానోన్మత్తతచే నవ్యక్తప్రలాపంబు లాడుచు సహజశత్రుండగు కృతవర్మను దూషింప నారంభించెను. సర్వవిధముల నతని కీడగు కృతవర్మయు నతనినేకాక భూరిశ్రవువధయుం దగు కృష్ణచర్యనుగూడ నుద్ఘాటించి తూలనాడ, సాత్యకి కృష్ణువదనంబుపలక్షించె. కృష్ణున కామాటలు రోషహేతువుగా

నుంటయు, కృష్ణుని క్రోధవీక్షణములు భోజులపైఁగూడఁ బ్రస
రించియుంటయు ముఖలక్షణంబుచేతనే సాత్యకి తెలిసికొని కేల
నున్న వాలుచేఁ దటాలునఁ గృతవర్మతలను నఱికివైచి యక్రూ
రాది భోజులపైఁ గవియ వారును గాలకర్మవశంబున నొండొళ్ళు
తెలియక సాత్యకిఁ దుత్తునియలగునటుల నసులచే నఱికి యసు
వులఁ బాపిరి. పిమ్మటఁ బ్రద్యుమ్న సాంబాదులును నాయుధం
బులు లేకుండినను సమీపంబున మునిశాపజనిత ముసలక చూ
ర్ణోద్భూతమును నిశితధారా విరాజితము నగు మూఁడంచుల
తుంగం బెఱికి దానిన యాయుధములుగఁ గైకొని భోజులను
మోఁది వారిచే మాఱుమోఁదులం బడి మడియించి తామును
మడిసిరి. శ్రీకృష్ణునెదుటనె యీదృశ్యము ఝురీశరవేగంబులను
మించి నిమిషార్ధముననె జరిగెను.

అమితసంఖ్యగల భోజకులజులు శేషించియుండుటయు
స్వపుత్రపౌత్రాదులు వారిచే హతు లగుటయుఁ గాంచి తీవ్ర
క్రియుండు త్రికాలవేది యయ్యుఁ దత్కాలోద్భూతక్రోధంబున
మూఁడంచులతుంగచేతనే శేషించినముక్కడి భోజకులజుల
సంహరించి శవమయ మగు బట్టబయలఁ దిలకింప బభ్రు వను
తనసాపత్న్యసోదరుండును సారథియగు దారుకుండును మాత్రమే
హతశేషులై కానుపించిరి.

ప్రలంబఘ్నుండు కలహారంభమునకుఁ గించిత్పూర్వమె
పానసభను వదలి దాని కసటిదూరమున నున్న యొకవనస్పతి

మూలముఁజేరి యోగనిష్ఠాగరిష్ఠుం డయ్యె. శ్రీకృష్ణున కపుడు దుర్యోధనవధానంతరమున నుండిన కౌరవయుద్ధరంగమును "జ్ఞాతులన్యోన్యము నీకతంబున కలహించి చచ్చినటుల నీజ్ఞాతులు నన్యోన్య కలహమునఁ జత్తుర"ని తన్ను శపించిన గాంధారీశాపోక్తులును జ్ఞప్తికి రా భగవంతుం డైనను మానుషరూపమును ధరించుటచే నాతనిమనంబునకు వేదన గలిగెను. అట్టితఱిఁ గేవలమనుష్యుండె యైన వేఱుగ నెట్లుండునో! వాసుదేవున కప్పుడు ద్వారకలోని యనాథవనితలు నరక్షితబాలబాలికలు నపారధనరాసులు నశక్తులగు తలిదండ్రులు ద్వారకాపరిసరమున దస్యత్వమే వృత్తిగాఁ గలిగిన బలవత్కిరాతబృందము తలంపునకు వచ్చి డోలాందోళిత మనస్కుం జేసె. పిమ్మటఁ గృష్ణుఁడు బభ్రుం జూచి వేగమె నీవు కరినగరంబున కరిగి కట్రి నిటకుఁ దోడితె మనవాఁడు వల్లె యని పోవుచుండఁ గృష్ణున కెదుటనె కూఁతవేటు దూరమున నొకకిరాతుఁడు దబ్బాటున బభ్రువుపైఁ బడి మూఁడంచులతుంగచే మోఁది యాతని విగతాసువుం జేసెను. కృష్ణుఁడాకిరాతుని వెనుదగుల నుంకించియు వాఁడు కనుమొఱఁగినందునను భవిష్యత్కార్యతంద్రాళుతచేతను కిరాతుని వెదకుటను మాని దారుకుం జేరం బిలిచి నీవు వేగమె యింద్రనందను ద్వారకకుం దోడితెమ్మని పంపె.

కృష్ణుఁడు నిర్వీరవతియగు ద్వారకం బ్రవేశించి యయుక్తయాదవమరణవృత్తాంతమును నన్న తపశ్చరణనియుతుండగుట

యు వసుదేవునకుఁజెప్పె. మఱియు నిష్పురుషద్వారకలోఁ దా
నుండననియుఁ దాను నన్నవలె తపశ్చర్యకుం గడంగుదు ననియుఁ
బార్థుం డీతకు నేఁగుదెంచి స్త్రీ బాలవృద్ధసంఘము నరసి
రక్షించు ననియు నేఁటి కేడవనాఁడు ద్వారకనముద్రిమగ్న
యగుఁగాన నాఁటి కీపురిఁ గలుగు స్త్రీ బాలవృద్ధసంఘమును
ధన ధాన్యాదులను తరలింపు మని నామాటగఁ బార్థులోఁ
జెప్పునది యనియు మిథస్సంభాషణంబునన తండ్రితో వాక్రుచ్చి
యాదవనాశము గుప్తంబుగ నుంచునది యని వసుదేవునాపతి
నొందిమె త్వరితగతి నన్న యున్నతావున కేఁగ నాతఁడు యో
గంబునన కృష్ణునెదుటనె పంచభూతమయుండగుదు నాతనిదేహం
బునుండి యనంతరూపమగు భుజంగం బుద్భవించి యదృశ్యం
బయ్యె.

దానిం గాంచి యచటనె వనస్పత్యంతరముం జేరి యు
త్తానీకృతదేహుండై శయనించి యొకజానువుపై రెండవజానువుం
జేర్చి కృతమును స్మరించుచుండునంతలో దూరస్థుండగు నొక
కిరాతుఁడు కృష్ణపాదాగ్రమును గలాపభృత్కలాపముగాఁ దఁ
లంచి తీక్ష్ణార్ధచంద్రవిశిఖంబు వింటం దొడిగి గాఢంబుగ నాటు
నేయ నది కలాపభృత్కలాపస్రవంతీ జనకం బగు నాపాదముం
గాడి రక్తస్రవంతిం బుట్టించి యన్నమయంబగు నాతని భౌతిక
దేహంబు నమృతమయం బగుటకుఁ గారణంబయ్యె. అంతలోఁ
గిరాతుం డేతెంచి తాఁ గొట్టినది కేకినిగాక కేకిపింఛధారి యని

నిర్విణ్ణుండై యల్లంతన యడలున మ్రొక్కుచు క్షమింపుఁ డనఁ గృష్ణుఁడు వారిని క్షమించి *దుర్వాసోముని శాపంబునఁ దనకల్లుటఁ దెలిపి వారి నంపి భౌతికదేహంబు నీలోకంబున విడిచి యమృతానందమయం బగు వైకుంఠం బను స్వధామంబునకుఁ జేరెను.

అట దారుకుఁ డర్జునకొఱ కేగుచు మధ్యేమార్గంబున శ్రీకృష్ణసందర్శనమునకై ద్వారకకేతెంచు నర్జునుఁ దారసించి, కృష్ణాదేశంబును, యాదవనాశంబును జెప్ప నాతఁ డాదల నమ్ములు సూఁడిన ట్లుద్వేగమనస్కుండై ద్వారకకుఁ ద్వరితగతి నేగుదెంచి వసుదేవునకుఁ గానుపింప, నాతఁడు కృష్ణునియాదేశంబును సూత్రప్రాయంబుగఁ జెప్పి తా నప్పుడ యర్జునునిసన్నిధిని యోగమార్గంబునఁ బరమాత్మం బొందెను. తన్మరణంబునకు శోకించి యర్జునుండు వసుదేవునకుఁ బ్రపౌత్రుఁడును నని రుద్ధపుత్రుండు నగు వజ్రుని గర్తగఁ జేసి, యానకదుందుభికి నౌర్ధ్వదైహిక క్రియలం జేయించి వేవేగమె కృష్ణాన్వేషణంబు

---

* ఒకప్పుడు దుర్వాసుఁడు శ్రీకృష్ణుఁ బరీక్షింపఁ దలంచి ద్వారకకేతెంచి కృష్ణునాతిథ్యము నొంది రుక్మిణిని గృష్ణమనఃపరీక్షకై కొన్ని బాధల కొందించి, తనకు క్షీరాన్నాసక్తి గలుగుటం దెలిపినఁ గృష్ణుఁ డట్లు సేయింప, భుక్తశేషక్షీరాన్నముఁ దనయొడలికిఁ బూయు మనఁ గృష్ణుఁ డట్ల సేసె. కాని యధఃపాదంబునఁ బూయకపోఁగా గృష్ణుతో "నీ కెందును గండము లేదుకాని యధఃపాదంబున లేపనంబు సేయమి నీకధఃపాదంబున శరఘాతంబున గండంబు గల్గుగు" నని శపించెనఁట !

నకై వనధితీరవనిఁ దటిసి, కాక కంకావృతంబగు యాదవుల పాలికలనింగని యమేయదుఃఖాన్వితుండయి పోవంబోవ నొక్కెడ నచ్యుతాగ్రజు నస్థిపంజరంబును, దానికనతిదూరంబున నచ్యుతుని భౌతికశరీరంబును గాంచి వెల్లివిరిసినచ్చు దుఃఖాంబుధిలో మున్గుఁడై హా! కృష్ణా! యని నేలపై వ్రాలి మూర్ఛల్లి, కొంతవడికిఁ దెలిసి, యాతనిచేఁతలు నైకవిధముల నుగ్గడించుచు పునఃపునర్మ్యాగ్భలఁ దేలితేలి తనది యరణ్యరోదన మనుకొని కరిష్యమాణకార్యం బూహించి సన్నిహితవనస్థలనుండి సమిత్తులను సంగ్రహించి మథనాగ్నిచే నాపద్ధర్మవిధిని సచ్చిదానందవిగ్రహులగు రామకృష్ణుల భౌతికదేహంబులఁ జితాగ్నికర్పించి, యనృణుండ ననుకొనియె.

పిమ్మట భవితవ్యంబునకై త్వరమాణమానసుండై ద్వారకంజేరి నేఁటికి మూఁడవనాఁడె ద్వారక సముద్రంబుచే ముంపఁబడుననియు, మీరందఱు ధనధాన్యంబులఁ బదిలంబుగఁ జేర్చుకొని యెల్లిసాయంకాలమునకె ద్వారకాపురిని నిర్గమించి యోజనంపు దూరంబున శిబిరంబుల విడియవలయు ననియు, ఇదికృష్ణాదేశం బనియుఁ జాటింపించి కృష్ణుభార్య లాదిగాఁగల యంతఃపురకాంతలను శిబికల నాందోళికల రథంబుల నధిరోహింపఁజేసి, అమితధనరాసుల నుష్ట్రంబుల, వేసడంబుల, వృషభంబుల, శకటంబుల గోనెల వేయించి మోపించుకొనుచుఁ దాను వెనుకయై. ద్వారకాబహిర్భాగంబునుండి యోజనదూ

రంబు నతిక్రమించి, యంతకుమున్న పరిజననిర్మితంబులగు పట కుటీరంబులఁ జేర్చెను. తక్కుంగల పౌరులును స్వవస్తువాహన నివహంబులఁ గొని యర్జునానుమతంబున నట్లశిబిరంబులఁ జేరిరి.

మఱునాఁడు వేగుడు నుదధి తాళవృక్షోన్నత తరంగ మాలికలతో నుప్పొంగుచు బోరుకొలుపుచు ద్వారకాపుటభే దనంబు నొక్కపెట్టుగ నర్జునాదులు సూచుచుండ వారియెట్టయె దుటనె ముంచి తత్పురోన్నతసౌధాదులతోడన లోనికిఁ గొనె ను. స్వగృహాదులు జలమగ్నంబు లగుట దౌదవ్యులం గాంచి శిబిరస్థజను లొక్కపెట్టునం గొల్లుమనియేడ్చిరి. పిమ్మట నర్జు నానుమతంబున వారు పయనంబై మరుస్థలమార్గంబున నింద్ర ప్రస్థపురివైపున కరుదెంచు చుండిరి.

యాదవు లన్యోన్యకలహంబునఁ జచ్చుటయుఁ గృష్ణని ర్యాణంబును జంఘాలురగు బోయలవలనఁ బంచనదప్రాంతపు బోయలు తెలిసికొని వారు ద్వారకం గొల్లఁగొన నేతెంచుచు మార్గమధ్యంబున పలపలనిమూఁకతో రక్షింపఁబడుచు నర్జును నియాధిపత్యంబున వచ్చుచున్న కృష్ణ కృష్ణానుయాయుల వని తాసహస్రంబును, నగణ్యధనరాసులను గాంచి విమోహితులు లుబ్ధులు నగుటచే నాలుబ్ధకులు పార్థుం డొంటరి యనియు రక్ష కభటు లల్పసంఖ్యాకు లనియుఁ దాము వేనవేలుగ నుంటి మనియు దీమసమున నానారీమండలంబుపైఁ బడి మండనంబుల మండనవతులనుగూడ దోఁచికొన నారంభించిరి. అది తెలిసి

రక్షకభటులను బురికొల్పి తాను కవదొనలును, గాండీవంబును బూని వారిపై శరవర్షంబు గురియింప వేఱొకప్రక్క మఱికొందఱు కిరాతులు నారీమండలమును ధనరాసులఁ దోఁచికొనిరి.

వార్ధశ్రివసుండు వృద్ధుం డగుటచేతను, తన బాహుబల విజృంభణమునకుఁ గారకుఁడగు కృష్ణుండును, తత్సహచరులగు సాత్యక్యాదులు పరాసువు లయిరను విచారమునను నిస్సారుఁడై సవ్యసాచిత్వ, విజయత్వ, బీభత్సత్వ, ధనంజయత్వములను క్షాత్రముతోఁగూడఁ గోలుపోయెను. కర్ణ ద్రోణాదులపైఁ బ్రయోగించిన దివ్యాస్త్రంబులు ప్రతిభాషింపకుండెను. శరధులంబోని శరధులు శూన్యంబు లయ్యెను. దృష్టి ముష్టి బలంబులు సడలెను. పురుషవిగ్రహుండె యయ్యెను.

బోయలు విజృంభించి యావద్ధనరాసులను చూఱఁగొనిరి. కొందఱువనితలఁగూడ నపహరించిరి. మఱికొందఱు మానిను లాఘోరసమయంబున మానంబులు దక్క వని యాత్మహత్యలఁ గావించుకొనిరి. కొందఱు దుష్టాంగనలుమాత్రము బోయలను స్వీయముగానె కాముకత్వమున వరించి వెన్నంటిపోయిరి. అర్జునుం డీమహోత్పాతదృశ్యముఁ గాంచి యిది యంతయు భగవల్లీల యనియు, దైవికము దాఁట నేరికి నశక్యమనియుఁ దలఁచి గాండీవంబుతోడనె పెక్కండ్రను మోఁది యంతకపురి కనుచుచు శ్రీకృష్ణ బలరాముల యంతఃపురాంగనలను గృతవర్మాక్రూర సాత్యకుల కుటుంబములను, వజ్రునిఁ గాచు

కొని యెట్టకేలకు బోయల బారినుండి వెడలెను. అక్రూరాత్మ లును, అపారధనంబులు దక్కటంజేసి తృప్తినొంది తమదారిఁ బోయిరి. ఖిన్నమనస్కుఁడగు నర్జునుండు తనకంటె దైన్యము తోనున్న వజ్రాదులంగూడి యింద్రప్రస్థపురిం జేరెను.

పిమ్మట నాతండు, మధురాపురీరాజ్యాంతర్భూతమై యొకప్పు డింద్రప్రస్థభూమి యుండుటచే యాదవుల కది "యభిజన" మగు నని తలంచి వజ్రున కింద్రప్రస్థమును, సాత్యకి సూనునకు సరస్వతీపురమును నేలుకొన నిచ్చి వార్ష్ణేయులు రాజ్యానర్హు లనెడి యాంక్షను బోఁగొట్టెను. భోజులకు రాజుగఁ గృతవర్మపుత్రు నేర్పఱిచి, యాతనిని దక్షిణాపథములోని మృత్తికావతపురమున కభిషిక్తుం జేసెను. పై రాజ్యశాసనములు సమాప్తిగు ధర్మజుని యాజ్ఞపైఁ జెల్లు వనెను. భోజకులజు లగు నకూరుసంతతివారిని వజ్రుఁడు పోషించునటుల నాతని కిల్లడ సేసెను. కాని వారు వజ్రపాలితులుగ నుండ నిష్టపడక స్వచ్ఛంద చారులై యెటకో పోయిరి.

పిమ్మట నర్జునుం డవనతవదనుండై రుక్మిణ్యాది కృష్ణ మహిషీమణులకడ కేగి కృష్ణుం డని యిరుద్ధస్వరుం డగుడు వారు దానిచేతనే కృష్ణనిర్యాణముం దెలిసికొని భర్తృస్మరణంబు సేయుచు సహగమనంబు సేసిరి. సత్యభామాదులు తపశ్చరణం బునకై హిమవదుత్తరభాగమున కేగి తపశ్చరణంబునఁ గాలాం తరమునఁ గీర్తిశేషులైరి.

పిమ్మట నర్జునుం డన్న కిది యంతయు విన్నవింప కరి నగరంబున కరుగుచు మార్గమధ్యంబునఁ బారాశర్యుఁగాంచి కృష్ణనిర్యాణాది సమస్తయాదవనాశమును, దద్వనితాపహరణ మును విన్నవింప నాతం డిది దైవకృత్యం బనియు, దీనికై చిం తింప నవసరము లే దనియు నోదార్చి తనదారిని దాను బోయె.

అ ష్ట మా ను వా క ము

పరిక్షిత్పట్టాభిషేకము

యాతాయాత జనంబువలన యాదవులనాశంబు విని యుఁ గృష్ణనిర్యాణంబు నెఱుంగక, దుర్నిమిత్తంబులు పొడ సూప వికలహృదయుండై పార్థునిరాక కెదురుచూచుచు ధర్మ జుఁడు భీమున కిట్లనియె.

మ. హరిఁ జూడ న్నరుఁ డేఁగినాఁడు నెలలే
డయ్యెంగదా రాఁడు గా
లరు లెవ్వారును యాదవుల్ సమదలో
లన్వాంతు లీవేళ సు
స్థిరులై యుండుదురా? మురారి సుఖియై
సేమంబుతో నుండునా?

యెఱ నై యున్నది చిత్త మీశ్వరకృతం
బెట్లోకదే మారుతీ.

మ. యవ పద్మాంకుశ చాప చక్ర ఝష రే
ఖాలంకృతంబైన మా
ధవు పాదద్వయ మింక మెట్టెడు పవి
త్రత్వంబు నేఁడాదిగా
నవనీకాంతకు లేదుపో మఱి మదీ
యాంగంబు వామాక్షి బా
హువు లాకంపము నొందుచుండు నిలకే
యుగ్రస్థితుల్ వచ్చునో.

ఇట్లనునంతలో ఖేదచేతస్కుండై, విన్ననగు మొగంబు గలిగి యర్జునుండువచ్చి యన్న కెఱఁగి కన్నీరు మున్నీరుగ నేడ్వ ధర్మజుం డాతని లేవనెత్తి యిట్లనియె.

శా. మున్నుగ్రాటవిలో వరాహమునకై
ముక్కంటితోఁ బోరుచోఁ
సన్నాహంబునఁ గాలకేయుల ననిం
జక్కాడుచోఁ బ్రాభవ
స్కన్నుండై చను కౌరవేంద్రుపనికై
గంధర్వులం దోలుచోఁ
దన్నెన్నఁడుఁ దేవు తండ్రి చెవుమా
కళ్యాణమే చక్రికిన్.

అని పలికినం గన్నీరు కరతలంబునం దుడిచికొనుచు నర్జునుం డిట్లనియె.

క. మనసారథి మనసచివుఁడు
మనవియ్యము మనసఖుండు, మనబాంధవుఁడున్
మనవిభుఁడు గురుఁడు దేవర
మనలను దిగనాడి చనియె మనుజాధీశా.

చ. అటమట మయ్యె నాభజన
మంతయు భూవర నేఁడు చూడుమా
యిటువలె గారవించు జగ
దీశుఁడు కృష్ణుఁడు లేనిపిమ్మటం
బటుతర దేహలోభమునఁ
బ్రాణము లున్నవి వెంటఁబోక నేఁ
గటకట పూర్వజన్మమునఁ
గర్మము లెట్టివి చేసినాఁడనో.

శా. కాంతారంబున నొంటి దోఁచుకొని రాఁ
గాఁ జూచి గోవిందు శు
ద్ధాంతస్త్రీలఁ బదాఱువేల మదరా
గాయత్తులై తాఁకి దా
పంతం బోయలు మూఁగి పట్టికొన నా
సీమంతినీసంఘమున్

భ్రాంతిఁ భామినిభంగి నుంటి విడిపిం
పన్ లేక ధాత్రీశ్వరా.

శా. ఆతే రారథికుండ నాహాయము లా
యస్త్రాసనం బాశర
వ్రాతం బన్న్యులఁ ద్రొల్లి చంపుదుఁ దుదిఁ
వ్యర్థంబులై పోయె మ
చ్చేతోధీను డు చక్రి లేమి భసిత
క్షిప్తాజ్య మాయావిమా
యాలంతో షరభూమిబీజముల మ
ర్యాదఁ నిమేషంబునన్.

అని చెప్పుచుండునపుడె ధర్మజుఁడు మూర్ఛిల్లి కొంత వడికిఁ దెలిసి పరిపరివిధముల విచారించి శ్రీకృష్ణునిచేఁతలు, నాతఁడు తమ కొనరించిన యుపకృతులు పేర్కొని యాతఁడు లేని యీలోకంబున నుండుటకు రోసి వైరాగ్యమార్గమునఁ దనువుఁ ద్యజించుట యుక్త మని భీమాది సోదరుల కావృత్తాం తము నెఱింగింప వారును నన్నతో ననుయాయు లగుట కుద్య మింప ద్రౌపది యనుగమనంబున కొడఁబడ, ద్రౌపదీసహితు లగుపాండవులు మహాప్రస్థానము సేయ నుద్యమించిరి.

పిమ్మట ధర్మజుఁడు విధివత్తుగా గురువులవలన విద్య నేర్చినట్టియు, యువయు యుగవ్యాయతబాహువుఁ, బరిణద్ధకం ధరుఁడు, అంసలుఁడు నగుటను రాజ్యభారధూర్వహణసమర్థుఁ

డును, రాజ్యలక్ష్మీపరిగ్రహణయోగ్యుఁడు నగు పరిక్షిత్తును మంత్రి సామంత దండనాథ పురోహితానుమతంబుగాఁ బౌరజన సమ్మతిని బొంది రాజ్యాధీశుం జేయ నిశ్చయించెను.

ధర్మరాజానుమతి నొందినపరిక్షిత్తు శాంతిక పౌష్టిక క్రియలు నిర్వర్తింపఁజేసి, మొదట ఔదుంబర దారునిర్మితమగు నాసందిపై నన్యజంతువులలోను బశువులలోను క్షాత్రము కల దగుటచే వ్యాఘ్రచర్మము నుత్తరలోమముగాను బ్రాచీనగ్రీవముగాను బఱచి యవ దూర్వ వ్రీహ్యాద్యోషధీ శోక్మములను దధి మధు ఘృతాదికమును, యథావిధిగ సమర్చి పురోహితులాయా వస్తువినియోగపూర్వక కర్మములను జేసినపిమ్మట పరిక్షిత్తు ,, నేను రాజ్యముకొఱకు, సామ్రాజ్యముకొఱకు, భౌజ్యముకొఱకు, స్వారాజ్యముకొఱకు, వైరాజ్యముకొఱకు, పారమేష్ఠ్యరాజ్యముకొఱకు, మహారాజ్యాధిపత్యముకొఱకు నన్ను నేను వశముఁజేసికొనుటకొఱకు దీని నధిష్ఠించుచున్నా" *నని యాసందిపై నున్న వ్యాఘ్రచర్మపరభాగంబున నెడమమోకాలిపైఁ గుడికాలిపిక్క నాని కూర్చుండెను. క్షత్రియుఁ డభిషేకముఁ జేయవలయుఁ గాన, ధర్మజుఁడు మంత్రపూతోదకము గల కలశమును దెచ్చి యౌదుంబరపర్ణమునడుగ నుంచి యీయర్థము గలమంత్రములఁ జదివెను. " ఈయుదకములు శివతమములు,

* ఐతరేయబ్రాహ్మణమున నీయంశము కలదు.

అన్నిటికి భేషజములు. ఇవి రాష్ట్రమును వృద్ధినొందించునవి. ఇవి రాష్ట్రభృత్తున కమృతములు."

ప్రజాపతి యేయుదకములచే నింద్రుని, సోముని, వరుణుని, యముని, మనువును నభిషేకించెనో యట్టి యీయుదకములచేతనె యీతని నభిషేకించుచున్నాను. నేను నిన్ను రాజుల కధిరాజ వగు మనియు, ఋషుల కింద్రుఁడ వగు మనియు, భూములకు సమ్రాట్టు వగు మనియు, కోరుచు, బలముకొఱకు, శ్రీకొఱకు, యశస్సుకొఱకు, అన్నాదులకొఱకు, ఆయువుకొఱకు సవిత్రాది దేవతలఁ గోరుచు నభిషేకించుచున్నాను.

అని పరిక్షిత్తు నభిషేకింప నాతఁడు చేయఁగల విధుల నిర్వర్తించి * సభాసమితులు నాకు సుముఖములై యుండుఁ గాక యని ప్రజల కభిముఖుఁడై పలుకుచుఁ గనకసింహాసనము నెక్కెను.

అపుడు ధర్మజుం "ఓ పరిక్షిత్తా! అర్థులు పూర్ణకాములై గృహమునుండి ప్రతినివర్తు లగుటయే నీకులధర్మము. అదియే హుతము ఇష్టము తపము నగును." అని యుపదేశింపఁ బరిక్షిత్తు నమ్రభావంబున గుర్వాజ్ఞను శిరసావహించితి

* అథర్వవేదమున రాజా సభాసమితులంగూర్చి చెప్పు వాక్యములు కాన్పించును. సభలోనివారు సభ్యు లనియుఁ సమితిలోనివారు సామిత్యు లనియుఁ బేరుకలిగి యుండురట! (అవి హౌసాఫ్ కామన్సు, హౌసాఫ్ లార్డ్సువంటివి కావచ్చును.)

వనెను. పిమ్మట ధర్మజుఁడు పౌర జానపదులకుఁ దమ మహాప్రస్థానమునుగూర్చి తెలిపి తదనుమతి నొంది ద్రౌపది తోఁ దమ్ములతోఁ బయనంబయి, పరిక్షిత్తునకు సదసదుపదేష్టగాఁ గులాచార్యుఁడగు కృపుని నియమించెను. తమతో తా నుద్యుక్తురాలగు సుభద్ర నర్జునుఁడు యదువంశశరీరమగు వజ్రుని, పాండవవంశకందళమగు పరిక్షిత్తుని గాపాడ నియోగించి, ఉలూపీచిత్రాంగదలను బభ్రువాహనుకడ నుండ నియమించి పాండ్యదేశమున కనిచెను.

న వ మా ను వా క ము

పాండవుల స్వర్గారోహణము

ధర్మజాదులు జ్యేష్ఠానుక్రమముగా పూర్వాభిముఖులై మహోదధిని జేరునపు డగ్ని దేవుఁడు బ్రాహ్మణరూపంబున వారిం దారసించి యభిమానధనుండగు ధనంజయుండు గాండివంబు విడువకుండుటఁ జూచి "అర్జునా! మహాప్రస్థానివగు నీకు గాండివధారణం బుచితంబుగాదు. శ్రీకృష్ణుఁడు చక్రంబుఁ గొనియే పరలోకగతుఁ డయ్యెనా?" అన నాతండు దానికి నంతసించి మహానుభావా! నీవెవ్వండ వన, తాను వీతిహోత్రుం

డగుట నెఱింగించి వరుణుం జేరుటకుఁగాను గాండీవమును సము ద్రమున వైపించి యంతర్హితుఁడయ్యె.

జ్యేష్ఠానుక్రమంబుగ నడచు ధర్మజ భీమార్జునాదులకు హస్తిపురినుండియే యొకసారమేయము పృష్ఠగామియై వచ్చు చుండెను. ఇట్లు వారు ప్రాగ్దక్షిణ పశ్చిమ సముద్రతీరములఁ జూచుచుఁ బశ్చిమసముద్రతీరమున జలధిమగ్నయగు ద్వారకా పురిం జూచి, కృష్ణునిఁ దలఁచుకొనుచుఁ గ్రమంబుగ హిమవం తంబుఁ గడచి, జన్మస్థానమగు శతశృంగముఁ జూచిరి. అంత వెనుకను నడచు ద్రౌపది తటాలున భూమిపైఁబడి యసువుల ను విడిచెను. ఆవిధమును భీముఁ డన్న కెఱింగించి " ఈమెయం దేమి దోష మున్నది? సర్వసుగుణసంపద గల్గు నీమె యిట్లు పడుటకుఁ గతం బేమి ? " అన నజాతశత్రుం డాతనితో నిట్ల నియె. " భీమసేనా ! ద్రౌపది మనయందఱయందు సమాన ముగ వర్తింపవలసియుండియు నర్జునునియందు మనంబునఁ బక్ష పాతంబు వహించియుండు. అక్కతంబున నీమె ముందుగ నసు వుల విడిచినది " అని నిలువక పోవుచుండఁ గొంతదడవునకు సహదేవుఁడు భూమిపై వ్రాలెను. అది యెఱిఁగి భీముఁ డన్న తో ,, సహదేవుఁడు భూమిపైఁ బడుటకు హేతు వెయ్యది ? జ్ఞాని యగు నీతఁడు నిర్దోషుఁడేకదా " అన సమవర్తిసుతుండు ,, వృకోదరా ! సహదేవుఁడు జ్ఞానంబునఁ దనకుఁ దుల్యు లెవ్వ రును లే రని ప్రతిజనుని ధిక్కరించును. అదియే యీతని ప్రా

జ్మరణమునకుఁ గారణము " అని చెప్పి నిలువక పోవుచుండఁ గొంతదడవునకు నకులుఁ డసువుల విడిచి భూమిపైఁ బడెను. భీముఁ డెప్పటివలె " అన్నా ! కోమలహృదయుఁ డగు నీతఁ డేల పొలిసెను ?" అన, యుధిష్ఠిరుఁడు " పావనీ ! నకులుఁడు సౌందర్యవంతుఁడ నని తక్కుంగలవారిని మానసంబున ధిక్క రించుచుండును. అదియే యీతని పతనకారణము" అని నిలు వక నడచుచుండఁ గొంతదడవునకు విజయుఁడు విశ్వంభరపైఁ బడి విగతజీవుం డగుడు వృకోదరుం డెప్పటి యట్ల యన్నతో " నకలగుణాభిరాముండును గృష్ణశ్రితుఁడు నగు నీవిజయుఁ డేల విగతజీవుఁ డయ్యెను ? " అనఁ, బరేతరాట్సూనుఁడు " మారుతీ ! పార్థుండు కురుసైన్యంబుల నొక్కనాఁడ గెల్తు నని చెప్పి యట్లు చేయలేకపోవుటచే నీతఁడు ముందుగ మృతి నొందుటకుఁ గారణ మయ్యె. మఱియు నీతండు తనకు సాటిధ నుర్ధరు లెవ్వరు లే రని ప్రతివీరుని ధిక్కరించుచుండును. అం దుచేత బీభత్సుండు విగతజీవుం డయ్యెను. " అని వెనుకఁ జూ డక పోవుచుండెను. కొంతదడవునకు భీముండును గూలంబడి " అన్నా ! నే నెందుల కిట్లు పడిపోవుచున్నాను?" అనఁ బితృ పతిసూతి " పావనీ ! నీచరితంబు పావనంబె యయ్యు నభిమా నధనుండ వగు నీ వమితభోజివి. మఱియుఁ బరులబలంబును దృణీకరించి నిందించు దోషంబు నీయందుండుటంజేసి నీ కిట్టిపాటు కలిగెను. " అని యాతనివలనినైనఁ జూడక ధీరస్వాంతుండై

సారమేయద్వితీయుండై చనఁజన, నింద్రుండు మాతలిచోదితర థం బెక్కి ప్రత్యక్షుం బగుడు ధర్మజుండు వినతి నొనర్ప నిం ద్రుండు ,, ధర్మరాజా ! నీతదర్థం బధిరోహింపుము. నీసచ్చ రితంబునకు సశరీరస్వర్గంబ యుచితంబ''నుడు శమనసూనుండు ,, స్వర్పతీ ! సోదరభోగ్యంబు, పత్నీభోగ్యంబు గానినాకభోగం బు నాకభోగ్యంబు. నాపత్నీసోదరు లీభూలోకంబునఁ బడి యుండ నే నెట్లు స్వర్గంబునకు రాఁగల'' నన నింద్రుఁడు ,,ధ ర్మరాజా ! నీపలుకులు ధర్మయుక్తంబులు. నీపత్నీసోదరు లిట భౌతికశరీలములను విడిచి యింతకుమున్న పరలోకంబున నున్న వారు. నీవట వారిం జూతు'' వనెను. అప్పలుకులకు సమవర్తి సూతి సంతసించి సారమేయమునకుఁగూడ రథారోహణమున కనుజ్ఞఁగోర నాకపతి నవ్వి ,, మంత్రపూత పురోడాశము కుక్క కర్హమగునే ? స్వర్గ మెక్కడ ? సారమేయ మెక్కడ ? సకలధర్మవిదుఁడ వగు నీ విట్లాడు టుచితంబే ?'' అన సమవర్తి సూతి తనసమవర్తిత్వముఁ గనఁబఱుచుచు విశ్వాసి యగు కుక్కు రమును విడువరామిం దెల్పి దీర్ఘముగ వాదింప నింద్రుం డాతని ధర్మబుద్ధికి మెచ్చె. సారమేయము సమవర్తియై శమననందనా! నీయోగ్యతం బరీక్షింప నిట్లు వచ్చితి నని స్వస్వరూపముఁ జూపి యంతర్హితుం డయ్యెను. అంతి నింద్రసహితుండై ధర్మజుఁడు త్రివిష్టపంబుఁ జేరెను.

,,రాజ్యాంతే నరకంధ్రువమ్మ''నునానుడి సార్థకముసేయ

ధర్మరాజుఁ డింద్రునానతి నరకముఁ జూడనేఁగుచు స్వర్గంబున
నొక్కయెడ భోగియగు దుర్యోధనుఁగాంచి యీసునకుఁ బుట్టి
నిల్లును, బహువీరహనన హేతుభూతుండు నగునీతండిట్లు స్వర్గ
సుఖమునొందఁ గారణం బేమని విచారించుచు, రౌరవ, తామి
స్ర, కుంభీపాకాది నరకంబులఁ జూచుచు యాతనాదేహంబుల
నొంది యాతనల ననుభవించు జీవులయార్తనాదంబులనాలకించి
యుద్విగ్నమానసుండై పోవంబోవ నొక్కయెడ నపూర్వదృష్ట
స్వరూపంబుల నొంది యైదుగురుపురుషులు, నొకవనితయు,
"మహానుభావా! యుధిష్ఠిరమహారాజా! అట నించుక నిలు
నిలు, నీదర్శనమాత్రంబున, నీగాత్రపుగాలి సోఁకినంతమాత్ర
మున మాయాతన లుపశమిల్లుచున్న"వని శ్రుతపూర్వస్వరంబు
లం బలుకుడుఁ దామని నిర్విణ్ణుండై "మీరెవ్వ?" రన "నేను
కర్ణుండ, భీముండ, నర్జునుండ, నకులుండ, సహదేవుండ, ద్రౌ
పదిని" అని వారనిరి. ధర్మరాజుఁ డామాటల నాలించి దుఃఖా
ర్తుండై కూలఁబడునంతలో దేవదూత యేతెంచి "మహారాజా!
దేవేంద్రుఁడు దేవలోకంబునకు రమ్మని యానతిచ్చుచున్నాఁ"
డన, ధర్మరాజుఁ డాతనితో నిట్లనియె. "ఓయీ! నాసతీసోదరు
లిట నరకయాతన లనుభవింపుచుండ నే నెట్లు స్వర్గంబునకు రాఁ
గలను? నాకిదియే స్వర్గము. నేను రానని బిడౌజునిఁ బలుకుము"
అన నాతండు వోయిన యనతికాలంబున కింద్రుఁడేతెంచి "రా
జా! నీసతీసోదరులు స్వర్గమును జేరిరి. కర్ణ, భీమా, ర్జున, నకుల,

సహదేవులు, ద్రౌపదియు, జ్ఞాతి సోదరాపకృతిచేతను, పరధి క్కారపారుష్యంబునను, అన్యథానుష్కధిక్కారంబునను, స్వ సౌందర్యపు గర్వంబునను, జ్ఞానంభావాహంభావమునను భార్థు పైఁ బక్షపాతంబునను దాత్కాలికపునరకము నొందిరి. అది యిటమీఁద లేదు. రా రమ్మన సంతసించి సునాసిరా! దుర్యో ధనుం డేల స్వర్గము నొందె నన, పురందరుం డో యుధిష్ఠిరా! దుర్యోధనునం దెన్ని దోషంబు లున్నను నాతండు సుయోధనుం డై రణహతుం డగుటచే వీరస్వర్గముఁ జూఱఁగొనె. నీ వింకను మానుషదేహంబు నొంది యుండుటచే నీర్ష్యాసూయలు నిన్ను వదలలేదు. పురోదృశ్యమాన వియద్గంగలోఁ గ్రుంకు మన నటం డట్లు చేసి దేవత్వ మొంది సూర్య పవ నేంద్రాశ్వినులఁ గూడిన కర్ణ భీమ పార్థ యమళులను మహాశక్తిం గలిసిన ద్రౌపదిం జూచి సంతసిల్లి యనిర్వచనీయమోక్షము నొందెను. ఇటఁ బరి క్షిత్తు నారదాదులవలనఁ బితామహులు సన్యస్తులై స్వర్గము నొందుట విని నారాయణబలి విధానమున నిష్కృత్యాణుఁ డయ్యె.

ప్రథమప్రాతకము సమాప్తము.

ద్వితీయప్రపాఠకము

ప్రథమానువాకము

పరిక్షిద్రాజ్యపాలనము

పరిక్షిత్తు పితామహదత్తమగు రాజ్యమునొంది ,,*దినాంతమున సూర్యునిచే నిహితమగు తేజమునొందిన యగ్నివలెఁ" బ్రకాశించెను. ఆతనికి, బాల్యముననె కురువీరుల శిరోంబరములం బాత్రపాత్రికలగాఁ జేసికొన నభిలషించి తదభిలాషను నెఱవేర్చుకొనిన యుత్తర, కన్నతల్లి. పదునాఱవయేఁటనె యతిరథ మహారథులను వేలకు గోలకుఁ దెచ్చి భీష్మద్రోణాదులచే ననముగాఁ డీతఁ డని నుతింపఁబడిన యభిమన్యుఁడు తండ్రి. ముక్కంటితో నెక్కటికయ్యమువఁ బోరి మెప్పొందిన విజయుండు పితామహుండు. వీరసోదరి వీరపత్ని వీరప్రసవ యగు సుభద్ర పితామహి. భీమ సుయోధనార్జునాది మహావీరులకుం గురువగు కృపాచార్యుం డాచార్యకుండు. తాను విద్యచే మనశ్శక్తిని, సాముగరిడీలచే శరీరశక్తిని, నస్త్రశస్త్ర విన్యాసాదులచే శస్త్రాస్త్రశక్తిని, పరిశ్రమచే దృఢముష్టి లక్ష్యలాఘవములను నలవఱచుకొనినట్టి దిట్ట—అయినను బరిక్షిత్తు పరరాష్ట్రముల

---

* సూర్యుని తేజస్సు రాత్రి యగ్నియందుఁ బ్రవేశించునని వేదము నఁగలదు.

నాక్రమించుట యుక్తము గా దనుకొనెను. కారణ మేమన, కురుపాండవయుద్ధ ఫలితముగా దేశము నిర్మనుష్యకల్పమై, జీవించిన పాండవేతరపక్షమువారు పుత్రకళత్రాదులతోఁ బరిదేవించుచుఁ బాండవభీతిని బలాయితులై పరదేశముల కేగుటచేతను, కృషి పాశుపాల్యాది వృత్తులు గలవారు సేనాశిబిరాది పరిహారముగా సుయోధనునిచే నియమింపఁబడి యాధివ్యాధులచే నశించుటచేతను, పరిసరములఁ జెలరేఁగిన కిరాతులు దాటి దోఁపుడుగాండ్రయి జనపదముల దోఁచికొన, నజ్జనపదవాసులు పలాయితు లగుటచేతను, కురుదేశమున వ్యవసాయము సన్నగిలినది. వృత్తులు నశించినవి. దీనికిఁ దోడు వడగండ్ల వానచేఁ బంటలు నశించినవి. * చాక్రాయణుఁడను „ ఉషిస్తి ” ఋషి ‘ ఆటకి ’ యను భార్యతోఁ గురుదేశములో నొకగ్రామమున నేనుఁగులకాపరి యొంగిలి „ అలచందల ” ను దినవలసివచ్చినది. అట్టిపరిస్థితులం గాంచియుఁ జిన్నతనమునుండియు మహాయుద్ధమువలన నగు దుష్ఫలితములం దలంచియు మనస్సు కరఁగి పరిక్షిత్తు పరరాష్ట్రాక్రమణేచ్ఛను మాని ప్రజారంజనతత్పరుండై స్వరాష్ట్రాభివృద్ధికర కార్యములను నిర్వహింపఁ గడంగె.

తొలుదొల్తను దేశమును విడిచి పోయిన కౌరవులను సన్మానించి రప్పించి వారు గృహములు కట్టుకొని పాడిపంట

* ఈకథ ఛాందోగ్యోపనిషత్తున వర్ణింపఁబడెను.

లనుభవించురీతిని సదుపాయములఁ జేసెను. అందుల కాకుటుం
బములవా రానందించుచుండిరి. ఆవృత్తాంతము నొకఋషి యి
టులు గానముఁ జేసియున్నాఁడు.

(1) "పరిక్షిత్తు సింహాసన మెక్కి మాకు క్షేమముఁ
జేయుచున్నాఁడని యింటిని గట్టుకొనుచు, నొకకౌరవ్యుఁడు భా
ర్యతో ననుచున్నాఁడు"

"నీకేమికావలయును పెరుఁగా? పాయసమా? మద్య
మా? దేనిని దెత్తు నని పరిక్షిద్రాజ్యమునందు భార్య భర్త
నడుగుచున్నది."

కౌరవకుటుంబముల నిటుల సంతోషపెట్టి నదులనుండి
నీటిని గాలువలమార్గమున భూమిపైఁ బ్రవహింపఁజేసి సస్య
ములు వృద్ధియై పంట లభివృద్ధి నొందునటులఁ జేసెను. ప్రజలు
సుఖముననుండిరి. ఆవృత్తాంతమును వేఱొక ముని యిటుల
గానముఁ జేసెను.

(2) ఏభూమియందు సముద్రములు నదులు నీటి నిచ్చు
చున్నవో, ఏభూమియందు దున్నుటచే నన్నము లుత్పన్నము

---

(1) "పరిక్షిన్నః క్షేమమకరుత్తమ ఆసన మాచరన్ కులాయం కృ
ణ్వన్ కౌరవ్యః పతి ర్వదతి జాయయా"

"కతరత్త ఆహరాణి దధిమన్థం పరిస్రుతం జాయాపతిం విపృచ్ఛతి
రాష్ట్రే రాజ్ఞః పరిక్షితః॥ అథర్వసంహితా 20_128.

(2) యస్యాం సముద్ర ఉత సింధు రాపో యస్యా మన్నం కృష్టయ
స్సంబభూవుః॥

లగునో, అట్టిదీభూమి—బీటలోనుండి పండిన యవధాన్య మాకాశమునందలి వెలుఁగుకొఱకు పైకిఁ బొడుచుకొని వచ్చుచుచున్నది. పరిక్షిత్తు పాలించుచున్న రాజ్యమునఁ బ్రజలు సుఖముగా వృద్ధినొందుచున్నారు !

యవలు మాత్రమె కాదు, వడ్లును బండుచున్న దనియు వర్షోదకముచే విరివిగా వ్యవసాయము చేయఁబడుచున్న దనియు నొకముని గానముఁ జేసియున్నాఁడు.

(1) ఏభూమియందు వడ్లు యవలు నాహారములగునో, ఏభూమియందు విరివిగా వ్యవసాయము చేయఁబడుచున్నదో మంచివానలుగల పర్జన్యపత్నియగు నాభూమికి నమస్కారము.

పరిక్షిన్మహారాజు కలియుగారంభపురాజు, ద్వాపరాంతమున యవలు గోధుమలు పల్లెలయందుఁ బండు ననియు జను లాగ్రామముల నాశ్రయింతు రనియుఁ గలియుగవృత్తాంత మను పేర మహాభారతమున నిట్లు సూచింపఁబడెను.

“ (2) యవలు గోధుమలు నాహారముగాఁగల జనపదములను జనులు చేరుదురు. ”

అభీవస్వః ప్రజిహీతే యవః పక్వః పథోబిలం। జనః సభద్ర మేధతే రాష్ట్రే రాజ్ఞః పరిక్షితః॥ అథర్వ సం॥ 20_128.

(1) యస్యామన్నం వ్రీహియవాః యస్యా ఇమాః పంచ కృష్టయః భూమ్యై పర్జన్యపత్న్యై నమోస్తు వర్షమేదసే॥ అథ, 12–14.

(2) శ్లో. యేయవాన్నా జనపదా గోధూమాన్నా స్తథైవచ। దేశాన్ సమాశ్రయిష్యంతి యుగాంతే పర్యుపస్థితే॥ మహాభారతవనపర్వము.

హిమవత్పర్వత పరిసరమును నుండిన రాజ్యము కురురాజ్యము. ఆరాజ్యభూమి పాడి పంటలు, బంగారము, ఇనుము రత్నములు గలిగి రథమార్గములు బండిదారులు కాలిదారులు కలిగి జనపదముల కష్టసుఖములఁ దెలిసికొను స్థానిక పాలన సంస్థలు కలిగి నానాదేశముల వారు వచ్చిపోవుచు వర్తకము విరివిగా జరుగుచుండుటచే వివిధభాషలు మాటలాడువారు కలిగి చోరభీతి యెడనెడ మార్గములలోఁ గలుగుటచేఁ దన్నివారణోపాయములు కలిగి యందఱు సమానముగా సుఖము ననుభవించు రీతి విరాజిల్లుచుండె నని యొక ఋషి పృథ్వీసూక్తమును పేర నిట్లు గానము చేసెను.

"(1) భూమి బాధలు లేకుండునట్లు మానవుల నొక్కెడఁ గూర్చుచు నందఱు సమానముగా జీవించుటకుఁ దగి యుండెడి నానావిధ బలముల నిచ్చు నోషధులను ధరించుచున్నది. ఆభూదేవి మమ్ములను రక్షించుఁగాక."

"(2) చిన్నరాళ్లు పెద్దరాళ్లు ధూళి కలభూమి మమ్ములను భరించుచున్నది. అట్టి యీభూమి బంగారము హృదయ

---

(1) అసంబాధం బధ్యతో మానవానాం యస్యా ఉద్వతః ప్రవతస్సమం బహు నానావీర్యా ఓషధీర్యా బిభర్తి పృథివీ నః ప్రథతాం రాధ్యతాం నః|| అథర్వవేద. కాండ 12. సూక్త 1 ఋక్కు 26.

(2) శిలాభూమి రశ్మాపాంసుః సాభూమి స్సంధృతా ధృతా తస్యై హిరణ్యవక్షసే పృథివ్యా అకరం నమః||

స్థానమునందుగలది. ఆబంగరుగనులు గల యీభూమికి నమస్కారము."

(1) "ఏభూమియందు వృక్షములును, పుష్పింపక కాచెడి (మఱ్ఱిమొదలగు) వృక్షములును వ్యాపించియున్నవో యనేకవిధములుగా నిమ్మును ధరించియున్నదో యట్టిభూమి రక్షించుఁగాక."

(2) "తేజస్సును బలమును గలిగించు నన్నభాగము నొసఁగు నోభూమీ! నిన్ను స్తుతించుచున్నాము."

(3) "ధనము రత్నములు బంగరు దొరకెడి నిధులను గుహలను ధరించెడిభూమి మంచిమనస్సుతో నాకు ధనము నొసంగుఁగాక."

(4) "అనేకభాషలను మాటలాడుచు నానావిధధర్మములు గల జనులకు వారివారి స్థితుల కనుకూలముగానుండిన యీభూమి గోవు పాల నిచ్చునటుల సహస్రవిధములుగా ధనము నొసఁగుచున్నది."

(5) "ఓదేవా! ఏమార్గములు విశేషముగా జనులచే నడవఁబడుచుండెనో యారథమార్గములు బండిదారులు కాలి

(1) యస్యాం విపృక్షా వనస్పత్యా ధ్రువాస్తిష్ఠంతి విశ్వహా పృథివీం విశ్వధాయసం భృతా మచ్ఛావధామః॥ (2) ఊర్జం పుష్టం బిభ్రతీ మన్నభాగం ఘృతం త్వాభినిషీదే నుభూమే॥ (3) నిధిం బిభర్తి బహుధా గుహావసు మణిం హిరణ్యం పృథివీ: దధాతు మే వసూని నో వసుదారాసమానా దేవీ దధాతు సుమనస్యమానా॥ (4) జనం బిభ్రతీ బహుధా వివాచ

దారులు మంచివారికిఁ జెడువారికి నుపయోగపడుచున్నవి. ఆదారులయందు శత్రువులును దొంగలును లేకుండఁగఁ గాపాడుము. ఈభూమియం దేది మంచిది కలదో దానిని మాకిమ్ము."

(6) "భూమిమీఁదఁ గల గ్రామములలో నరణ్యములలో సభలలో జనసమూహములలో సమితులలో మేము నీకుఁ బ్రియమైనటులు మాటలాడుదుముగాక !"

(7) "ఓభూమీ ! నీయందుఁ గల హిమవత్పర్వతములు, అరణ్యము ఆనందము నిచ్చుఁగాక. పచ్చని నల్లని యెఱ్ఱని రంగులు గలుగు ననేకవిధ క్షేత్రములు గలిగి యింద్రునిచే రక్షింపఁబడుచున్న యీభూమి జన్మాంతమువఱకు నానందమిడుఁగాక.

పరిక్షితుడు స్తోత్రముచేసినయెడల పశు భాగ్యాభివృద్ధి యగు ననియు దేవతలస్తవముతో నది సమ మనియు నాఁటి

సం నానాధర్మాణం పృథివీయథౌకసం | సహస్రం ధారా ద్రవిణస్య మే దుహాం ధ్రువేవ ధేనురనపస్ఫురంతీ|| (5) యే తే పంథానో బహవో జనాయనా రథస్య వర్త్మాఽనసశ్చ యాతవే యైస్సంచరం త్యుభయే భద్రపాపా స్తంపంథానం జయేమా నమిత్ర మతస్కరం యచ్ఛివం తేన నోమృడ|| (6) యేగ్రామా యదరణ్యం యా స్సభా అధిభూమ్యాం యేసంగ్రామా సమితయ స్తేషు చారు వదేమ తే|| (7) గిరయస్తే పర్వతా హిమవంతో ఽరణ్యం తేపృథివీ స్యోనామస్తు బభ్రుం కృష్ణాం రోహిణీం విశ్వరూపాం ధ్రువాం భూమిం పృథివీ మింద్రగుప్తాం అజీహతో అక్షతో ఽధ్యష్ఠాం పృథివీ మహమ్ ||

ఋషులే తలంచుచున్నారు. ఈ విషయము నాతండు సర్వసముం డని యుం నందఱకుఁ బ్రేమాస్పదుం డగు రాజనియు, వేయునేల? భగవత్స్వరూపుఁడే యని యజ్ఞకర్మయందు బ్రాహ్మణాచ్ఛంసి “న్యూంఖ”గా గానము చేయుచుండెను. పరిక్షిత్స్తవము గల భాగము “నారాశంసి” యందురు. పరిక్షిత్స్తవము గల ఋక్కులకు “కుంతాపసూక్త” మని పేరు. పరిక్షిత్సంబంధము గార వాతిశయముచే “మహీదాస” మహర్షి తన “ఐతరేయబ్రాహ్మణము”లో (1) పరిక్షిత్తనఁగా నగ్ని యనియు, అగ్ని ప్రజలఁ జుట్టుకొని యుండునటులఁ బరిక్షిత్తు ప్రజలఁ జుట్టుకొని యుండు ననియు లేక ప్రజ లగ్నిని మూఁగినటులఁ బ్రజ లాతని చుట్టు మూఁగుదు రనియు లేక పరిక్షిత్తన సంవత్సర మనియు సంవత్సరము ప్రజలఁ జుట్టుకొనినటులఁ బరిక్షిత్తు ప్రజల నావరించు ననియు లేక ప్రజలు సంవత్సరమును జుట్టునటులఁ బరిక్షిత్తుం బ్రజలు చుట్టుదు రనియు బ్రాహ్మణించియున్నాఁడు.

“అంగిరస్సు” అనుముని తనయథర్వవేదమున నిట్లు పరిక్షిత్తును గుఱించి చెప్పెను.

---

(1) “న్యూంఖః” పారిక్షితీః శంసతి అగ్నిర్వై పరిక్షిద్ అగ్నిర్హీమాః ప్రజాః పరిక్షేత్యగ్నిం హీమాః ప్రజాః పరిక్షియంత్యగ్నేరేవ సాయుజ్యం సరూపతాం సలోకతా మశ్నుతే య ఏవం వేద. యదేవ పారిక్షితీః 3 సంవత్సరోవై పరిక్షిత్సంవత్సరో హీమాః ప్రజాః పరిక్షేతి సంవత్సరం హీమాః ప్రజాః పరిక్షియంతి సంవత్సరస్యైవ సాయుజ్యం సరూపతాం సలోకతా మశ్నుతే య ఏవం వేద॥ ఐతరేయబ్రాహ్మణం 6-6.

(1) ఓ గాయకుఁడా! పశువులను భాగ్యమును సమకూర్పఁగల ఋక్కును బఠింపుము. విలుకాఁడు విశిఖమును గుఱి పెట్టునటులు దేవతలకుఁ బ్రార్థనను సిద్ధముచేయుము.”

„ పరిక్షిత్స్తవమును వినుఁడు; అతఁ డందఱుప్రజలకుఁ బ్రేమాస్పదుఁ డగు రాజు. మానవులకు భగవంతుఁ డగు నగ్ని వలె నధికుఁడు.”

పరిక్షిత్తుచేఁ బాలింపఁబడెడి కౌరవ్యులుకూడ గౌరవము గానే చూడఁబడినటులు „ మహీదాన ” మహర్షి కౌరవశబ్దము నుగూడ న్యూంఖగా నుచ్చరింపవలయు ననుటచే నూహింపఁ బడుచున్నది. కౌరవ్యులు కల్యాణమగు కర్మను జేయువా రని, 'ఐతరేయబ్రాహ్మణము'న నిట్లు చెప్పఁబడెను.

(2) కౌరవ్యశబ్దమును న్యూంఖగా నుచ్చరింపవలెను. దేవత లేకల్యాణకర్మను జేసిరో యది కౌరవ్యులచేఁ బొందుచున్నారు. అట్లు, యజమాను లేకల్యాణకర్మను జేయుచుండిరో యది కౌరవ్యులచే యజమానులు పొందుచున్నారు.”

---

(1) ప్రతేభరం భరిష్వ గోవిదం వసువిదం। దేవత్రేమాం వాచం శ్రీణోషునవీరో అస్తా॥ రాజ్ఞో విశ్వజనీనస్య యో దేవో మర్త్యా అతి। వైశ్వానరస్య సుష్టుతిమా శృణోతా పరిక్షితః॥ అథర్వ. 20_127.

(2) బ్రా॥ న్యూంఖః కౌరవ్యాః శంసతి దేవాహై యత్కించ కల్యాణం కర్మ కుర్వం స్తత్కౌరవ్యాభి రవాప్నువం స్తథైవైత ద్యజమానా యత్కించ కల్యాణం కర్మ కుర్వంతి తత్కౌరవ్యాభిరాప్నువంతి॥

ఐ బ్రా. 6. 54.

పై యంశముఁబట్టి పరిక్షిత్తునకు లోఁబడిన కౌరవ్యులు గౌరవకార్యములఁ జేయుచుండి రని తోఁచును. మఱియు ‹‹ అంకురారోపణము ›› (గింజలను మొలపించుట) కల్యాణకర్మగా యజ్ఞములయందును వివాహాది శుభకర్మలయందును నెం చఁబడును. కాన కౌరవ్యులు వ్యవసాయకులై నఁ గావచ్చును. యజమానునకుఁ గల్యాణకర్మను జేయువా రనుటచేఁ బరిక్షిత్తునకు భృత్యులైన నగుదురు. ‹ న్యాంఖ › యను గౌరవబిరుదము కౌరవ్యుల కుండుటచే, పరిక్షిత్తుకడ కౌరవ్యులు రాజపురుషులైనఁ గావచ్చును. ఇట్లు సర్వసమ్మతముగ సుఖకరముగ రాజ్యపాలనా వ్యవహారములను స్థిరపఱచి దేశము ధన ధాన్య ప్రజా సంపద్యుక్తముగాఁ జేసి పరిక్షిత్తు వినుతినొంది సంతుష్టుఁ డయ్యెను.

ద్వితీయానువాకము

మాద్రవతీపరిక్షిత్తుల వివాహయత్నము

ఆశ్రమచతుష్టయములో గార్హస్థ్యము తక్కిన యాశ్రమత్రియమునకు నాధారభూతము. అందువలననే ‹‹ బధిర పంగ్వంధ భిక్షుక బ్రహ్మచారి జటి పరివ్రాజకాదు ››ల కాధారభూతము గృహస్థాశ్రమ మని యొకకవి చెప్పెను.

గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరించుటకుఁ బూర్వము ముప్పదియాఱు లేక పదునెనిమిది కాకున్నఁ దొమ్మిది సంవత్సరములు గురువుకడ వేదాధ్యయనముఁ జేయవలయు నని మన్వాదులు విధించియున్నారు. అట్లే పరిక్షిన్మహారాజు ముప్పదియాఱేం డ్లుత్తమవిధినే బ్రహ్మచర్యము నవలంబించి యధీతవేదవేదాంగుఁడై "ఫలవదర్థావబోధ పర్యంతము" రాజనీతి నభ్యసించి గార్హస్థ్యముచే "పురుషార్థత్రయమును" సాధింపఁ దలఁచెను.

(1) "ఏస్త్రీయందు మనస్సు కన్నులు నిబద్ధమైయుండునో యాస్త్రీయందే సంతానాద్యభివృద్ధి యగును." అనియు రూప శీలాదులు గలుగునామె నుద్వాహము కావలె ననియు మహర్షులు వక్కాణించుటచే నట్టి యాపె "ఉత్తరమద్రదేశము" నేలినట్టి "శల్యునకుఁ" బౌత్రిఁడగు నుపశల్యుని కుమార్తె మాద్రవతి యనునామె కల దని విని యామె వృత్తాంతము నరసిరమ్మని విదుషీమణులగు నంతఃపురపరిచారికల నంప వారు మాద్రవతిని జూచి కతిపయదినంబుల కేతెంచి పరిక్షిత్తు మోఁలఁ దమయభిప్రాయముల నిటుల విన్నవించిరి. "మహాప్రభూ! శిరీషకుసుమకోమలయు సర్వాంగసుందరియు నగు మాద్రవతి తన్వి, శ్యామ, సుభ్రువు, కేకికచ, మంజుభుజ, శిఖరిదశన, పక్వబింబాధరోష్ఠి, చకితహరిణీప్రేక్షణ, ఉడురాజ ముఖ, మృగరాజకటి, గజరాజవిరాజితమందగమన; పలుపలుకు

(1) "యస్యాం మనశ్చక్షుషో ర్నిబంధ స్తస్యా మృద్ధిః"॥ ఆ, గృ॥

లేల ? అచ్చిలుకులకొలికి పలుకులఁ బలుకుల వెలందిని, రూపునఁ గలుముల చెలిని దలఁపింపఁజేయుచు యువతీసృష్టిఁ బక్కిడా ల్వేలుపుపొక్కిలిపసిబిడ్డం డాదిని యీమెను సృష్టించెనో యను నట్లుండును. ఆమె యాకారమునకుఁ దగినవిద్యయు విద్యకుఁ దగిన ప్రజ్ఞయుఁ బ్రజ్ఞకుఁదగిన సౌశీల్యమును సౌశీల్యమునకుఁ దగినచేఁతలు కలిగి సర్వవిధములు నీకుఁ దగియున్నది. ఆమెయు నీవును గూడిన సరస్వతింగూడిన బ్రహ్మవలె, లక్ష్మిం గూడిన విష్ణువువలె, గౌరిం గూడిన గిరీశునివలె నుందువు ”

అని చెప్పి మాద్రివతీచిత్రపటం బొండు సమర్పింపఁ బరిక్షిత్తు చిత్రదర్శనంబునన దృగవస్థను బిమ్మట మనస్సంగ సంకల్ప జాగరావస్థల నంది మఱుచటి మధ్యాహ్నమునకె కార్శ్యము నొంది యరతిచే నాహారాభావము గలుగ సాయంకాలము వఱకు కెట్టెటులో విరాళిని సహించి, హ్రీత్యాగముఁ జేసి, యయ్యు రాతిభీకరుండు రాతిరి (1) “ రాతితో మంతనంబుండి ” మాద్రివతి నుద్వాహ మగుట కుద్యోగించి మఱునాఁడు మంత్రివంతులు ప్రియాణయోగ్యోచిత వస్తుసమన్వితులు నగు కృపాది వృద్ధులఁ గొందఱ సుహృత్తులను దనకొఱకు మాద్రివతి యను కన్యను వరింపుఁ డని పంప వారు కతిపయదినంబులకు మద్రపురికేగి తద్దేశాధీశ్వరుం గాన్పించుకొని

“ ఓమహారాజా ! ఆంగీరస గౌరవీత (2) సాంకృత్య

(1) “ రాతినా సంభాష్య యథార్థం గచ్ఛతి ” ఆ, గృ. సూ:

(2) భీష్మ ధర్మజులు వైయాఘ్రు గోత్రజు లని భారతమునఁ గలదు.

ప్రవరాన్వితుండును వైయాఘ్రగోత్రజుండును, పాండుర యశో విరాజితుండగు పాండువర్మకు నప్తయు, దుర్జనసంతర్జనుండగు నర్జునవర్మకుం బౌత్రుండును, వీరాధివీరుం డగు నభిమన్యువర్మకుం బుత్రుండును కృష్ణీకృత శత్రుయశస్కుండును కృష్ణపరీక్షితుండు నగు పరిక్షిద్వర్మకు మాపుత్రికాలలామయగు మాద్రివతిని వరింపవచ్చితి మనిరి.

ఆయుపశల్యుండు పాండు, నకులులకుం దమయాండు బిడ్డల నిచ్చుటచేం బూర్వసంబంధ మని సంతసించి వృద్ధమంత్రి పురోహితులకును దనరాణికి నెఱింగించి మాద్రివతి కావృత్తాంతముం జెప్ప నంతకుముందె పరిక్షిన్మహీపగుణసంపదలను విని పరిక్షిత్తునకు సమానునుగ ననంగదశల ననుభవించు మాద్రివతి యత్యంతానందము నొంది చూపులచేతనే సమ్మతిం దెలుప నుపశల్యుండు గౌర్యాది పూజలం గావింపంజేసి కృపాదులకు సమ్మతిం దెలిపి కులవృద్ధ పురోహితులతో వారికడ కేతెంచి, ,, కాశ్యపా వత్సారా సిత ” ప్రవరాన్వితుండును గాశ్యప గోత్రజుండునై శత్రుహృదయ శల్యుండగు శల్యవర్మకు నప్త్రియు నిర్ణిద్ర పరాక్రముండగు మద్రవర్మకుం బౌత్రియు నతామిత్ర

భీష్మతర్పణవిధిని జెప్పు స్మార్తానుక్రమణికాదులలో భీష్ముండు సాంకృతి ప్రవరాన్వితుం డని చెప్పంబడెను. ఆపస్తంబ ఆశ్వలాయన ప్రవరఖండములలో వైయాఘ్రగోత్రము మృగ్యము. సాంకృతిప్రవర కలదు. ఆప్రవర యిచట గ్రహింపంబడెను.

విశల్యకరణియగు నుపశల్యవర్మకుఁ బుత్రియు సర్వమంగళ గుణములచే సర్వమంగళా సమానయగు మాద్రవతిని పరిక్షిద్వర్మ కిచ్చుచుంటి మని చందన తాంబూలాదుల నిచ్చి బహూకరించి కార్తాంతికులను రావించి ముహూర్తముఁ దెలుపుఁ డన వారు “జామిత్రశుద్ధియుఁ” బంచకరహితము శుభగ్రహదృగ్బలము గల లగ్నము” నిర్ణయించి యాసన్న ముహూర్తమునె తెలుపఁ గృపాదు లాశుభవార్తను వెవ్వేగమె పరిక్షిత్తునకుఁ దెలుప జంఘాలుర ముందంపి వెంటఁ దాము గతిపయప్రయాణంబులు చేసి హాస్తిపురిం జేరి యంతకుఁ బూర్వమె శుభవార్తఁ దెలిసిన పరిక్షిత్తునకు సవిస్తరముగఁ దాము పోయివచ్చినయంశముల నెఱిఁగించి సంతసింపఁజేసిరి. ఉత్తరా సుభద్రలు కృపునిచే యావద్వృత్తాంతముఁ దెలిసి కలిసిన సంబంధమే యని సంతసించిరి.

తృతీయానువాకము

పరిక్షిత్తు మాద్రవతిం బెండ్లియాడుట

పరిక్షిత్తుచేఁ గృప యుయుత్సులు వివాహ మంగళోచిత కర్మకలాపంబులు నిర్వర్తింప నియుక్తులై మిత్ర బంధు సామంత దండనాథాదులకు శుభలేఖలను వ్రాయించియుఁ గులవృద్ధుల నంపియుఁ దరలిపోవుదివసంబునకుఁ బూర్వదివసంబుననె వారు

వచ్చునటులు సేసిరి. యుయుత్సుచే స్వీయముగ నాహూతుం
డగు బభ్రువాహనుండు సపరివారుండై రాఁ బరిక్షిత్తు, తండ్రి
యభిమన్యుండె వచ్చినటులు సంతసిల్లెను.

పెండ్లికి, పెద్దలు వృద్ధులగు నైదువలు ముద్దియలు విద్దె
ల నారితేఱిన సద్గురువులు వివాహకర్మకలాపంబులు నిర్వర్తించు
పురోహితులు మంత్రి దండనాథులు సహాధ్యాయులు సతీర్థులు
మిత్రులు భృత్యులు పరిచారికా పరిచారకులు వీరభటులు
పాచకులు వీణా వేణు భేరీ కాహళాది మంగళవాద్యనాదకులు
పయనం బయిరి. వారిలో వివాహములకు సాధారణముగ
వచ్చు పాత్రేసమ్మితులు గాని దేవానాంప్రియులు గాని లేకుం
డిరి. వారు రథములపై వాహనములపై శకటములపై నడక
లపైఁ బ్రయాణంబులు సాగింపఁ దివురుచుఁ దో నేతేరఁ బరి
క్షిత్తు నీలనీరదసన్నిభంబులగు నాజానేయములఁ బూన్చిన
తేరిపై మృగరాజలాంఛనం బగు కేతనంబు నెత్తించి శుభాలం
కృతుండై, యుచితపరికరంబుల నవలంబించిన సూతునితోఁ గూ
డిన యారథము మంగళవాద్యంబులు భూనభోంతరాళంబు మా
ఱుమ్రోయ నధిరోహించి యింద్రునివలెం బ్రకాశించుచు మ
ద్రపురీ పరిసరంబుం జేరెను.

ఉపశల్యంబును మహోత్సాహంబున బంధుమిత్రా
మాత్య పురోహితాదులతో నెదురుసన్నాహంబుఁ జేసి యా
చ్ఛాదనాలంకరణంబులం బరిక్షిత్తును బభ్రువాహనుఁ దక్కుం

గలవారిని గౌరవించి, పిమ్మట ‘‘ముక్తాఫల స్రజ్మణి చిత్రరథ్యయు, తప్త కార్తస్వర వేశ్మజాలయు మహేంద్ర నీలోపల హర్మ్యమాలయు, చంద్రాశ్మ సౌధాంతర లోలడోలయు లసత్పతాకామలకాభిరామయు నగుట నశేష మనోభిరామ యగుచు స్వలంకృతమగు తనపురిలో నొక్కయెడ విశాలచామీకర చంద్రశాలయు నిందుకాన్తోపల బద్ధకుడ్యయు, చంద్రాశ్మ నీలోపల స్తంభంబులపై నున్న కృత్రిమపుత్రికల హస్తంబుల నొప్పారు దీపికలచేఁ బ్రకాశమాన మగు నొక ప్రాసాదమునఁ బరివారసహితంబుగఁ బరిక్షిత్తును విడియించి పెండ్లివారికిఁ దగి నయాహారోపహారాదుల నేర్పఱచెను.

పిమ్మటఁ గార్తాంతికు లాసన్నముహూర్తముం దెలుప మంగళస్నాతులు నలంకృతులు నగు మాద్రవతీ పరిక్షిత్తులను ముత్తెంపుముగ్గుల కితసంపుతోరణంబుల శాతకుంభ స్తంభంబులఁ జిత్రవిచిత్ర కృత్రిమపుత్రికలచేతులం గల కరదీపికలచే విరాజిల్లు కల్యాణమండపము నుభయపక్షములవారును జేర్ప బ్రాహ్మణులు స్వస్తివాచకంబు లనువదింపఁ బరిక్షిత్పురోహితుండగు ‘‘సుపర్ణామ్యుఁడును’’ నుపశల్యపురోహితుం డగు సుమంతుండును బ్రహ్మపీఠంబుల నధివసించి ‘‘ప్రథమాన కైతకశిఖాలీలాయితసుస్మితు’’ లగు దంపతులఁ బెండ్లిపీటలకుఁ దెచ్చిరి. సుమంతుండు ప్రాచీనగ్రీవము నుత్తరలోమము గలుగు ‘‘అనడుహ’’ చర్మముపైఁ బరిక్షిత్తు నుపవిష్టుం జేయించె.

ఉపకల్యాండు తనజాయ సువర్ణకలశంబున నుదకంబు పీడఁబట్టి శిష్యాదంబులఁ గడిగి తడియొత్తి యాతనిచే వార్పించి మధుపర్క ప్రాశనముం జేయించి విష్ణుస్వరూపుండ వగు నీకు నాపూర్వు లే డుతరములవారును నాపరమున వచ్చు నేడుతరములవారును నే నును శాశ్వతబ్రహ్మలోకము నొందుటకై కనకసంపన్నురాలును గనకరత్నాభరణయుక్తయు నగు నీమెను దానమిచ్చుచున్నా నని పరిక్షిత్తు నిలిచియుండ శ్రీఖండ ఫల యుక్తమగు మాద్రి వతీ హస్తపుటము నాతని హస్తములలో మంగళవాద్యములు ఘోరుకొన నునిచెను. ధర్మము చేయుటకొఱకుఁ బ్రజాసంపత్తి కొఱకీమెం బరిగ్రహించుచుంటి నని పరిక్షిత్తు పరిగ్రహించెను.

మున్ను ప్రధానహోమమొనర్చిన పరిక్షిత్తు మాద్రీవ తితోఁ గూడి ప్రవేశహోమముఁ జేసి విధ్యుక్తముగా దేవతల నీరీతిం బ్రార్థించెను. (1) "ఓవరుణదేవుఁడా! ఈమెను అభ్రా తృకనుగాఁ జేయకుము. ఓబృహస్పతీ! ఈమెను బతిహీనఁగాఁ జేయకుము. ఇంద్రుఁడా! ఈమె నసుతఁగాఁ జేయకుము." అని పిమ్మట మాద్రివతితో "ఓకన్యకా! నిన్ను పితృగృహ మునుండి తప్పించి నాగృహమునకుఁ దీసికొనిపోవుచున్నాను. అచటినుండి నీవు విడివడ వీలులేదు. నిన్నచ్చటనే స్థిరముగా

---

(1) అభ్రాతృఘ్నీం వరుణాపతిఘ్నీం బృహస్పతే ఇంద్రా పుత్రఘ్నీం ......కురు॥ ఏకాగ్ని కాండ॥

నుండునటులు చేయుచున్నాను." అని "ఓయిందార్రీ! ఈమె సుపుత్రులనుగాను మంచి భాగ్యము గలదానినిగాను జేయుము." అని ప్రార్థించెను. పిమ్మటఁ బెండ్లికి వచ్చిన పెద్దలను ద్దేశించి "ఆర్యులారా! ఈమె మంచి మంగళములతోఁ గూడినది. ఈమెను మీరాశీర్వదించి చేరి యైశ్వర్యముతో నీమె కూడునటులఁజేసి మీగృహముల కేగుఁడు." అనెను. పిమ్మట యథావిధిగ (1) "నాజీవమునకు హేతు వగు నీమంగళసూత్రమును నీకంఠమునఁ గట్టుచున్నాను. ఓకన్యా! దీనితో నూఱేండ్లు జీవింపుము" అని మంగళసూత్రధారణ మొనర్చె. పిమ్మట నుపశల్యుండు దాస దాసీజనమును రథ గజ తురగాదులను, రత్నాభరణములను, అల్లునకు చూపఱు లమితానందము నొందురీతి నమితముగ నిచ్చి కోమరితకు నరణముగా నమూల్యవస్త్రాభరణాదుల నొసఁగి కన్యాదాన ఫలావాప్తికై షోడశవిధ మహాదానములను బ్రాహ్మణుల కొసఁగెను. ఎడనెడ వధూవరులు, లాజహోమము, సప్తపదులు మొదలగు క్రియలఁ జేయునపుడు వధూవరులు ప్రేమను దృఢపఱచు నట్టివియు నెన్నఁడు విడనాడ రానట్టివియు నగు వివిధప్రమాణములఁ జేసిరి. అందీ క్రింది భర్తృవాక్యముచే భార్యకు సర్వాధికారమిచ్చిన ట్లెంచఁబడెను.

---

(1) శ్లో. మాంగల్య తంతు నానేన మమజీవన హేతునా| కంఠే బధ్నామి సుభగే త్వంజీవ శరదాంశతం||

(1) ,, ఓ కన్యకా! నీకీ పతికులమునందుండు ప్రేమ సంతానముతోఁ గూడ వృద్ధియగుఁగాక! ఈగృహమందు గృహ యాజమాన్యము కొఱకు జాగరూకురాలవై యుండుము.'' (2) ,, ఓనారీ! నీవు మామగారియందు రాణివి కమ్ము. అత్త గారియందు రాణివి కమ్ము. ఆడుబిడ్డలయందు రాణివి కమ్ము. బావమఱఁదులయందు రాణివి కమ్ము.''

ఇట్లు పెండిలితంతు జరుగుచుండ నెడనెడ బ్రాహ్మణుల యొక్క వేదోక్తాశీర్వచనములు కవులయొక్క కృత్యాశీర్వచన ములు పెద్దల యాశీర్వచనములు వందిమాగధుల స్తుతిపాఠము లు నొందుచు దంపతులు లక్ష్మీనారాయణాంశముచే విరాజిల్లిరి. ఉపప్లవ్యం డావరసంబంధుల నమేయా మూల్య వస్త్రాభరణా దులచే సత్కరించెను.

పిమ్మటఁ బరిక్షిత్తు సపరివారుండై నవోఢతో హస్తిపురి కేతెంచి యుత్తరా సుభద్రలకు నవవధువుఁ గూడి మ్రొక్కి వారల నానందాంబుధినిమగ్నలం గావించెను. హస్తిపురియందుఁ గురుదేశమునందును మహారాజపరిణయ చిహ్నముగాఁ బెక్కు లుత్సవములు విందులు నాట్యములు విరాజిల్లెను. పరిక్షిత్తు తన పరివారమునకె కాక దేశస్థుల కందఱకు వివిధ బహూకారముల

---

(1) ఇహప్రియం ప్రజయాతే సమృధ్యతా మస్మిన్ గృహే గార్హ పత్యాయ జాగృహి. (2) సమ్రాజ్ఞీ శ్వశురేభవ సమ్రాజ్ఞీ శ్వశ్ర్వాంభవ ననాందరి సమ్రాజ్ఞీ భవ సమ్రాజ్ఞీ అధిదేవృషు. ఋ 10-85-46.

నొసఁగి సత్కరించెను. మాద్రవతియుఁ బ్రగమంబున మహారాజు వశుం దగినమహిషి యనిపించుకొనుచుఁ బ్రజలకుఁ గన్నతల్లివలె ననేకోపకార కార్యములఁ జేయుచు మహారాజుచేఁ జేయించుచు ధర్మార్థ కామములఁ బరిక్షిత్తుం బరితృప్తుం జేయుచుఁ దాఁ బరితృప్తి నొందుచుఁ బరిక్షిత్తునకు ఛాయవలెఁ బ్రవర్తిల్లుచు ననంతశ్రీమతియని ప్రఖ్యాతి నొందుచు గదళీవంధ్యయుఁ గాక వంధ్యయుఁ గాక, జనమేజయ శ్రుతసేన భీమసేనో గ్రసేనులను పుత్రరత్నంబుల నల్వురఁ గ్రమంబునం గని యానంద వాహిని నోలలాడి పతిని బ్రజల నోలలాడించెను. అన్నలువురుపుత్రులు క్రమంబున విరాజిల్లిరి.

చతుర్థానువాకము

గోపరిపాలనము

భారతీయులకు గోవుకంటెఁ బవిత్రమగు వస్తువేదియుఁ గానరాదు. వేదములు—యజ్ఞములు—పురాణములు—వ్రతములు—శుభకర్మలు— అశుభకర్మలు— వ్యవసాయము— ఐశ్వర్యము—భోజ్యము—భోగ్యము—ఇది యది యన నేల— సమస్తము గోవుతో సంబంధించియే యుండును.

జీవించినంతకాలము గోవుచేఁ దరించితి ననుకొనెడి

యార్యమతస్థుఁడు చచ్చినపిమ్మటఁగూడ గోదానము చేసినన
కాని పరలోకమునందలి *"వైతరిణీనది" యను నరకముఁ
దరింపలే నని తలంచుట గోమహిమాతిశయమునకు నిదర్శనము
గాదా! గోదానవిశేషముచే నృగేంద్రద్యుమ్నాదు లతిశయ
కీర్తి నొందిరి. గోవిషయక వివాదములచే విశ్వామిత్రుఁడు శాంతి
ప్రధాన మగు ఋషిత్వ మొందుటయుఁ బరశురాముండు శాం
తిని వీడి యుగ్రత్వము నొందుటయుఁ గలిగె. (1)"సత్యకాముఁ
డను జారిణీ పుత్రుండు (జాబాలి) శూద్రత్వమును వీడి బ్రా
హ్మణ్యము నొందుట గోపరిపాలనముచేతనె తటస్థించెను.

కాన గోవు భారతీయులలో నెట్టి మార్పునైనఁ గలిగిం
పఁగలదు. గోసంబంధమగు నన్నివస్తువులు భారతీయులకుఁ బర
మపవిత్రములు. గవ్యమె కాక గోమూత్రము గోమయముకూడ
పవిత్రములుగా నెంచఁబడును.

పంచగవ్యప్రాశనము పవిత్రకార్య మని యార్యులు త
లంతురు. (2) లేఁగతోఁగూడిన యొక్కయావైన నెవనియింట
నుండదో వానికి శుభము లెట్లగును? అజ్ఞాన మెట్లు పోవును?"
అని స్మృతి గోసంరక్షణము ప్రతిగృహస్థునకును విధి యని చెప్పు

---

* మృతినొందిన వాఁడు వైతరణీ నదినిదాఁటు నిమిత్తము దినవార కర్మలో గోదానముఁ జేతురు. దానికి వైతరణీ గోదానమని పేరు.

(1) ఛాందోగ్యోపనిషత్తున నీగాథకలదు.

(2) శ్లో॥ యస్యైకాపిగృహేనాస్తి ధేను ర్వత్సానుచారిణీ । మంగళాని కుతస్తస్య కుతస్తస్యతమఃక్షయః॥ అత్రిస్మృతిః॥

చున్నది. నేఁటికాలమునఁ బాశ్చాత్యులు, మహంమదీయులు గోవును హింసించుటచే వారి నార్యమతస్థు లనుమానదృష్టితో వీక్షించుటకుఁ గారణమై గోవునం దుండుగౌరవముచే "గోసంరక్షకసమితు" లుద్భవించుటకు హేతు వగుచున్నది. గోహత్యను జేయకున్న యెడలఁ దురుష్క భారతీయ వివాదము లంతరించి దేశ మిత్తోధికాభివృద్ధి గలదై యుండును. గోమాత తనబిడ్డకుఁ బాల నీయక మనుష్యుల బ్రతుకునకై ప్రాణాధారక మగు పయస్సు నిచ్చుటచేతనె పరోపకారసారిణి యని తలఁపఁబడును. అట్లే బ్రాహ్మణుండును స్వార్థమును వీడి పరార్థపరుండగుటచేతనే గోవునకుఁ బిమ్మటఁ బవిత్రుఁడుగా నెంచఁబడును. అందువలననె సద్విజుఁడు ప్రతిదినము ప్రాహ్ణమధ్యాహ్నసాయాహ్నముల సంధ్యావందనమును ముగించునపుడు (1)నాలుగు సముద్రములపర్యంతము నుండు గోబ్రాహ్మణులకు శుభమగుఁగాక " యని చెప్పును. గోసంరక్షణమును గురించి ప్రాచీన ఋషులు రాజులు విశేషశ్రద్ధాళులై యుండిరి.

(2) అత్రి కణ్వ జమదగ్నులు గోరోగోత్పత్తి హేతు వగు క్రిమిజాతిని నశింపఁజేయు సాధనములం గనిపెట్టి రనియు "అల్గాండు, కుమారు, శలులా" అనుక్రిములవలన గోవులకు రోగము లుద్భవింపుచున్న వనియు వేదమునం గలదు. వేద

(1) చతుస్సాగరపర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభంభవతు॥

(2) చూడుఁడు నాచే రచింపఁబడిన వ్యవసాయచరిత్ర.

ములో గోపూజాసంబంధ మగు పెక్కు సూక్తములుగలవు. గోవు తల్లి, వృషభము తండ్రి యని భారతమునఁ గలదు. వృషభమునుగుఱించియు వేదమున విశేషముగా నున్నది. ప్రతి వత్సరము మన దేశమున మకరసంక్రమణకాలమున నాఁబోతుల నలంకరించిచేయు నుత్సవములు పరిక్షిన్మహారాజు కాలమునుండియే చేయఁబడుచుండెను. వృషభసూక్తమని పేరు గలిగిన వృషభస్తవరూపక మగు నీక్రిందిఋగర్థము మనోహరముగ నుండును.

(1) "ఈవృషభము తన నాలుగుపాదముల చేతను అలక్ష్మిని ద్రొక్కివేయుచు భూమిని కర్షణవ్యాపారముచే భేదించుచుఁ గర్షణాదివ్యాపారములచేఁ గష్టపడిన వ్యవసాయకుని ఖేదమును బోఁగొట్టుచున్నది." గోవును దన్నుట మహాదోష మని యథర్వవేదమునను శ్రీమద్రామాయణమునను నిట్లు చెప్పఁబడెను.

(2) "ఎవఁడు కాలితో గోవును దాఁకుచున్నాఁడో, సూర్యునికెదురుగ మలమూత్రములను విడుచుచున్నాఁడో వానిమూలమును నశింపఁజేయుచున్నాను."

---

(1) పద్భిః సేది మవక్రామ న్నిరాం జంఘాభి రుత్ఖిదన్ శ్రమే ణానడ్వాన్ కీలాలం కీనాశ శ్చాభిగచ్ఛతః॥ అథ 4 11-10.

(2) యశ్చ గాం పదా స్ఫురతి ప్రత్యఙ్ సూర్యంచ మేహతి తస్య వృశ్చామి తే మూలం. అథర్వ 13-1-59.

(1) ఆర్యుఁడగు శ్రీరాముఁ డరణ్యమున కేగుటకు నే నిష్టపడియుంటినేని, పాపాత్ములకు సేవకుఁడ నగుదునుగాక. సూర్యుని కెదురుగ మలమూత్రములను విడుతునుగాక, నిద్రించు గోవును కాలితోఁ దన్నుదునుగాక." (ఇది శ్రీరాముఁ డరణ్యమునకుఁ బోవుటకు నే నిష్టపడియుండలే దని భరతుఁడు కౌసల్యకడఁ జేసిన ప్రమాణములలోనిది.)

ఎంతయో గోవు గౌరవింపఁబడుచుండు పరిక్షిద్రాజ్య సమయముననే కురుజాంగలమునఁ గొన్ని ప్రదేశములలో ధర్మ విరుద్ధములు జరుగుచున్నవనియు రాజశాసనవ్యతిరేక కార్యములు చేయఁబడుచున్నవనియుఁ బరిక్షిన్మహారాజు విని రాజపురుషులచేఁ బ్రతిక్రియలఁ జేయించిన, జరుగుచున్న యధర్మములకుఁ దోడు రాజపురుషుల యతిచారములు కొన్ని ప్రజోపద్రవకరములై యుప్పతిల్లుట లోకస్వభావ మని యెఱిఁగిన ధర్మప్రభువగుటచే స్వయముగనే పోయి తదధర్మముల నణఁపఁ దలఁచి యుచితపరికరంబుల ధరించి రథారూఢుండై పోవంబోవ నొక్కెడ భూ ధర్మ దేవతారూపంబుల నున్న గోవృషంబులఁ గలిప్రవిష్టుండును రాజలక్షణలక్షితుండును నగు క్రూరుం డగు శూద్రుండు సమీపించి,

---

(1) ప్రేష్యం పాపీయసాం యాతు సూర్యంచ ప్రతిమేహతు పాదేనహంతు గాంసుప్తాం యస్యార్యోనుమతే గతః॥ రామా. అయో 75-22

శా. కైలాసాచల సన్నిభంబగు మహా
గంభీర గోరాజముం
గాలక్రోధుఁడు దండహస్తుఁడు కృపా
కారుండు క్రూరుండు జం
ఘాలుం డొక్కఁడు శూద్రుఁ డాసురగతిం
గారుణ్యనిర్ముక్తుఁడై
నేలం గూలఁగఁ దన్నెఁ బంచితలఁగా
నిర్ఘాతపాదాహతిన్.

మఱియును

శా. ఆలోలాంగక సశ్రుతోయకణజా
లాక్షిన్ మహాంభారవన్
బాలారూఢ తృణావళీ కబళలో
భవ్యాప్తజిహ్వాగ్ర నాం
దోళస్వాంత సజీవవత్స నుదయ
ద్దుఃఖాన్వితన్ ఘర్మకీ
లాలాపూర్ణశరీర నామొదవు ను
ల్లంఘించి తన్నె న్వడిన్.

ఇట్లా ధేనువృషభంబుల రెంటిని గంటకుండై తన్నుచున్న రాజలక్షణముద్రితుఁ డయిన శూద్రునిం దౌదవ్వులం జూచి సువర్ణపరికర స్యందనారూఢుం డగు నభిమన్యునందనుండు కోదండంబు సగుణంబు సేసి మేఘగంభీరరవంబులగు వచనంబుల నిట్లనియె.

శా. నిన్నుం గొమ్ములఁ ద్రెళ్ళనో కదిసెనో
నిర్భీతిమై గోవులం
దన్నం గారణ మేమి మన్నుజసనా
థ క్ష్మోణి నేవేళలం,
దు స్నేరంబులు సేయరా దెఱుఁగవా
ధూర్తత్వమున్ భూమిభృ
త్సన్నాహంబు నొనర్చె దెవ్వఁడవు నిన్
శాసించెదన్ దుర్మతీ.

ఓరిదుష్టా ! దండింపఁదగనివారల దండించిన నిన్ను దండింతు నని వృషభంబు నుద్దేశించి యిట్లనియె.

మ. కురుధాత్రీశ్వర బాహుపప్రియుగళీ
గుప్తక్షమామండలిం
బరికింపన్ భవదీయ నేత్రజనితం
బశ్రుశ్రేణిఁదక్కన్ జనుల్
దొరగంజేయ రధర్మసంజనిత జం
తుశ్రేణిబాష్పంబులన్
గురుభక్తిన్ విదళింతుఁజూడు మితనిన్
గోవార్తిదోషోత్తమా !

అని భూదేవత యగు గోదేవితో నిట్లనియె.

క. సాధువులగు జంతువులకు
బాధలు గావించుఖలుల భంజింపనిరా

జాతమునా యుస్స్వర్గ
శ్రీధనములు వీటిఁ బోవు • సిద్ధము తల్లి.

క. దుష్టజన నిగ్రహంబును
శిష్టజనానుగ్రహంబుఁ • జేయఁగ నృపులన్
సృష్టి విధించెఁ బురాణ
ద్రష్టలు సెప్పుదురు పరమ•ధర్మము సాధ్వీ.

అని యిట్లు ధరణీధర్మదేవతల బుజ్జగించి మహారథుం డగు ధనంజయపౌత్రుండు క్రోధకారు మెఱుంగు తెఱంగు ధిక్కరించు తేజంబుతో దిక్కులకు పెక్కసంబయిన కలిని రూపుమాప నుద్యోగించిన, వాఁడును రాజరూపంబు విడనాడి వాడినమొగంబుతోడ భయవిహ్వలుండై హస్తంబులు సాఁచి తద్రాజపాదమూలల విన్యస్తమస్తకుండై, ప్రణామంబుసేసి చంపకు మహారాజ తిలకా! శరణాగతు రక్షింపుము. ఈతప్పు క్షమింపు మనినఁ బరీక్షిన్మహారా జిట్లనియె.

క. అర్జునకీర్తి సమేతుం
డర్జునపౌత్రుండు భయర•సావృతజనులన్
నిర్జితులఁ జంప నొల్లఁడు
దుర్జనభావంబు విడిచి•తొలఁగు దురాత్మా.

నీవు పాపబంధుండవు. మదీయబాహుపాలితం బయిన మహీమండలంబున నిలువవలదు. రాజదేహంబున వర్తించు నిన్ను నసత్యలోభచౌర్యదౌర్జన్య దురాచార మాయాకలహ

కపట కలుషాది ధర్మేతర సమూహంబు లాశ్రయించు. సత్య ధర్మంబులకు నివాసంబగు నీదేశంబున నుండరా దని వాని దేశాంతరగతుం జేసి భూధర్మదేవతలం గాపాడె. ఇట్లు పరిక్షిత్తు సద్ధర్మముగా సకలజనులకు నానందకరముగా నలువదేండ్లు రాజ్యముం జేసెను.

పంచమానువాకము

మృగయావ్యసనము

వేట సప్తవ్యసనములలో నొకటి యని ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు వక్కాణింతురు. సింహ వ్యాఘ్రాది ప్రాణిహింసక జంతు సంతతిని వేటాడుట ప్రజాపరిపాలనమున కొకప్పుడు ధర్మమ యగును. (1) ,,దుర్బలకులజిఘాంసువు లైన ఝషంబులను నీడద్రుమపీడాకరంబు లైన నీడజంబులను, ననవద్యతృణహింసా నృశంసంబు లగు మృగంబులను మృగయావినోదంబున వధియించి మహీధవుండు కిల్బిషంబును బొందఁడు'' అని రాజునకు వేట ధర్మకార్యముగా నొకఁడు చెప్పెను. ప్రభువు (2) ,,భోగి యై బలిసిన, వేటచే మేదశ్ఛేదకృశోదరుఁడగుఁగావున లాఘవముచే నశ్వాద్యుత్థానయోగ్య శరీరముకలవాఁ డగును. మఱియు

---

(1) శ్రీహర్షుని మతము. (2) కాళిదాసుని మతము.

జంతువుల భయ క్రోధా ద్యవస్థలఁ గాంచ వీలగును. ప్రాణ
ముల గుఱిచూచి కొట్టుటలో లక్ష్యశుద్ధిని గావించుకొనవచ్చు
ను. కాన రాజులకు వేఁట దుర్వ్యసన మనంజనదు." అని మఱి
యొకమహామహుఁ డనెను. నిర్వ్యాధకజంతుసంతతిగూడ వేఁట
నెపమున వధింపఁబడుట యెట్టిధర్మమో!

మఱియు నేది హింసక్రజంతువో యేది కాదో యా
యుధారోపణముఁ జేయు వేఁటగాఁ డెట్లు నిర్ణయింపఁగలఁడు?
పూఁతమేసి యేరుసీరు ద్రావెడి యేణగణంబులఁ వధించుటలో
నెట్టిధర్మంబు కలదు? గడ్డిని దినుటయె మృగంబులకు దోసంబగు
నెడల సదా యోషధీ చ్ఛేదనంబునసె యుదరంబు నింపుకొనెడి
మనుజసంతతికూడ మనుష్యేతరజాతికి నధర్మియె యగుఁగాదె?
కావుననే యహింసాతత్వవేత్తలు వాతాంబు జీర్ణపర్ణాశను లగు
చున్నా రను వాదముకూడ చేయఁబడుచున్నది. వాతాంబువు
లలోఁగూడ సూక్ష్మక్రిమిసంతతి లేదా? దానిచే నెట్లు హింస
సిద్ధించు నని * "ధర్మవ్యాధుండు" వచించె. ఎట్లయిన రాజు
లకుఁ గృతయుగమునుండి నేఁటివఱకు వేఁట ప్రజాసంరక్షణ
పరత్వముకంటె వినోదముకొఱకె ముఖ్యముగాఁ జేయఁబడు
చున్నది. ఎట్టులైన నతివేల మగు వేఁట దుర్వ్యసన మనం జెల్లు.
సకలప్రాణిసాధారణానందకరమైన వసంతమునను నీటికొఱకు
క్షోభించెడి గ్రీష్మమునను డప్పిచే నోరెండ నీ రెచ్చట లభించు

---

* ధర్మవ్యాధునిచరితము మహాభారతమునఁ గలదు.

నా యని క్షేత్రములమేరనుండి వాపోవుచు వచ్చుమృగంబులం బొంచి వధించుటలో నెట్టిధర్మము, వినోదముఁ గలదో మృగయానిపుణు లగు ధర్మప్రభువులకె విశదముకావలయును. నేఁటి కాలమున నీమృగయావినోదమునకై కొందఱుప్రభువులు లక్షల రూప్యములను వెచ్చించి యరణ్యములయందు నీటిపట్టువుల గొన్నియంత్రసాధనములఁగూడ నేర్పఱిపించుచుండిరఁట!

సాధుజంతువులగు గోవృషభంబుల పీడనుజూచి సహింపని పరిక్షిత్తు ఒకనాఁడు ధర్మ మనియే ధనుర్ధరుండై మున్యాశ్రమాపదప్రవకర శ్వాపదశిక్షణమునకై మృగయావ్యవహారోచిత వేషభాషాదికములు గలుగు పరివారముతోఁ గూడి, శ్వగణవాగురికులచేఁ బ్రథమాస్థితమగు గహనముఁ బ్రవేశించి భూరి భూదారంబుల నక్షైణంబుల హింస్రక సింహంబుల, మాయక గోమాయువుల, జిఘాంసువ్యాఘ్రంబులఁ దక్కుంగల మ్రుక్కడిమృగములఁ బెక్కుభంగులఁ జంపియు జంపించియు మృగప్రళయంబుఁ గావించి కసిదీఱమి నొక్కమృగంబు వెంట ధూర్జటి యజ్ఞమృగంబును వెంబడించినరీతిని వెంబడించి యేయ నలక్ష్యంబై కించిద్ఘాతం బగుట నది పడక యదృశ్యం బగుచు నది యవమానకరం బని దాని న్వెదకి పట్టుకొన నెంచి మిట్టపల్లంబులు వెదకుచు దారితప్పి దప్పిక వొడముడు, దాని నెందుం గానక డోలాందోళితమానసుండై పిపాసచే నెక్కడేని మృగంబు గాని పానీయంబుగాని కాన్పించునా యని వ్యసన

పిపాసలు పురిఁగొన నలయుచుఁ బోయెను.

అట్లు పోవంబోవ మొనవులచన్నులను వత్సంబులు గుడుచుచునప్పు డుద్గతం బగు ఫేనంబు లాహారంబుగాఁ గొని విజనం బగు విపినస్థానంబున విజితేంద్రియుండై తపంబు సేయు వృద్ధుం డగు "శమీకుని" సమీపించి, 'విప్రోత్తమా! నాచే నేటు వడిన మృగం బియ్యెడ కరుదెంచెనా?' అనుడు మౌనవ్రతంబున నుండుటయె కాక బహిరింద్రియంబులను సంయమించి చిత్తంబు నీశ్వరాయత్తంబు సేసియుండుటచేఁ బరిక్షిత్తు నీక్షింపక, వానిపలుకులు వినక స్థాణువువలెనె శమీకుం డుండఁ బరిక్షిత్తు చూచి యీతఁడు తన్నవమానించె నని తలంచి ఋషి యని సమాధినిష్ఠాగరిష్ఠుఁ డని వృద్ధని రాజు సత్పురుషు నవమానింపరా దని తలంపక సమీపంబునఁ జచ్చి దుర్గంధమిళితం బగు సర్పశవంబును వింటికోపున నెత్తి శమీకున యురం బెట్టి యవమానించె. వ్యసనికుచితానుచితపరిజ్ఞానము నున్న యగుఁగాదె? అప్పుడైన నా శమీకుఁడు స్థాణువువలెనే యుండం జూచి పరిక్షిత్తు కించిద్విచారసంసక్తమానసుం డయ్యును రాజసంబున సర్పంబుం దిగఁద్రోయకయె తనచక్కిం జని హస్తిపురిం బ్రవేశించి యథోచితంబుగ రాజ్యంబు సేయుచుండె.

షష్ఠానువాకము

పరీక్షిత్తు శాపలిప్తుం డగుట

శమీకునకు శృంగియను కుమారుఁడు గలఁడు. అతం డవంధ్యకోపి, తపస్వి, వాగ్మి, మేధావి, యువ. అతఁడు స్వాశ్రమంబునఁ గృశుండను మునిపుత్రుతో నాడునపుడు కృశుం డోడ శృంగి యాతని నెకసక్కెమాడె; అపుడు కృశుండు శృంగిం జూచి తండ్రియఱుత నొకరాజు చచ్చినపాము నిడ నాఁడు దానివలె మిన్నకుండిన నీ కెట్టిగౌరవ ముండెనన శృంగి సక్రోధుండై ,, ఏమేమీ! నాతండ్రికంధరంబున నొక్కరాజకిల్బిషుండు మృతసర్పంబు నైచెనే! చెప్పుచెప్పు " మని కృశునిచే సవిస్తరంబుగఁ బరీక్షిత్తుచే శమీకుం డవమానితుం డగుటఁ దెలిసికొని మాతండ్రి నవమానించిన యధమావనిపుఁ డేడు దినంబులలోఁ దిగ్మతేజస్వి యగు తక్షకుని విషంబున నవశ్యంబు మృతుం డయ్యెడు మని జలంబు లెత్తి శపించెను. పిమ్మటఁ దండ్రికడ కేగి యప్పటికిని వెలిని మఱచి లోన మనంబును బరమేశ్వరునందు సక్తంబుసేసిన తండ్రిం గాంచి ఖేదమానసుండై తండ్రియంసంబున వ్రేలు మృతసర్పంబు నవలఁ బాఱఁజిమ్మె. కొంతదడవునకు శమీకుండు బహిరింద్రియంబులను మనంబునఁ బ్రవేశపెట్టి మెల్లన కాలుసేతులు కదలిపి కనులువిప్ప నాతనితో శృంగి పరీక్షిత్తు నుద్దేశించి యతనివర్తనంబును దా నాతని

కిచ్చిన శాపంబును విన్నవించిన శమీకుండు దుఃఖితుండై యిట్లనియె.

క. క్రోధము తపముం జెఱచును
క్రోధము యణిమాదులైన గుణములఁ బాపున్
క్రోధము ధర్మక్రియలకు
బాధ యగుం గ్రోధిగాఁ దపస్వికిఁ జనునే?

క. క్షమ లేని తపసితపమును
శ్రీమత్తు సంపదయు ధర్మబాహ్యప్రభుతా
ద్రవ్యము భిన్నకుంభములతో
యములట్టుల యధ్రువంబులగు నవియెల్లన్.

“శృంగీ! క్షమ విడిచి తీవ్ర క్రోధంబు చేకొని సకల క్షమారక్షకుండైన పరీక్షిత్తుం బరీక్షింపక శాపం బిచ్చితివి. చెట్ట చేసితివి. రాజరక్షితులయి కాదె మహామును లధికతపంబులు సేయుచు వేదవిహితానుష్ఠానంబుల నడపుచు మహాశక్తిమంతులై యున్నవారు. అట్టిరాజుల కపకారంబుఁ దలంచునంతకంటెను మిక్కిలియగు పాతకం బొండెద్ది. మఱియు నరాజకంబైన రాజ్యంబున ననేకదోషంబు లుత్పన్నము లగును. ఉద్వృత్తులను రాజు శాసించి ధర్మంబును నిలుపును. కాన రాజును ధిక్కరింప రాదు. రాజుచే ధర్మము ప్రతిష్ఠింపఁబడును. రాజుచే యజ్ఞక్రియలు నిర్విఘ్నములగును. యజ్ఞములవలన దేవతలు నిలిచెం. దేవతలవలన వాన కురియును. వానవలన సస్యములు పం

డును. సస్యములవలన మనుష్యాదులు జీవింతురు. కాన రాజే సమస్తజీవులకు నాధారము. దానంజేసి రాజునకు ద్రోహముం దలఁపరాదు. మఱియుఁ బరీక్షిత్తుండు రాజమాత్రుండా ? భరతకులపవిత్రుండు ప్రపితామహుఁడగు పాండుభూపతివలె మనలఁ గాపాడుచుండెను.

ఉ. క్షత్రియవంశ్యులై ధరణి
గావఁగఁ బుట్టినవారు బ్రాహ్మణ
క్షత్రియ వైశ్య శూద్రు లనఁ
గా గలజాతులవారలన్ స్వచా
రిత్రముఁ దప్పకుండఁ బ
రిక్షితు కాచినయట్లు రామ మాం
ధాత్రి రఘుక్షితీశులు ము
దంబున గాచిరె యేయుగంబునన్.

" ఆతండు వ్యసనాసక్తుండు గావున రాజస్వస్థాలిత్యంబు నొంది నన్నవమానించి యుండును. అట్టిమహారాజు వచ్చినపు డాతిథ్య మీయకపోవుట మనతప్పుకాదె ? ఏదేనిప్రక్రియ నాలోచించి శాపంబునకుఁ బ్రతిక్రియ సేయుట లగ్గు " అన శృంగి పశ్చాత్తప్తుం డయ్యు నిప్పటికె నాశాపోక్తులచేఁ దక్షకుం డుజ్జ్వలదహనాకృతి నొంది పరీక్షిద్వధోపాయంబున నుండు నిఁ కేల యుడుగు. నావచనంబు మోఘంబుగా దనె. శమీకుండు చిం తించి తనశిష్యుఁ డగు గౌరముఖుఁ డనువానిం బిలిచి నీ వరిగి

పరిక్షిత్తునకో యావద్వృత్తాంతముం జెప్పి తక్షకవిషాగ్నికిం దగిన మంత్రి తంత్రౌషధ క్రియలం గావించుకొమ్మనియు జాగరూకతను మెలంగు మనియుం జెప్పుమను వాం డేంగి గుర్వానతిం బరిక్షిత్తునకు విన్నవించి క్రమ్మఱ గురుసన్నిధిం జేరెను.

సప్తమానువాకము

పరిక్షిత్ప్రయత్నములు

అకార్యకరణంబునకుం గించి త్పశ్చాత్తప్తుండగు పరిక్షిత్తు తనచే శమీకుం డవమానితుం డయ్యు సత్వగుణప్రధానుండు నతిరాజభక్తితత్పరుండును నై యవమానించిన తన్నుం బ్రాణాపన్నోద్యుక్తుంగాం బురికొల్పుచుం బంపిన సందేశంబున కమితాశ్చర్యానందంబుల నొందె. శృంగియొక్క కోపప్రసాదంబునకు మిగులం గుందె. పిదప, తక్షకుని బారినుండి తప్పించుకొను నుపాయంబుల మంత్రులతో నాలోచించి పురపరిసరమునందుండిన పుణ్యప్రవాహినియగు విష్ణుపదీస్రవంతిలో నేకస్తంభ నిర్మితంబగు ప్రాసాదంబును నిర్మింపంజేసి తత్ప్రాసాదంబున నేకతము మంత్రులతోంగూడి రాజకార్యముల నడపుచు జాంగలికులు నగదంకారులు మంత్రతంత్రౌషధక్రియానిపుణులు; యోగులు మునులు దక్క నన్యుల కప్రవేశం బగునటులు శా

సించి సీమాంతములఁ శత్రునివారణమునకుఁ దగు సైన్యములఁ గాపుంచి సముమానితులఁ బరిశోధింపఁ గంటకశోధకులకు జాగ్రత్తసెప్పి, మనుష్యశక్తికిఁ దగినరీతిని బ్రాణ రాజ్యత్రాణములకై జాగరూకుఁడుగ నుండి, "జాతస్య మరణం ధ్రువ" మ్మను నానుడికూడ వేఱొక ప్రక్కను బురికొలుప నాధ్యాత్మిక చింతానిమగ్నుం డయ్యెను.

యోగీశ్వరసార్వభౌముండగు శ్రీశుకుండు తత్కాలాగతుం డగుటచే బరీక్షిత్తది తనభాగ్యవిశేషంబకాఁ దలఁచి యర్ఘ్యాదిశోపచారంబుల నబ్బాదరాయణి నర్చించి తనకుఁ గలిగిన వ్యసనాతిరేకము, శమీకున కొనర్చిన యపచారము, శృంగికోపప్రసాదము శమీకుని సాత్వికానుగ్రహము, తనజాగరూకతయుఁ, జెప్పి తనకు ముక్తి గలుగున ట్లుపదేశంబుఁ జేయుఁడని ప్రార్థింప సమ్మహర్షి యిట్లని వైరాగ్యోపదేశము నొసఁగెను.

అష్టమానువాకము

శ్రీశుకోపదేశము

క. గోవిందనామకీర్తన
గావించి భయంబుఁ దక్కి • ఖట్వాంగధరి
త్రీవిభుఁడు సూఱగొనియెను
గైవల్యము తొల్లి రెండు • గడియలలోనన్.

కావున నీ క్షేమదినంబులు వ్యవధి యున్నది. ఇంతలో నింద్రియదమనంబుసేసి హరి పాదాంబుజంబుల నాశ్రయించిన ముక్తి దొరకుట యరుదే? యని తనవాక్యపూర్యంబుమీఱ సద్బోధంబు చేయుచు నెడనెడఁ బరీక్షిత్తుసేయు సంప్రశ్నంబుల కుత్తరంబులు సెప్పుచు సాంఖ్యతత్వము నిట్లు చెప్పెను.

—♦సాంఖ్యము.♦—

సాంఖ్యవిద్యావిధానమును వినుము. పురుషప్రకృతు లనఁ జేతనజడములు. ఇవి యనాదులు, స్వయంభువులు, సర్వ సృష్టియుఁ బ్రకృతినుండి జన్మించినదేకాని పురుషకృతము కాదు. దేహమునందుఁ బురుషుఁడు (ఆత్మ) నిమిత్తమాత్రుఁడై యుండి ముక్తిసమయమున నందుండి వేఱైపోవును. ప్రకృతి గ్రుడ్డివాని వంటిది. ఆత్మ కుంటివానివంటిది. స్వతంత్రముగా గ్రుడ్డివాఁడు గాని కుంటివాఁడుగాని నడువనేరఁడు. కాని గ్రుడ్డివానిభుజము పైఁ గుంటివాఁడు కూరుచుండి తప్పుత్రోవను బోకుండఁ గను పెట్టి యెంతదూరమైనఁ బోవచ్చునుగదా! అట్లే తటస్థుండగు పురుషుండును జడమైన ప్రకృతియుఁ గలిసి యీప్రపంచ మంత యు నిర్మించుచున్నారు. యజ్ఞ యాగాదికర్మలవలన ముక్తి లేదు. పురుషుఁ డన నీశ్వరుఁడు కాఁడు. జీవుఁడే యగుఁ గాన పరోపకారాదులవలననె ముక్తి కలుగు నందురు. వీరు నిరీశ్వర వాదులు. ఏతన్మతప్రవక్త కపిలమహర్షి.

బౌద్ధమతము.

జీవేశ్వరులకుఁగల సంబంధము లతీంద్రియములు. అవా జ్ఞ్మానసగోచరములు, అజ్ఞేయములు, కాన వానినిగుఱించి తెలిసి కొనుట యనావశ్యకము. ప్రత్యక్షానమానములే ప్రమాణము లు; వేదాదిశబ్దములు ప్రమాణములుగావు. అని బౌద్ధుల ముఖ్యా భిప్రాయము. సౌగతులమతమున సృష్టినిగుఱించి నాలుగుముఖ్య సిద్ధాంతములుగలవు. అవి 'భావన' లనఁబడును. అవి యెవ్వియన,

(1) "సర్వం దుఃఖం దుఃఖమ్ (2) సర్వం క్షణికం క్షణి కమ్. (3) సర్వం స్వలక్షణం స్వలక్షణమ్ (4) సర్వం శూన్యమ్ శూన్యమ్॥

అనఁ బరిక్షిత్తు విని వాని యర్థము వివరింప వేఁడుచుంటి నన నిట్లు శుకయోగీంద్రుఁడు వివరించె.

(1) సర్వం దుఃఖమ్మన సంసారమంతయు దుఃఖమయ మనియు నీసంసారమున సుఖములేదనియుఁ దాత్పర్యము.

(2) సర్వం క్షణికమ్మనఁ బ్రతిపదార్థము క్షణకాలము మాత్రమె యుండును. ఉత్తరక్షణమున నుండదు. ఆత్మయను నది యొకస్వతంత్రద్రవ్యము కాదు; విజ్ఞానము, వేదన, సంజ్ఞ, సంస్కారము, రూపము నను పంచస్కంధముల పరిణామము. ఇపు డాలోచించునాత్మ పైక్షణమున నుండదు. క్రొత్తది వచ్చు ను. ఇది విజ్ఞానమయము. పూర్వవిజ్ఞాన ముత్తరవిజ్ఞానము నవ లంబించి తా నంతరించును. ఇట్లు విజ్ఞాన మెప్పుడును బ్రవహిం

చుచుండును. ఇది యొకనదివంటిది. ఎప్పటి కప్పుడు నవీనోద కము వచ్చుచుఁ బ్రాంతినీరు [illegible] యొక్కటి గానె యుండురీతి నాత్మ [illegible] వ్యావ హారికము. ఇది సౌంత్రాం[illegible]చే వీరికి క్షణికులను సన్వర్థనామము గలిగెను.

(3) సర్వం స్వలక్షణ మ్మనుటలో స్వ[illegible]యొకవస్తు వుతో నింకొకవస్తువు[illegible]లేదు. ఈ[illegible]వస్తువవలె నున్న దనుట తప్పు. కావున నవస్తులక్షణమా వస్తువుదే యగు, నన్యవస్తువునకుఁ జెల్లదు.

(4) సర్వం శూన్యమ్మన నేవియు లేదని యర్థము. సర్వ శూన్యవాదులలో (౧) యోగాచారులు (౨) మాధ్యమికులు (3) సౌత్రాంతికులు (౪) వైభాషికులు నను చతుర్విధవాదులు కలరు. (౧) యోగాచారులు బాహ్యశూన్యత్వము నంగీకరించి విజ్ఞానము సత్య మనిరి. (౨) మాధ్యమికులు సర్వము శూన్య మే యనిరి. దీనింబట్టియే బౌద్ధమతము సర్వశూన్యమత మని లోకంబునఁ బ్రసిద్ధి కలిగె.

(3) సౌత్రాంతికులు, బాహ్యార్థములు కేవల మనుమే యములు; ప్రత్యక్షములు కా వనిరి. (౪) వైభాషికులు బా హ్యార్థములే ప్రత్యక్షములు, విజ్ఞానమే యనుమేయ మనిరి. ఇందువలననే బౌద్ధులు బాహ్యవాదు లను నెపముపెట్టి తదితర మతస్థులు వారిని ,, బాహ్యులు '' లనిరి.

బౌద్ధమతమునఁ గర్మమున కెక్కుడు ప్రాముఖ్యము గలదు. కర్మ మన యజ్ఞయాగాదికము గాదు. మనుజుఁ డొనరించు పనులన్నియుఁ గర్మము లనియే యర్థము. మనుజుఁడు తా నొనరించు సదసత్కర్మలఫలము ననుభవింపక తప్పదు. దానికిఁ బ్రాయశ్చిత్తము లేదు. తప్పించుకొన వీలులేదు. అందులకై పునర్జన్మముల నెత్తవలసి యుండును. కాన జన్మరాహిత్యముఁ గోరువారు కర్మసన్న్యాసముం బొందవలయును. ఈబౌద్ధమతమునకుఁ గలియుగమునఁ బ్రచార మెక్కువ కాఁగలదు. ఈమతప్రవర్త శాక్యుఁడు.

పూర్వమీమాంస

ఇది వేదప్రధానమతము. సాంఖ్య, సౌగతమతముల నిట్లిది ఖండించుచున్నది.

(1) సుగతుఁడే (బౌద్ధమతప్రవర్త) ధర్మజ్ఞుఁ డందుమా; కపిలుఁడు (సాంఖ్యమతప్రవర్త) ధర్మజ్ఞుఁడు కాఁ డనుట కేమైన కథగలదా? వా రిద్దఱు ధర్మజ్ఞులే యందుమా? వారి కభిప్రాయభేద మేల కలుగవలెను?”

కావున సాంఖ్య సౌగత మతములు ముక్తి నొసంగఁజాలవు.

---

(1) శ్లో. సుగతో యది ధర్మజ్ఞః కపిలో నేతి కా కథా
తావుభౌ యది ధర్మజ్ఞౌ మతభేదః కథం తయోః.

(1) వేద మంతయు ధర్మమునకు మూలము. దానిం దెలిసినవారు చెప్పు స్మృతులు వారి చర్యలును ధర్మమునకు మూలము. సాధువుల యాచారములును ధర్మ మన నొప్పు. ధర్మముఁ జెప్పువారు లేనపు డాత్మకుఁ దృప్తి నొసఁగు కర్మమును ధర్మమే యగును.

కాన వేదోదిత నిత్య నైమిత్తిక కర్మల నాచరింప ధర్మమను నొక దేవతావిశేష ముద్భవించి మరణానంతరము స్వర్గాదిసుఖముల నొసంగును. అని పూర్వమీమాంసాకర్తలు నుడువుదురు. ,, ఏతన్మతప్రవక్త జైమినిమహర్షి. ”

యోగిసిద్ధాంతము.

ప్రాణాయామాది సాధనములవలన నంతర్బాహ్యేంద్రియములను స్వాధీనపఱచుకొని సమాధినిష్ఠాగరిష్ఠుండై ముక్తి నొందవలయు నందురు. తన్మతప్రవక్త ,, పతంజలిమహర్షి. ”

న్యాయదర్శనము.

యథార్థజ్ఞానసంపాదనమునకై ప్రత్యక్షము, అనుమానము, ఉపమానము మొదలగు వానిగుఱించి చెప్పుచు నెదుటిపక్షములవారి సిద్ధాంతములను ఖండించు యుక్తులే యిందు విపులముగాఁ గాన్పించును. ఈశ్వరతత్వ మిందు మృగ్యమైయున్నది. ఏతన్మతప్రవక్త “ గౌతముండు.”

---

(1) శ్లో. వేదోఖిలో ధర్మమూలమ్ స్మృతిశీలేచ తద్విదామ్
ఆచారశ్చైవ సాధూనా మాత్మన స్తుష్టిరేవచ. హరదత్తుఁడు.

వైశేషికదర్శనము

ఇది న్యాయదర్శనమును సర్వవిధములఁబోలియున్నది. ఇందుఁ బరమాణువాదము ముఖ్యము. పరమాణువు లణుక ద్వ్యణుకాదిక్రమముగ మాఱి యీప్రపంచముగా సృష్టింపఁబడెను. జగత్తునందుండు ప్రతిపదార్థము నణుమయము యగు. అణుసంయోగమువలననే సుఖదుఃఖములు, ధనికనిర్ధనికత్వములు, రోగములు, తన్నివారికౌషధములు మొదలగునవి కలుగుచున్న వని యుఁ బ్రళయకాలమున నీపదార్థములన్నియు నశించి యీప్రపంచము పరమాణువులుగా మాఱుననియు, వీరిమతము. ఈమతమున నీశ్వరనామమె య్యగ్ర్య మగుట నీమతము నిరీశ్వరమత మనఁ జెల్లును. ఈమతప్రవక్త „ కణాదుఁడు." పై న్యాయవైశేషికదర్శనములను, తర్కశాస్త్రముందురు.

ఉత్తరమీమాంస.

(వేదాంతము)

ఇది మత్పితృపాదు లగు బాదరాయణులవారు ప్రవక్తగాఁ గలది. జీవ బ్రహ్మ సంబంధములగు నుపనిషద్వాక్యముల నేఱి బాదరాయణసూత్రము లనుపేర మద్గురుపుంగవుం డానరించెను. ఈసూత్రములకె బ్రహ్మసూత్రము లని పేరు. ఇందుఁ జేర్పఁబడిన యుపనిషద్వాక్యములను „ ఉపబృంహితవాక్యము " లందురు. ఇం దాత్మానాత్మ వివేకము జీవబ్రహ్మ సంబంధము విపులముగాఁ జెప్పఁబడెను. ఈమతముపై ద్వైతా

ద్వైత విశిష్టాద్వైతాభిప్రాయములు గలవు.

ద్వైతము.

జీవుఁ డెప్పుడు నీశ్వరుఁడు కానేరఁడు. యాతనాదేహ ధారియై పరలోకమున సుఖదుఃఖము లనుభవించు ననియు జీవుఁ డుత్కృష్టపుణ్యకర్మలచే నీశ్వరసాన్నిధ్యము నొందు ననియు ద్వైతమతము చెప్పును.

అద్వైతము.

ఈమతమున జీవుఁ డీశ్వరుఁ డగుటకు సత్కర్మల నాచరించుచుఁ దత్కర్మఫలత్యాగి కావలయు నని చెప్పఁబడును. శివ విష్ణ్వాది భేదము లనవసరము. ఏదేవుం బూజించినఁ బూజింపవచ్చు నని యద్వైతమతము చెప్పును.

విశిష్టాద్వైతము.

ఇందు జీవుఁ డీశ్వరుఁడు కానేరఁడు గాని జీవుఁడు ముక్తి సమయమున నీశ్వరునకు సాటియగు స్వరూపము నవలంబించు నని చెప్పఁబడును. కొంద ఱీమతస్థులు లక్ష్మీసమేతుఁ డగు విష్ణువే పరతత్వ మందురు. వారిని వైష్ణవులనం జను. మఱి కొందఱు పార్వతీసమేతుఁడగు శివుఁడే పరతత్వ మందురు. వారిని శైవులనం జను.

ద్వైతాద్వైతవిశిష్టాద్వైతమతములకు నుపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రములు మాత్రమెకాక యుష్మత్పితామహుండగు నర్జునుండు కురుక్షేత్రసంగ్రామసమయంబున స్వ పర జన సం

హారకారణం బగు పరిపిదారణంబునకు విచారించుచు మోహా
పహతచేతస్కుం డగునపుడు ముహూర్తమాత్రంబుననే తన్మో
హమును మాన్చిన శ్రీకృష్ణభగవానుని యుపదేశవాక్యములు
ను బరమప్రమాణములు. వానికి భగవద్గీత లని పేరు. ఏమత
మైనను ముక్తినొంద ననువగును. కాని భక్తిమతమె త్వరిత
ముగ మనుజు ముక్తి నొందించుటకు దగ్గఱదారిం జూపు నని
శుకుండు చెప్పఁ బరీక్షిత్తు, భక్తిమతమున కెట్టిసాధకములు
కలవు? ఎట్లు దేవదేవుని భజింపవలయు నని యడుగు శుక
యోగి యిట్లు సెప్పెను.

మనోవాక్కాయకర్మలచే సఖ్యము, శ్రవణము, దాసత్వ
ము, వందనము, అర్చనము, సేవ, ఆత్మనివేదనము, సంకీర్తన
ము, చింతనము ననునీత్రొమ్మిదిమార్గములచే శ్రీహరిని నమ్మి
సేవించినయెడల ముక్తి నొందఁగలవు.

అని హరిసేవావిధానంబు లుపదేశించి పరమేశ్వరుని
విరాట్స్వరూప మభివర్ణించి పరీక్షిన్మనంబునఁ బరమేశ్వరభక్తి
తత్వంబు పాదుకొనం జేసి యూతనితో శుకయోగి మఱియు
నిట్లనియె.

ఉ. ఏను మృతుండనౌదు నని
యింతభయంబు మనంబు లోపలన్
మానుము సంభవంబుగల
మానవకోట్లకుఁ జావు నిత్యమౌఁ :

గాన హరిం దలంపు మిఁకఁ
గల్గదు జన్మము నీకు ధాత్రిపై
మానవనాథ ! పొందెదవు
మాధవలోకనివాససౌఖ్యముల్.

అని చెప్పి శుకయోగి యథేచ్ఛముగఁ జనఁ బరిక్షిత్తు దేహపతనపర్యంతము సేయఁగల యుచితకర్మలఁ జేయుచు,

ఆ. సుతుల హితుల విడిచి • చుట్టాల విడిచి యి
ల్లాలి విడిచి బహుబ•లాళి విడిచి
రాజు హృదయ మిడిమె • రాజీవనయనుపై
ధనము విడిచి జడ్డుఁ•దనము విడిచి.

నవమానువాకము

తక్షకుని ప్రయత్నములు

తక్షకుఁడు శృంగిచేఁ బ్రేరితుండై పరిక్షిత్తి తాముహాలుం డగునర్జునుండు తొల్లి, ఖాండవదహనంబునఁ దనకును దనయును యాయులకు నిక్కట్టు కలుఁగఁజేసి, యపకారంబు సేయుటయు కాక, అప్పుడ తనజ్ఞాతియగు నశ్వసేమతల్లిని వధించియుఁ గర్ణ యుద్ధంబున నశ్వసేను వధించియుఁ దనజాతికై మహాపకారకా ర్యంబులఁ జేసియుండుటచే నాతనిపౌత్రుఁ డగు పరిక్షిత్తునెన

వధించి పగ నీఁగుదు నని తలంచి, ప్రత్యక్షయుద్ధంబునఁ బరిక్షిత్తుఁ జెనక శక్యంబుగా దని స్వభావంబునను కుటిలవర్తనుం డగుటచేఁ గుటిలవర్తనముననే యాతనిం జంప నిశ్చయించి తనకుఁదోడుగఁ గొందఱ భుజంగులఁగొని మాఱువేసంబుల నవలంబించి హస్తిపురి కేతెంచుచుండెను.

కశ్యపుని కథ.

తక్షకుఁడు విషప్రయోగంబుననే పరిక్షిత్తును వధించు నని కురుదేశమునం దంతటను జనులు చెప్పుకొని పరిక్షిత్తుపైఁ గలభక్తిచే విచారమగ్నులగుచుండ "జాంగలికుండు"ను మహాతపస్వియు నగు కశ్యపుం డను విప్రుండు విని నిస్స్వుండు గాన పరిక్షిత్తునకు విషప్రయోగంబైనఁ దాను బ్రతికించి దేశోపకారమును జేసి రాజుచే నమితమగు బహుమతి పొందవచ్చునని తలంచి విషాపనోదకములగు మణిమంత్రౌషధాదులఁ గొని యొకజనపదంబునుండి హస్తిపురి కేతెంచుచుండెను. అట్లు వచ్చు కశ్యపుని దక్షకుఁడు హస్తిపురికి గవ్యూతిమాత్ర దూరంబున దారసించి విప్రోత్తమా! మీ రేయూ రెచ్చటి కేఁగుచుంటి రే యేవిద్యల నభ్యసించితి రని ప్రస్తావనపూర్వకంబున నడుగ నాతం డిట్లనియె.

కశ్య—దేశమును సుభిక్షముచేసి సత్పరిపాలనముసేయు శ్రీమత్పరిక్షిన్మహారాజు నొకబేలయగు విప్రుఁడు గినిసి, కురుదేశముపైఁ గన్నువైచి యెట్టులైన నీదేశమున కుపద్రవము

గల్పింపఁ దలఁచు తక్షశిలానగరాధీశుండగు తక్షకునిఁ బ్రోత్స హింప భుజంగుండును రంధ్రాన్వేషియు నగు నాతక్షకుండు ప్రత్యక్షంబుగఁ బరిక్షిత్తుతో నని సేయలేక విషప్రయోగంబునఁ గుటిలగతి నామహారాజుం జంపయత్నించుచుండె నని వింటిని.

తక్ష—అగుఁగాక మీ కందుఁ బ్రసక్తి యేమున్నది.

కశ్య—నేను జాంగలికుఁడను. ఎట్టివిషప్రయోగంబు నైనఁ దుత్రిటిలోఁ బాపఁగలను. నాప్రభువునకె యట్టియిక్కట్టులు సంభవించిన నాప్రజ్ఞం గనఁబఱచి నే నాతని విషవిముక్తుం జేతును.

త—తక్షకుం డాశీవిషాగ్రేసరుం డని యెఱుఁగుదువా?

క—అగుఁగాక నే నాతనికాతను. మఱియు నాతని విషంబులఁ దుత్రిటిలో నివారింపఁగలను. నారాజునకు దేశమునకు సంభవించు నుపద్రవంబును బోఁగొట్టి సంరక్షింప సిద్ధముగ నుంటిని.

త—(కశ్యపునిరాజభక్తికిని దేశభక్తికిని మెచ్చి) కశ్యపర్షీ! నీదేశభక్తికి రాజభక్తికి మెచ్చితిని. నేన యాతక్షకుండ. నీ వెంతవాఁడ వయ్యును నావిషాగ్ని నార్పలేవు. నిదర్శనముఁ జూడు మని సన్నిహితంబును బెక్కులూడలతో జంతువులతోఁ గూడినదియు నగు నొక్కన్యగ్రోధముపై దనవిషంబు నుపయోగింప నది భగ్గున మండి భస్మశేషం బయ్యె. దానిఁ దక్షకుండు కశ్యపునకుఁ జూపి దీని కెట్టిచికిత్సఁ జేయఁగల వనియెను.

క—చూచుము నా ప్రజ్ఞ నని యాభస్మముఁ జక్కఁగఁ బోగుఁజేసి మంత్రోదకముం బ్రోక్షింప నది యంకురించి యంత ద్విదళితంబై విటపియై యెప్పటివలెఁ బెద్దవృక్షమై సకల జంతు సంతానములతోఁ గూడియుండె. ఆవృక్షంబున నంతకు ముందు మత్తాకులకై హాస్తిపురినుండి వచ్చి చెట్టు నధిరోహించిన శ్రోత్రియబాలుండును జచ్చి తిరుగ బ్రదికి విటపాంతర్గతుండై వీరలనుడువులు వినుచు నేదఁదేలుచుండెను.

త—(ఆశ్చర్యాతిశయంబు నొంది) విప్రోత్తమా! నీ మహిమ కత్యానందాశ్చర్యములం బొందితిని; పరిక్షిత్తిచ్చు ధనముకంటెఁ బెక్కు మడుంగులు ధనము నీ కిచ్చెదను. పరిక్షిత్ప్రాణసంరక్షణోద్యమమును మాత్రము మానుము.

క—నీవు సేయుపని నాదేశమునకు ముప్పుఁ గలిగించును. నాదేశ మిపుడు రాజన్వంతము. నీవు, పాండవులు పరలోకప్రాప్తి నొందినసందుఁ జూచి శకునిపౌత్రుని మోసగించి గాంధారదేశమును ధ్వంసముఁ జేసి తక్షశిలారాజ్యమును స్థాపించితివి. అట్లే మాకురుదేశముఁగూడ ధ్వంసముఁ జేయఁదలఁచితివా? నీవు పాలించినయెడల రాజన్వంతం బగు కురుదేశము జిహ్మగుండ వగు నీచే రాజవంతమె యగును గాని రాజన్వంతము కానేరదు.

త—నీరాజభక్తికి మెచ్చితిని, నీజాతివాఁడు—తపస్వి—వృద్ధుఁడు—అనపరాధియు నగు శమీకు నవమానించినరాజు నిన్ను రే. పవమానింపఁ డనుట కేమి నిదర్శనము? నేను మీ

జాతియందుం జేరికకలవాఁడనై శృంగియును దేశముచేతనె పరి
క్షిత్తుఁ జంప నే తెంచితిని. గాంధారరాజ్యము నాక్రమించినటు
లు మీకురురాజ్యము నాక్రమింపను.

క—దేశమున కుపద్రవమువచ్చినపుడు జాతి మతవివక్షత
లుండరాదు. కుటిలగమనుఁడ వగు నిన్నుఁ జేరేపించిన మా
శృంగియు నాకు శత్రుండ. ఏమైనం గానిమ్ము నీవు మాదేశము
నాక్రమింప వనుటకు నమ్మక మేమి? నీమాట కే నొడంబడను.

త—(తనలో) ఈతనికిఁ బట్టుదల మితిమీఱి యున్నది.
పరిక్షిత్తును నేను చంపినను, అతఁడు చేసిన లోకోపకారకార్య
ములచేఁ బ్రజల కాతనిపై భక్తి మిక్కుటమై యున్నది. అం
దువలన నాగులు దేశ మాక్రమింప దేశస్థు లంగీకరింపక తిరుగఁ
బడి నాతక్షశిలారాజ్యమును ధ్వంసముఁ జేసి నన్ను రాజ్యభ్రష్టు
నిగఁ జేయంగలుగుదురు. అందు కీబీదబాఁపని వాక్యములె తా
ర్కాణములు. ఎటులైన మిత్రుఁడగు శృంగిపని నెఱవేర్ప వచ్చి
న నేను మోఘకార్యుండ నని నాగు లనుకొనకుండఁ దగిన యు
పాయము కావింపవలయును. ఇట్లు తప్పక సేయుదును.

(ప్రకాశముగా) కశ్యపా! నీవాక్యముల కానందించితిని.
నీ వొకవని నే నొకవని చేకొని చేయుట యుక్తము. నీవు చెప్పిన
చొప్పున నీదేశమువంకం దేఱిచూడను. రాజప్రాణములనుమా
త్రము నాకు వదలుము. నీదారిద్ర్యవిచ్ఛిత్తి యగునంతకంటె
మితిమీఱిన ద్రవ్యము నీ కొసంగెదను. పరిక్షిత్తుకుమారుఁడే

రా జగును. నేను మీదేశమున కుపద్రవముం గావింపను. నమ్ముము. దీనికి నీ వంగీకరింపుము. నావారియెదుటఁ జేసినప్రతిన నెఱవేర్పనిమ్ము. దీనికి నీ వాటంకపఱచిన యెవరిశక్తి వారు చూచుకొనవలసియుండును. నాసైన్యముతో మీదేశముపై దండయాత్ర సలిపెదను. భవిష్యత్తు దైవాధీనమ యగు. నేను నాకరాజమాత్రుండ, ప్రతిజ్ఞానిర్వహణము నాకువిధి యని తలంపుము.

క—(తనలో) వీఁడు కుటిలగమనుఁడు. దేశముపై దండయాత్ర వడసిన దేశోపప్లవ మగును. ఆడినమాట తప్పకుండుటకై నీతఁడు పరిక్షిత్తునుమాత్రము వధించినఁ గొంత మేలె యగు. అనపరాధి నవమానించినందుల కాతఁడు ప్రతిఫల మనుభవింపఁదగు. అయిన నాతనికుమారుఁడు రాజు కాఁగలఁడు కదా! నా కధికధనముకూడ లభింప నున్న దని తలంచుచుఁ దక్షకునితో (ప్రకాశముగా) తక్షకా! నీవు నీద్విజిహ్వతఁ జూపిన నామంత్రతంత్రములచే నీరాజ్యమును నిన్నును నశింపఁ జేతును, కాన మాట నిలుపుకొమ్ము. పరిక్షిత్తు నీ వెటులు సేసిన నే నంగీకరింతును. అనపరాధి యగు తపస్వి నవమానించినందుల కాఫలము పరిక్షి త్తనుభవించుఁగాక. తక్కుటుంబమునకాతి కుపద్రవము రానీయకుము. నీవును మద్గోత్రజుండవగుట నీప్రతినను నిర్వహింపఁ జేయుటయు నాకు విధియే. నాకెంత ధన మిచ్చెదవు?

త — నీ చెప్పినచొప్పునఁ జేయుదును. కురురాజ్యమునకుఁ గాని పరిక్షిద్వంశజులకుఁగాని యెట్టియుపద్రవమును రానీయను. నీకిదె కోటినిష్కముల నిచ్చుచున్నాను. అని తనభృత్యులచేఁ గొనిరాఁబడు ధనంబులోఁ గోటినిష్కంబుల నెంచి వేసడంబులపై వేయించి పరిరక్షకులతోఁ గశ్యపునింటికిఁ జేర్ప నాజ్ఞాపించెను. కశ్యపుఁడుం దనజీవితంబున నంతటి ధనరాశిం జూడనివాఁ డగుట నత్యానందంబుం బొంది స్వజనపదంబునకు వెడలిపోయెను.

భేదోపాయముచే నట్లు కశ్యపుని లోఁబఱచుకొని తక్షకుఁడు, అనుయాయులతో హాస్తిపురిం జేరి రాజప్రాసాదముఁ జేరనుపాయంబులఁ గానక రాజు మంత్రితంత్రౌషధవిదులగు వనాటబ్రాహ్మణులకు బైరాగులకుమాత్రము ప్రవేశము నిచ్చుచున్నాఁడని విని తనయనుయాయు లగు నాగకుమారులకు మునిశిష్యుల వేషములు వేయించి మంత్రోదకములు, మంత్రించిన ఫలములు ఓషధులు వారు తమయాశ్రమమునుండి తెచ్చినట్టు లభినయింపఁజేసి పంపెను. అట్లు పంపఁబడినపండ్లలోఁ గొన్ని విషప్రయుక్తం బగునటులు విషక్రిమిదష్టంబు లైనవియు, మఱికొన్ని మూర్కొనినంతన చంపువిషముం బ్రవేశపెట్టినవియుఁ గలవు. ఇట్లు వారల నంపి తాను తిరస్కరణీవిద్యచేఁ బైనుండెను. ఆనాగులు దౌవారికులచే ఋష్యాశ్రమములనుండి విషాపనోదకమంత్రోదక ఫలాదులు దెచ్చితి మని రాజునకుఁ గబు

రంపి ప్రవేశమున కనుజ్ఞ నొంది ప్రవేశించి (1) "దీర్ఘమాయు రస్తు" అని కపటాశీర్వచనంబుఁ జేసి యివి మున్యాశ్రమానీతం బులు మాగురువులు మీ కంపి రని యనామతరు లగు మునుల పేరులు సెప్ప, కాలకర్మవశంబున నాతండు వానిని స్వీకరించి వారి నిర్గమనంబున కనుజ్ఞ నిచ్చి శుకోపదేశంబున నిట్లు పరమే శ్వరుని ధ్యానించుచుండెను.

—♦ పరమేశ్వరునుతి, పరీక్షిన్మరణము ♦—

ఉ. ఏవిభు వందనార్చనము
లేవిభుచింతయు నామకీర్తనం
బేవిభు లీల లద్భుతము
లెప్పుడు సంశ్రవణంబు సేయ దో
షావలిఁ బాసి లోకము శు
భాయతవృత్తిఁ జెలంగునండ్రు నే
నావిభు నాశ్రయించెద
నఘౌఘనివర్తను భద్రకీర్తనున్.

ఉ. ఏపరమేశు పాదయుగ
మెప్పుడుఁ గోరి భజించి నేర్పరుల్
లోపలిబుద్ధితో నుభయ
లోకములందును జడ్డుఁ బాసి యే

(1) దీర్ఘం + ఆయుః (లేక) దీర్ఘ + మాయుః, అనిపదవిభాగము. (మాయుః = పైత్యరోగము)

తాపము లేక బ్రహ్మగతిఁ
దారు గతశ్రములై చరింతురే
నాపరమేశు మ్రొక్కెద
నఘౌఘనివర్తను భద్రికీర్తనున్.

చ. తపములఁ జేసియైన మఱి
దానము లెన్నియుఁ జేసియైన నే
జపములఁ జేసియైన ఫల
సంచయ మెవ్వనిఁ జేర్చుకున్న హే
యపదములై దురంతవిప
దంచితరీతిగ నొప్పుచుండు న
య్యపరిమితుల్ భజించెద
నఘౌఘనివర్తను భద్రికీర్తనుల్.

మ. అణువో, కాక కడుల్ మహావిభవుఁడో
యచ్ఛిన్నుఁడో, ఛిన్నుఁడో,
గుణియో, నిర్గుణుఁడో, యటంచు విబుధుల్
గుంఠీభవత్తత్త్వమా
ర్గణులై యేవిభు పాదపద్మభజనో
త్కర్షంబులం దత్త్వవి
క్షణముం జేసెద రట్టివిష్ణుఁ బరముల్
సర్వాత్ము సేవించెదల్.

ఉ. ఎవ్వనిచేఁ జనించు జగ
మెవ్వనిలోపల నుండు లీనమై
యెవ్వనియందు డిందుఁ బర
మేశ్వరుఁ డెవ్వఁడు మూలకారణం
బెవ్వఁ డనాదిమధ్యలయుఁ
డెవ్వఁడు సర్వముఁ దాన యైనవాఁ
డెవ్వఁడు వాని నాత్మభవు
నీశ్వరునే శరణంబు వేఁడెదన్.

అని పరీక్షిత్తు పరమేశ్వరుఁ బ్రార్థించుచుఁ గుహానా మునికుమారులు సన్నిధినుంచిపోయిన ఫలంబులం దత్కాలసన్నిహితులగు మంత్రులకుఁ గొన్నియిచ్చి యందుంజూపున కందంబుగ నున్న ఫలం బొండు తీసి మూర్కొనుడు నందుండు పరిమళమళితమైనవిషము శ్వాసనాళములలోనికిఁ జొచ్చి రక్తప్రసారమునాఁపుచుండె. అంతలో రాజు మూర్ఛ నొందుచు నందుండు క్రిమిసంఘాతపుఁగాటుచే ననువులను విడిచెను. సన్నిధ నున్న మంత్రులు స్వహస్తస్థితఫలంబు లట్టివ యగు నని వానిం బారవైచుచు విషవైద్యులఁ బిలుచుతొందరలో నుండఁ దక్షకుఁ డాతనినై పుణ్యముచే నాప్రాసాదంబున నగ్నిఁ దరికొల్ప నదియొకక్షణముననె రాజశవంబుతో భస్మీపటలం బయ్యె. తత్ప్రాసాదస్థ పరివారం బెటులనో ప్రాణంబులతో నీవలం బడిరి. భయభ్రాంతులై వారు చూచుచుండఁగనే తక్షకుం

డును మాయామాణవక వేషధారు లగు నాగులు నల్లనిదీర్ఘ దేహంబులతో నంతలోన యదృశ్యు లైరి. మహాత్కృత మగు నీదారుణకర్మమునకుఁ బ్రతిసేయనేరక రాజకుటుంబరక్షణమును రాజ్యరక్షణమును నమాత్యులు జాగరూకులై చేయుచుఁ బంచశరద్వయస్కుఁడు బాలుండునగు జనమేజయుపైఁ గర్తవ్యముంచి పరిక్షిత్తునకుఁ బారలౌకికక్రియలు పురోహితుఁడు సేయునటులఁ జేయించిరి. పితృమేధానంతరమునఁ బౌరపురోహిత మంత్రిదండనాథులుకూడి జనమేజయునిఁ గురురాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుం జేసిరి.

ఇది

శ్రీమత్కౌండిన్యగోత్ర పవిత్ర పెండ్యాల వేంకయాఖ్యపుత్త్ర,
మహాభారతచరిత్ర వ్యవసాయచరిత్రాది విమర్శగ్రంథప్రణేతృ
వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి విరచితంబగు
పరిక్షిచ్చరితంబు సర్వంబును
స మా ప్త ము.

లఘు టిప్పణి

అ

అంసలుఁడు = బలిసినవాఁడు

అగదంకారుఁడు = వైద్యుఁడు

అటమటము = వ్యర్థము

అతివేలము = హద్దుమీఱినది

అనుయాయులు = కూడవచ్చువారు

అనువాకము = కొన్ని పనసలుగల వేద భాగము

అఫల్గుబాణములు = దృఢమైన బాణములు

అలక్ష్యము = కనఁబడనిది

అసంస్థ్యము = వ్యర్థము కానిది

అశ్వసాది = గుఱ్ఱపురౌతు

అసదు = తక్కువ

అహంభావము = గర్వము

ఆ

ఆందోళిక = అందలము

ఆకర్ణనము = వినుట

ఆజ్యము = నేయి

ఆశీవిషము = పాము

ఆసంది = నాలుగువైపులను సమముగ నుండు మంచమువంటి యొకయానము

ఇ

ఇల్లడ = పదిలమని చెప్పి యొప్పగించుట

ఇతోఽధికము = ఇంతకంటె హెచ్చు

ఈ

ఈఁగు = తొలఁగించు

ఉ

ఉత్తరలోమము = పైనిరోమములు కలది

ఉత్తానీకృతము = వెల్లికిలచేయబడినది

ఉద్ఘాటితము = చెప్పిపొడవఁబడినది

ఉద్వృత్తులు = గర్వముకలవారు

ఊ

ఊనషోడశము = పదునాఱింటికిఁ దక్కువ

ఊషరము = చవిటినేల

ఏణము = లేడి

ఒ

ఒఱగోడ్డెము = మనసును నొప్పించెడి మాట

ఔ

ఔదుంబరము = మేడిచెట్టుసంబంధమైనది

క

కంధరము = మెడ

కదళీవంధ్య = అరఁటిచెట్టువలె నొకసారి ప్రసవించినస్త్రీ

కరగ్రాహి = కప్పముపుచ్చుకొను వాఁడు

కరీరము = మొలక

కలాపము = నెమలిపురి, చంద్రుఁడు

కలాపభృత్తు = నెమలి, శివుఁడు, కృష్ణుఁడు

కల్పము = బ్రహ్మదినము; ప్రళయము; బ్రహ్మయొక్క జీవితమున నీక్రింది యేడు ప్రళయములు కలుగును. (1) పార్థివకల్పము (2) కూర్మకల్పము (3) బ్రహ్మకల్పము (4) వరాహకల్పము (5) శ్వేతవరాహకల్పము (6) ప్రళయకల్పము (7) సావిత్రీకల్పము అనునవి. (ఇపుడు శ్వేతవరాహకల్పకాలము) షడంగములలో నొకటి.

కాకవంధ్య = కాకి రెండు గ్రుడ్లమ బెట్టిన రీతిని, ఇద్దఱు బిడ్డలనే కనిన స్త్రీ

కాకపక్షము = పిల్లజుట్టు

కాతరులు = భయస్వభావులు

కార్తస్వరము = బంగారము

కార్తాంతికుఁడు = జ్యోతిష్కుఁడు

కుహన = కపటచర్య

కృష్ణీకృతము = నలుపు చేయఁబడినది

క్షిప్తము = చిమ్మఁబడినది

గ

గవ్యూతి = రెండు క్రోశముల దూరము

గోమాయువు = నక్క

చ

చంద్రశాల = మేడపైనుండినగది

చక్షుష్మంతుఁడు = కన్నులుగల వాఁడు

చామీకరము = బంగారము

జ

జన్యము = యుద్ధము

జాంగలికుఁడు = విషవైద్యుఁడు

జామిత్రశుద్ధి = లగ్నమున కేడవ యింట గ్రహములు లేకుండుట

జిఘాంసువు = చంపునిచ్ఛకలది; శత్రువు

జితోస్మి = (జితః + అస్మి) జయింపఁబడినవాఁడనైతిని

జ్ఞానంభావము = జ్ఞానముకలదనుకొనుట

ఝ

ఝరి = సెలయేఱు

ఝషము = చేఁప

త

తన్వి = పలుచని శరీరముకలది

తాత = తండ్రి; పితామహుఁడు; బ్రహ్మ

తిగ్మతేజస్వి = తీక్ష్ణమైన ప్రభావము కలవాఁడు

తొట్టి = మొదలుకొని

తోక్మము = లేత మొల్క

ద

దక్షిణ = వైదిక కార్యమున పురోహితాదుల కిచ్చు ద్రవ్యము

దస్యుత్వము = దొంగతనము

దేవానాంప్రియులు=మూర్ఖులు (అలుక్సమాసముచే నిట్టియర్థము కలుగును)

ధ

ధర్మము=ధర్మువు; న్యాయము

ధూర్జటి=శివుఁడు

న

నరనారీకము=పురుషులయొక్క స్త్రీలయొక్క సమూహము

నవోఢ=క్రొత్త పెండ్లికూతురు

నారాయణబలి=సన్యాసికిఁ జేయు శ్రాద్ధము

నారాశంసి=నరులను గుఱించి చెప్పువేదవాక్యము కలది

నిశ్శత్రుశేషుఁడు=శత్రుశేషము లేనివాఁడు

నిషంగము=అమ్ములపొది

నిష్పితౄణుఁడు=పితృఋణము తీర్చినవాఁడు

నిసుఁగు=శిశువు

నిస్స్వుఁడు=దరిద్రుఁడు

నీడము=గూఁడు

నీడజము=పక్షి

నృశంసము=హింసించునది

నైకవిధములు=అనేకవిధములు

న్యూంఖ=పదునాఱోంకారముల నుచ్చరించిన పిమ్మట శబ్దము నుచ్చరించుట. అందు 1,7,13 ఓంకారములను ప్లుతములనుగాను తక్కినవాని ననుదాత్తములఁగాను ఉచ్చరింపవలెను. ఉదా. ఓ3ఓ ఓఓఓఓ ఓ3ఓఓ,ఓఓఓ. ఓ3ఓఓఓ ఓఓ పరిక్షిత్ (చూడుఁడు, పాణిన్యష్టాధ్యాయియొక్క 34-2-1యొక్క కాశికాభాష్యవ్యాఖ్య)

ప

పంచకరహితము=తిథివారనక్షత్రలగ్నములసంఖ్యను కలిపి తొమ్మిదిచే భాగింపఁగా 1,2,4,6,8 సంఖ్యలు మిగులకుండుట

పంచగవ్యములు=గోవుయొక్క, మూత్రము, పేడ, పాలు, పెరుఁగు, నెయ్యి.

పక్కిడాల్వేలుపుపొక్కిలిపసిబిడ్డఁడు=బ్రహ్మ

పరిణద్ధము=బలిసినది

పరేతరాట్సుతుఁడు=ధర్మరాజు

పలపలనిమూఁక=పలుచనిమూఁక

పాత్రేసమ్మితులు=ఏపనిని జేయక భోజనపాత్రలు వేయునపుడు వినుటకు సిద్ధపడువారు? (కొన్ని సమానము లిట్లు నిందార్థములం జెప్పను. చూడుఁడు పాణిన్యష్టాధ్యాయిలోని పాత్రేసమ్మితాదిగణము)

పారమేష్ఠ్యరాజ్యము=మోక్షరాజ్య[ము

పితృమేధము=తలిదండ్రులకుఁ జేయు నంత్యకర్మ

పురుషార్థత్రయము=మూఁడగుధర్మా ర్థకామములు
పురోడాశము=యజ్ఞములోఁ జేయు వరిపిండి రొట్టియ
ప్రతప్తము=కాఁచఁబడినది
ప్రథమాసితము=ముందుగాఁ బ్రవేశ పెట్టఁబడినది
ప్రపాఠకము=కొన్ని యనువాకములు గల వేదభాగము
ప్రవర్గ్యము=యజ్ఞములోని యొక కర్మ
ప్రస్థానము=ప్రయాణము
ప్రాహ్ణము=పగటితొలిజాము

ఫ

ఫలవదర్థావబోధము=ఫలములతోఁ గూడిన యర్థముం దెలిసికొనుట (వేదశాస్త్రములం జదివి యజ్ఞాదులం జేయుట)
ఫేనము=నురుఁగు

భ

భవితవ్యము=కాఁదగినది
భసితము=బూడిద
భావశబలత=భావములకూడిక
భూదారము=అడవిపంది
భూరి=విస్తారము
భేషజము=మందు

మ

మధుపర్కము=పెరుఁగు, బెల్లము, నేయి కలిపినది (లేక) పూర్వకాలమున పవిత్రకార్యములలో వండ బడిన మేకయొక్క, ఎద్దుయొక్క మాంసము
మరుత్తరాట్=మరుత్తను నొకమహారాజు
మాయావి=మోసగాఁడు
మిథస్సంభాషణము=రహస్యసంభాషణము; అన్యోన్యసంభాషణము
మేదశ్ఛేదము=క్రొవ్వుచే నణఁపఁబడినది

య

యమళ్ళు=కవలవారు
యవలు=ధాన్యవిశేషము
యుగము=బండికాఁడి; కాలభేదముఁ దెల్పు కృతాదియుగము; జత
యువ=పడుచువాఁడు; ఒకసంవత్సరము

ర

రథ్య=రథములు పోవుమార్గము; రథసమూహము; గుఱ్ఱము
రాజకిల్బిషుఁడు=పాపపురాజు
రాజన్వంతము=మంచిరాజు గలదేశము
రాజవంతము=రాజుమాత్రము కలదేశము
రాజసము=రజోగుణము
రాతి=మిత్రుఁడు
రుక్మపట్టము=బంగారపుపట్టా

ల

లాజహోమము=పరిపేలాలతోఁ జే
యఁబడు హోమము

వ

వనస్పతి=చెట్టు; పూవక కాఁచెడి
చెట్టు

వాగురికుఁడు=వలవేఁటగాఁడు

వాగ్వ్యభిచారి=మాట తప్పినవాఁడు

వార్ధ్రశ్రవనుఁడు=అర్జునుఁడు

విహ్వలుఁడు=భయాదులచే నవయవ
ముల స్వాధీనము తప్పినవాఁడు

విశల్యకరణి=బాధను తొలఁగించు
నౌషధి

వేశ్మజాలము=ఇండ్లవరుస

వైరాజ్యము=పైనింకొక రాజు లేకుం
డుట

వ్యసని=కామక్రోధాదులవలనఁ గలి
గిన వేఁట, ద్యూతము మొద
లగు నభ్యాసములు కలవాఁడు;
ఆపద నొందినవాఁడు

వ్యాయతము=దృఢమైనది; పొడువై
నది,

శ

శరధి=అమ్ములపొది; సముద్రము

శామని=ధర్మరాజు

శిఖరిదశన=మొనలుదేఱిన దంతము
లు కలది.

శిబిక=పల్లకి

శ్యామ=పడుచుది; పదునాఱేండ్లవ
యస్సు గలస్త్రీ; ఆకుపచ్చనిరం
గుకలది

శ్వగణి=వేఁటకుక్కలగుంపు కల
వాఁడు

స

సంయమించి=పరపీడాదినివృత్తి నిజే
సి; నియమించి

సప్తపది=ఏడడుగులు కన్యచే ద్రొ
క్కించెడి వివాహములోని యొ
కకర్మ; ఏడడుగులసమూహము

సన్నిహితము=సమీపించినది

సమితి=సభావిశేషము; సమూహము;
యుద్ధము

సమ్రాట్టు=చక్రవర్తి

సుప్రతీకము=భగదత్తుఁడను రాజు
యొక్కయేనుఁగు, కుబేరునియే
నుఁగు

సూక్తము=వేదములోని యొకభాగ
ము

స్థాణువు=మోడు; శివుఁడు

స్థాయీభావము=రసమాధుర్యము

స్రక్కు=పూలదండ

స్రవంతి=నది

స్వారాజ్యము=స్వర్గరాజ్యము

హ

హరితము=పచ్చనిది ఆకుపచ్చనిది

హింస్రకము=హింసించునది